

SANTA MARIA DEL MAR CATEDRAL DE LA RIBERA

Francesc Tort i Mitjans

FUNDACIÓ
URIACH
1838

SANTA MARIA DEL MAR
CATEDRAL DE LA RIBERA

Editat per la FUNDACIÓ URIACH 1838

Autor: Francesc Tort i Mitjans.

Disseny i maquetació: Gemma Boada.

Fotografia: Francesc Català Roca i
Martí i Andreu Català Pedersen.

Arxius: Arxiu de Santa Maria del Mar, Institut
Municipal d'Història «Casa de l'Ardiaca»,
Museu d'Història de la Ciutat, Museu
Arqueològic i Museu d'Art Modern de
Barcelona.

Fotomecànica: Cromex, S.A.

Impressió: Gráficas Boada, S.A.

Dipòsit Legal: B 34857-90

ISBN: 84-87452-03-5

© FUNDACIÓ URIACH 1838

Fundació Privada

Pau Claris, 162, 5è 3a, 08037 Barcelona

SANTA MARIA DEL MAR

CATEDRAL DE LA RIBERA

per
Francesc Tort i Mitjans
prevere
doctor en teologia
(ram d'història de l'Església)
rector de la basílica

BARCELONA, 1990

Patrocinat per la

FUNDACIÓ URIACH 1838

pròleg

Quan, com a President de la FUNDACIÓ URIACH 1838, em van demanar que prologués aquest llibre, resum històric i guia del temple «SANTA MARIA DEL MAR, Catedral de la Ribera», escrita pel qui avui n'és rector, el doctor Francesc Tort i Mitjans, vaig sentir una doble satisfacció. Una, de tipus personal, fruit de la vinculació i estima que, al llarg de generacions, ha mantingut la meua família pel barri de la Ribera, on ja fa més de 150 anys vam plantar la llavor de la que, des d'aleshores, seria la nostra vocació, cada vegada més afermada, per la indústria farmacèutica. L'altre motiu em ve donat pel goig d'encapçalar amb aquestes ratlles una obra que ens explica, amenaçament i seriosament, la història d'aquesta joia barcelonina que és la basílica de Santa Maria del Mar, que és tant com dir mil anys d'història de la nostra ciutat, dels orígens del seu comerç que, prenent força a l'emparrada dels seus murs, s'expandí per tota la mediterrània. Només la capacitat de síntesi i l'erudició del doctor Tort podien abastar en tan poques pàgines un contingut tan dens.

Els orígens, que pel que fa al que avui és el Grup d'Empreses URIACH cal buscar-los en els vells i estrets carrerons d'aquella antiga Barcelona, són parions als d'altres empreses també nascudes a l'entorn de Santa Maria i de les agrupacions gremials amb seu a la Ribera, i que, sols en produir-se la necessitat d'expansió amb la revolució industrial, es veieren obligades —amb la visió de futur característica del nostre poble— a buscar zones més adients per al seu desenvolupament.

A mi, em plau evocar aquells temps en què, protegit pel Temple, floria un jardí de botigues, de comerços, d'artesans i de mercaders, amb el trànsit dels cavalls i els carruatges sacsejant els desgastats empedrats o esgarrapant les façanes, menats per tantes i tantes inquietuds.

De quan el carrer dels Carders era la via de sortida cap a «la França», amb la parada obligada davant la capella de Marcús per demanar, amb reverent salutació, protecció per al penós viatge. Recordar la figura del comte Mir, que portà les aigües a la ciutat, abocant el corrent de l'antic rec romà al Merdançà, bo i desviant-lo fins a la baixada que avui anomenem del Regomir, i que, veient la vitalitat amb què creixia l'esperit comercial barceloní i la precarietat de les lleis civils que amb prou feines el protegien, promulgà una obra fonamental, avui encara admirada: els Usatges.

El vell port engolfat era ja impracticable pels sediments; convenia redossar les naus entre el turó de les Falcies i el planell que tenia al da-

vant. En aquell, avui hi ha Llotja; en aquest, el parc de la Ciutadella. El nucli de tot això, l'impuls generador, fou el temple de Santa Maria del Mar. M'agrada pensar que la Barcelona cosmopolita, moderna i europea d'avui, nasqué allí, en aquell reducte de carrerons estrets, gràcies a l'esforç quotidià d'homes d'esperit ampli, amb la protecció de la Senyora del Mar.

Encara avui, en trobar-me per aquells laberints on el temps sembla haver-se adormit, resto sorprès quan, de sobte, en girar pel carrer de la Vidrieria, m'omplena els ulls com un miracle de pedra la meravella gòtica de Santa Maria. L'ànima s'hi extasia, i fins em sembla escoltar una llunyana remor d'ones plàcides, com les que devien acaronar aquests murs en altres temps.

Totes aquestes coses i moltes més, me les suggereix la lectura d'aquest llibre, o potser l'amor amb què el seu autor, rector de la Basílica, doctor en teologia i llicenciat en història de l'Església, ha sabut plasmar, amb rigor científic, però amb aquella qualitat tan difícil en aquests temes, com és l'amenitat del llenguatge fàcil i planer.

Crec, doncs, que les raons per les quals la FUNDACIÓ URIACH 1838 ha acceptat amb goig propiciar aquesta edició, són ben justificades. La Fundació ho considera un tribut a la història del passat propi del Grup d'Empreses Uriach, un homenatge als comerciants anònims d'altres temps del barri de la Ribera i, per damunt de tot, un tribut reverent a l'estimada basílica de Santa Maria del Mar, de la qual personalment, com a barceloní, com a admirador de l'art fet història i pels vincles que de sempre l'han unida a l'esperit familiar, me'n sento legítimament orgullós.

Dr. JOAN URIACH i MARSAL

President
FUNDACIÓ URIACH 1838

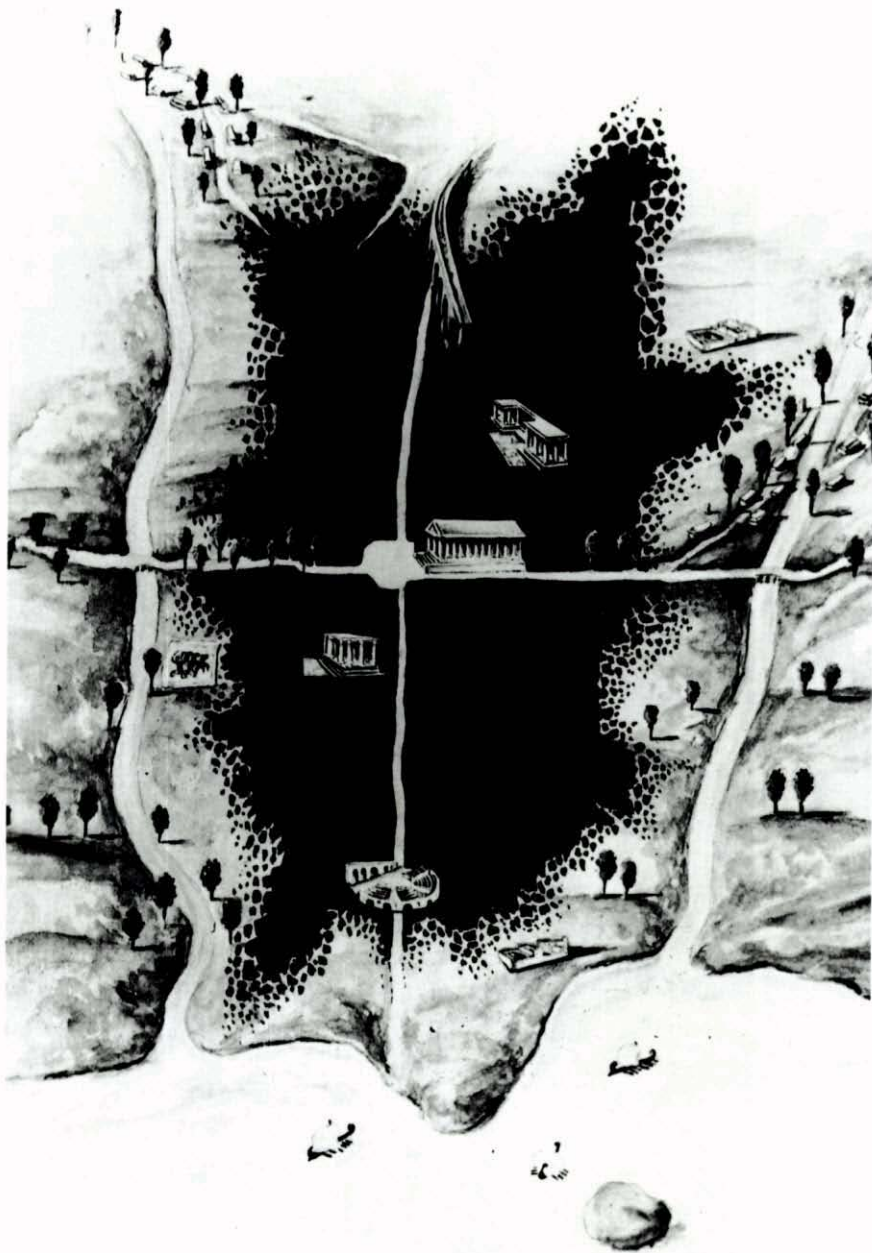
I etapa

Fer la història de Santa Maria del Mar, des de les seves arrels apostòliques fins als nostres dies, és difícil. Només el coneixement profund de les coordenades de temps i d'espai capaciten per entendre i enquadrar els esdeveniments històrics. Per això, fóra desitjable que un equip d'investigadors especialistes de les diverses etapes de la història general es

proposessin d'estudiar Santa Maria del Mar al compàs de la història de Barcelona.

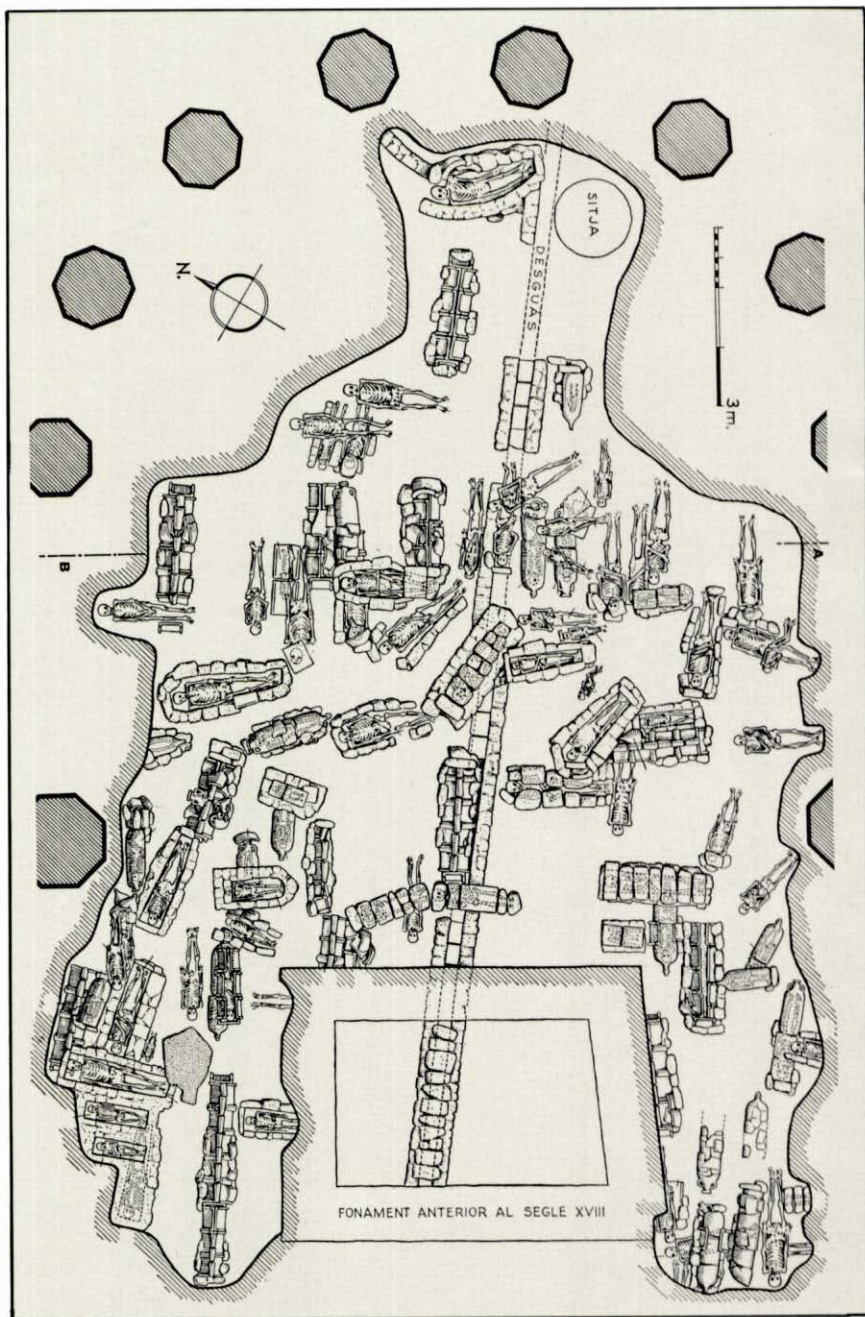
El pla de Barcelona, resguardat per la serra de Collserola i abocat cap al SE, té en Montjuïc una bona talaia natural, i en el mar, la seva via franca. La seva població inicial, degudament aturonada, veié com s'instal·lava gairebé arran de costa, entre dues rieres, una colònia romana, la implantació de la qual fou l'origen i el nucli de tota la conurbació posterior.

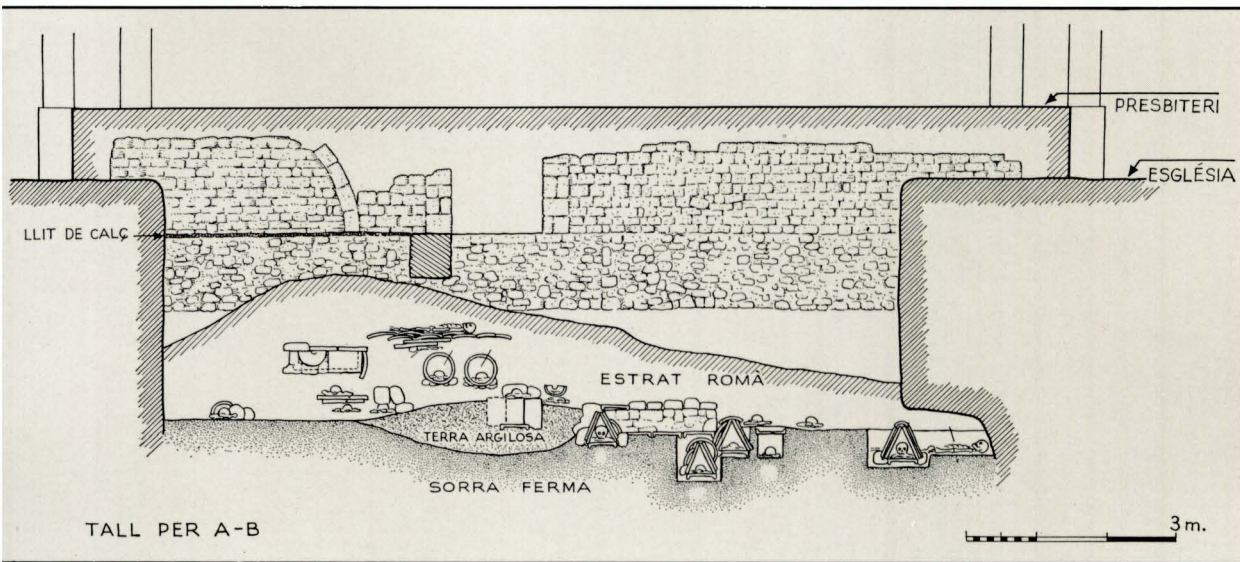

La Barcelona inicial, marcada d'origen com a «castrum», es va haver de protegir aviat com a ciutat emmurallada, i de deixar a la banda de fora les vil·les de conreu i altres llocs d'utilitat. Entre aquests, el punt més proper d'arribada de les naus eren les arenes de la ribera, davant l'illa de Maians, on sembla que hi hagué la primera implantació cristiana i on continua havent-hi d'aleshores ençà un temple dedicat a santa Maria, la Mare del Senyor i Redemptor.

La necròpolis romano-cristiana que hi havia originàriament al lloc ocupat posteriorment per Santa Maria del Mar era una de les més extenses i atapeïda d'enterraments de tot l'entorn. Fou excavada entre 1960 i 1961, i les inhumacions que s'hi van trobar eren fetes en taüt de fusta, amb tègules, en àmfors i amb parets d'obra. Aquesta necròpolis és datable com a immediatament posterior a les persecucions del segle iv, en temps de Dioclecià. I el desguàs romà que travessa l'àrea excavada és d'una època anterior, potser d'una vil·la propera.

Al marge de la divisió general de la història, que cal tenir present per a una visió adequada dels fets, m'ha semblat adient dividir la corresponent a Santa Maria del Mar en sis èpoques o etapes, de dinàmica similar.

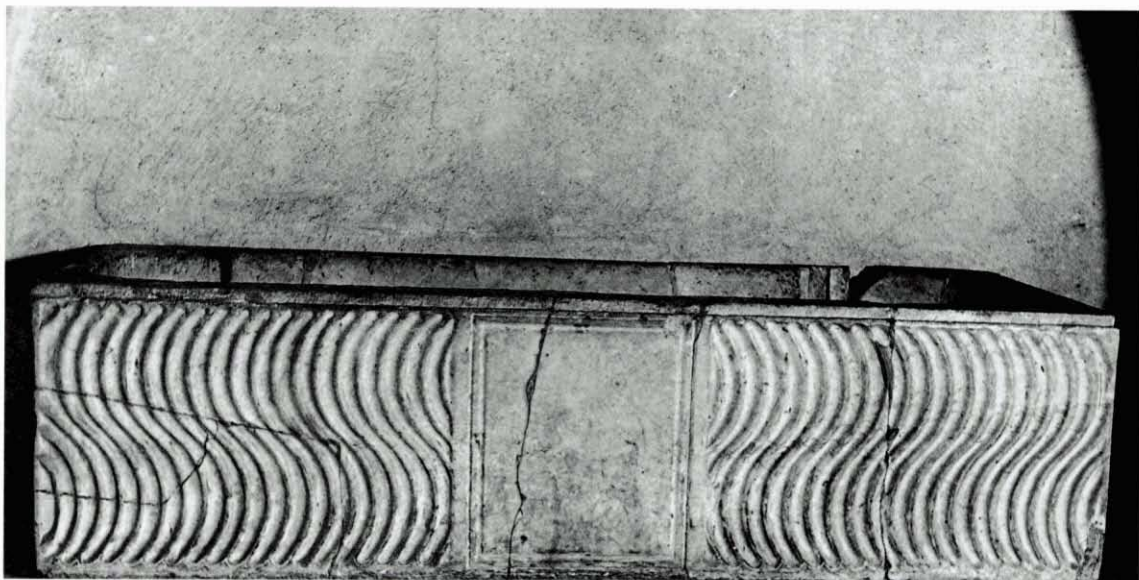
La primera època abasta des de la pressumpta arribada a Barcelona de sant Jaume¹ i de sant Pau, o dels seus deixebles, fins a la promulgació de l'edicte de Milà, l'any 313 (segles I al IV).

Fou llavors que la Colònia Iulia Augusta Paterna Faventia Barcino va veure arribar la fe cristiana. Malgrat les fortes, però esporàdiques, persecucions generals i locals, havia nascut ja una primitiva comunitat cristiana a Barcelona, la qual va arrelar precisament fora

de les muralles, prop del mar; és allí on, abans de l'emperador Dioclecià, creiem que hi hagué un primer centre de culte cristià. En aquest lloc, o a la necròpolis cristiana allí existent,² hi fou enterrada la màrtir santa Eulàlia el febrer de l'any 303.³ Així, doncs, al primitiu temple de Santa Maria del Mar, sepulcre de la màrtir Eulàlia, com algú suposa,⁴ o lloc dels sants, li escau el títol de temple apostòlic.⁵

Destaca en aquest altre dibuix de les excavacions de la necròpolis la paret del fons, que és d'època romànica. L'àrea excavada fou de 155 m² i s'hi van trobar 107 enterraments, que havien estat fets damunt la sorra ferma o en petites extensions de llot assecat; eren disposats intencionadament en diversos nivells, formant una mena túmul, amb terra sobreposada.

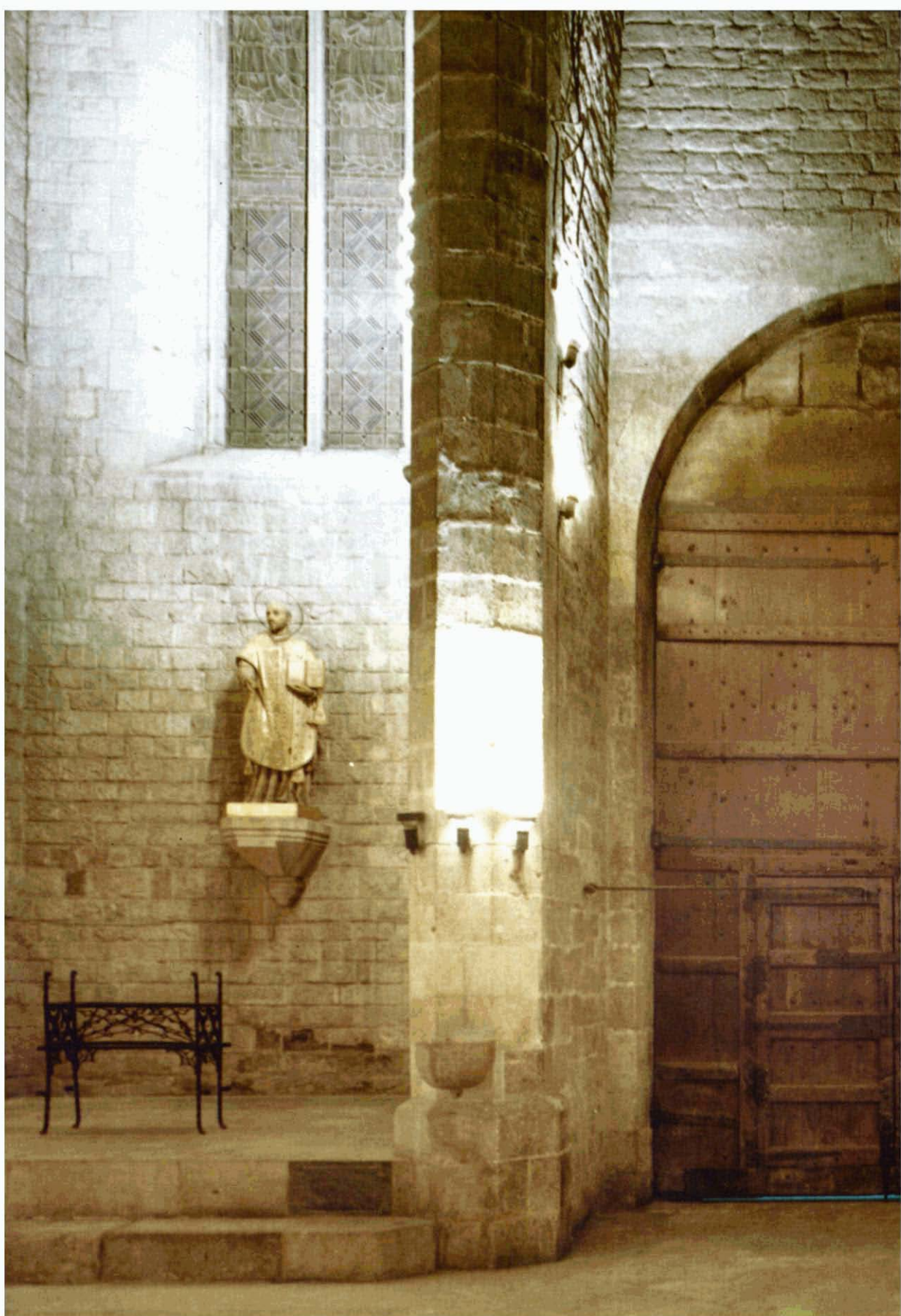

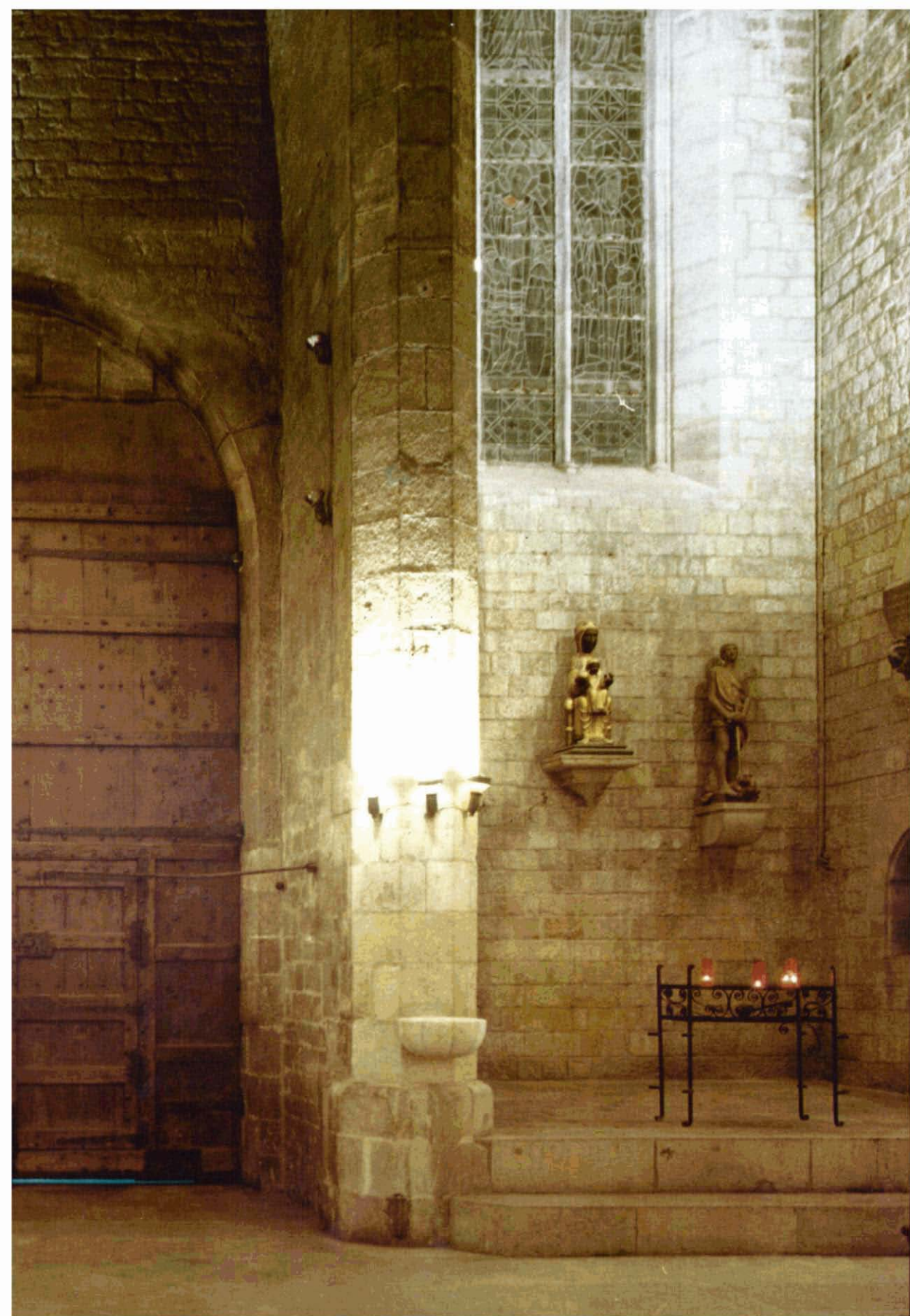

Fragment d'una làpida sepulcral romana, trobada el 1973 en renovar la pavimentació del temple.

Tot fa suposar que, en aquest lloc sagrat, fou erigida la primera seu episcopal de Barcelona, abans que la influència política de la conversió de l'emperador Constantí es confirmés amb fets tot al llarg de l'Imperi Romà i abans, per tant, que fos traslladada dins el recinte emmurallat, a espais que en un principi foren vedats als cristians. Així, el bisbe de Barcelona sant Sever, màrtir a la darrerria del segle tercer o a inicis del quart, tingué la seva seu en aquest primer cercle cristià de Barcelona.⁶

Sarcòfag de santa Eulàlia, típic paleocristià (segle IV), on s'en van guardar les despulls fins al seu primer trasllat de Santa Maria de les Arenes a la seu episcopal barcelonina (877). Posteriorment es féu servir com a font baptismal (hi fou batejada el 1230 santa Maria de Cervelló), fins que, profanada i trossejada en 1936; va poder ser recollida i restaurada. Actualment és al Museu Arqueològic de Montjuïc, en tràmit de devolució a la basílica.

II etapa

La segona època que es pot considerar va de l'edicte de Milà fins a la declaració de Santa Maria de les Arenes o del Mar com a parròquia, l'any 693 (segles IV al VII).

Aquell temple primitiu, germen dels futurs, creat a conseqüència de la llibertat donada al cristianisme, s'adaptà o s'amplià d'acord amb les necessitats del culte, i va prendre tot seguit la denominació de Santa Maria de les Arenes;⁷ temple venerat pel fet de contenir les relíquies de santa Eulàlia, i que

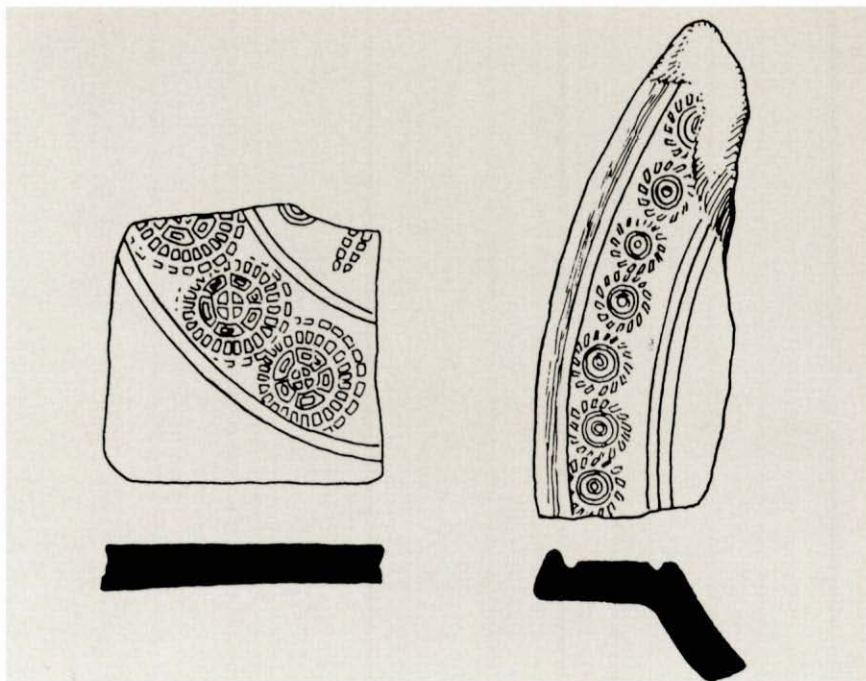
va veure néixer al seu redós, com fou norma en els segles conseqüents a la llibertat de l'Església, una comunitat monacal segons la regla de sant Agustí. Un dels abats, ja tardans, d'aquest monestir fou Quirze, consagrat posteriorment bisbe de Barcelona (any 655).⁸

Fragment d'un sarcòfag paleocristià del segle IV, trobat a Barcelona, corresponent a l'escena de l'Epifania. Es tracta, doncs, de la imatge mariana coneguda com la més antiga de tot l'entorn.

Peces de ceràmica anomenada hispano-cristiana, emprades en la vida ordinària, i (a baix) llantió cristiano-visigòtic, testimoni senzill de la transmissió de la fe tot al llarg d'una època en què, malgrat les diverses vicissituds, s'anaren vertebrant les estructures de la societat.

Quan el concili de Toledo del 693 va decretar quines esglésies podien rebre per les seves característiques el títol i les facultats canòniques de parròquia, Santa Maria de les Arenes va quedar erigida en parròquia amb el nom de Santa Maria del Mar o de la Mar. Va ser la primera parròquia de Barcelona, del terme primitiu de la qual s'anirien desmembrant les altres en el transcurs de la història. Santa Maria del Mar va conservar la primàcia d'honor a la ciutat i diòcesi de Barcelona. Solament a mitjan segle XX, després de l'incendi del 1936 i de la lenta degradació del barri, Santa Maria del Mar ha sofert una pressió desmitificadora.⁹ En la

data de l'erecció de la parròquia, Santa Maria, que ja comptava amb una trentena de preveres,¹⁰ començà a ser regida per la figura canònica del rector.

III etapa

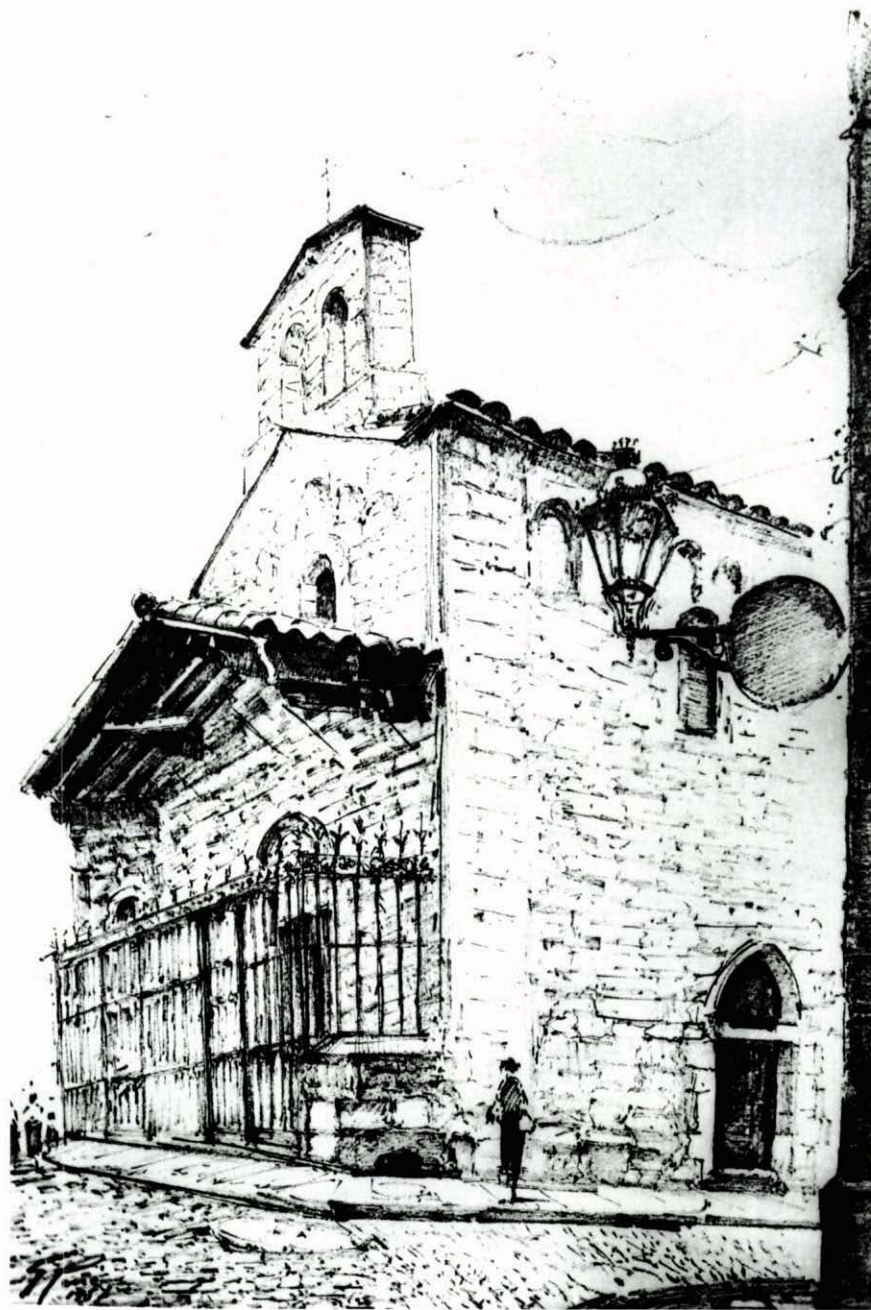
Una tercera època a considerar és la que transcorre des de l'erecció de la parròquia fins a la creació de l'ardiaconat de Mar i el començament del nou temple gòtic (segles VII al XIV).

En el decurs d'aquest perllongat període, Barcelona pateix les invasions successives dels àrabs, la primera de les quals, ocorreguda l'any 715, va obligar que el cos de santa Eulàlia fos amagat, per evitar-ne la profanació, a l'interior del tercer temple, el qual suposem que va existir com a ampliació del segon quan es va convertir en parròquia. Tot sembla indicar que aquest tercer temple era ja de grans dimensions; altrament, no s'expliquen les

dificultats que es presentaren posteriorment a l'hora de localitzar el cos de la santa l'any 877, el qual fou descobert per iniciativa del bisbe Frodoí.¹¹ En el context de la reconquesta i de les èpoques de pau, hagués estat respectat o no el temple de Santa Maria del Mar pels àrabs, com es suposa,¹² sembla que, atesos el ritme i els signes dels temps, es va procedir a l'ampliació o nova construcció, pels volts del segle X, d'un gran temple romànic.¹³

Làpida original, en llatí, commemorativa de l'inici de les obres de la basilica actual, situada a la part de fora del portal de les Moreres. Traduïda, diu: «En el nom de Jesucrist nostre Senyor fou començada a honor de la Mare de Déu l'obra d'edificació de l'església de Santa Maria del Mar el dia de la seva Anunciació, 25 de març de 1329.» Hi ha una altra làpida en català, a l'altra banda del mateix portal.

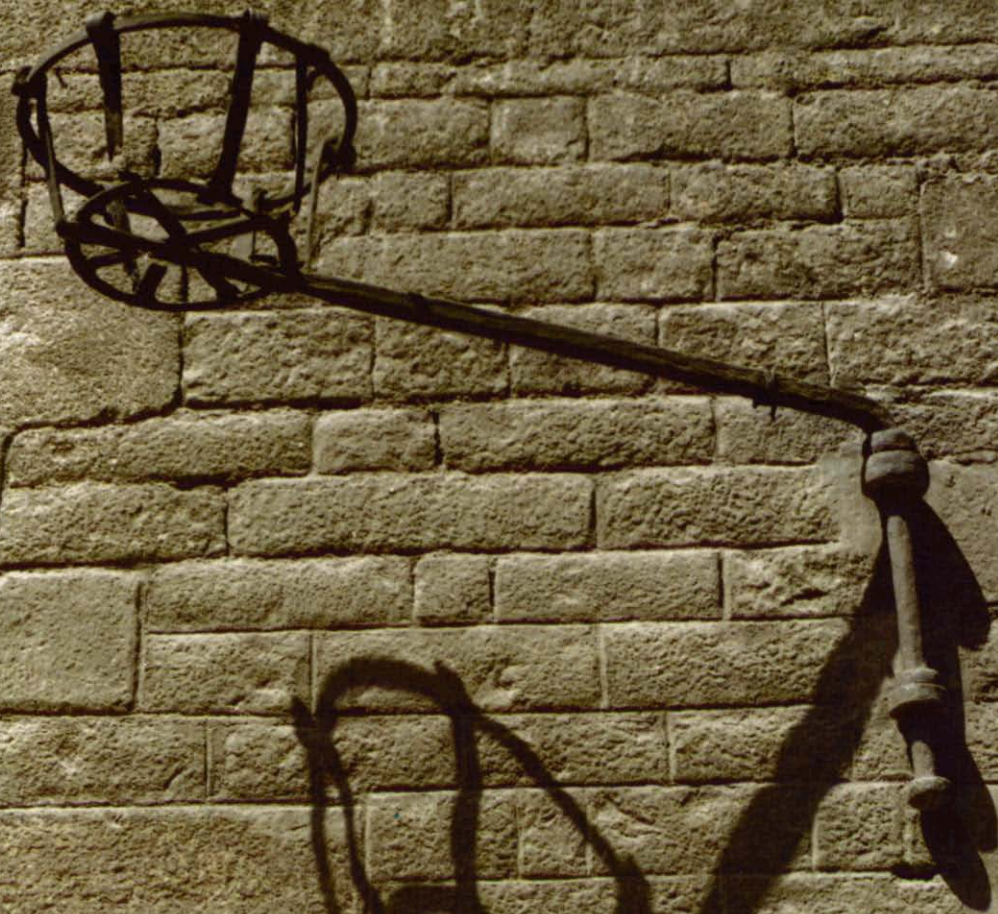
La capella de l'hospital fundat el segle XII, arran mateix de la via d'accés a Barcelona, pel mercader Bernat Marcús, és un testimoni exemplar no sols de l'art de l'època, sinó de l'atenció a iniciatives d'interès públic, tant d'acció social com religiosa. Marcús morí el 1266 i volgué ser enterrat entre els pobres del seu hospital. Ell havia fundat el primer benefici conegut de Santa Maria del Mar, a la capella antiga de sant Llorenç, el capellà de la qual regia també la de l'hospital, dedicada a la Mare de Déu de la Guia.

La institució el 1324 de l'Ar-diaconat de Mar consagra la importància i el paper vertebrador de Santa Maria del Mar dins la diòcesi. Un altre pas, del tot conseqüent, fou l'embranchida del segon titular, Bernat Llull, canonge i vicari general, que emprengué l'edificació de la basilica actual. El seu sepulcre, junt amb la seva mare Berenguera, compta entre les pedres nobles que encara en subsisteixen.

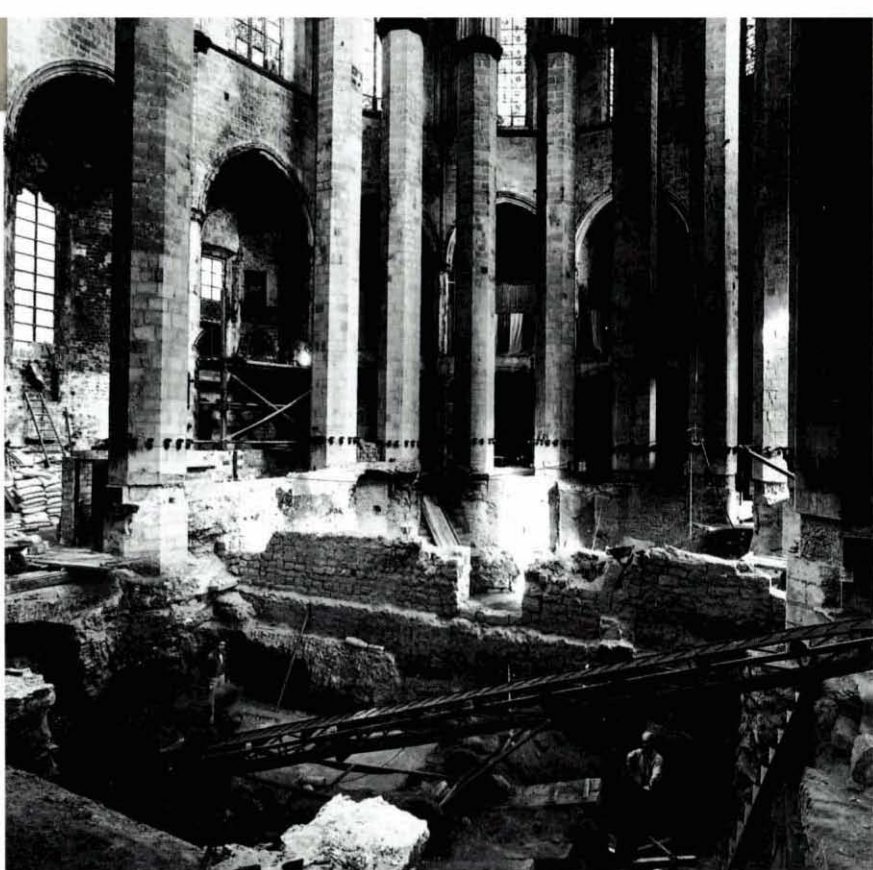

Ha estat tradició constant a l'Església, i una pràctica seguida tant a Europa com a Amèrica,¹⁴ que els temples s'engrandissin a partir dels anteriors, que restaven dintre seu i no eren enderrocats fins que el nou ja era enllestit; així es podia realitzar, sense que hi hagués cap interrupció, el trasllat del culte i de la vida parroquial. Mancats de proves i d'estudis que puguin confirmar la nostra hipòtesi, creiem que el temple anterior havia de ser de grans proporcions, com ara el de Sant Pere de Roda.

Al marge de la lògica, que ens diu que tot segueix un curs evolutiu y que no sembla acceptable pensar que es passí d'una petita església a l'actual, de proporcions catedralícies, una sèrie de fets, aquests evidentment històrics, ens permeten mantenir-nos en aquesta pista. Aquell temple ja posseïa 38 títols beneficials, amb els altars respectius.¹⁵ Quan, començada ja la construcció del temple gòtic actual, es decidí, l'any 1339, traslladar el cos de santa Eulàlia a la catedral, se celebrà al presbiteri del temple

Com a antecedents de la basílica actual, en les excavacions fetes sota l'antic presbiteri el 1960, va ser trobat un nivell amb restes d'època romànica i altres vestigis d'edificacions medievals; però també s'hi trobaren restes anteriors, identificades pel seu nivell, per l'aparell de les parets i per la textura del paviment («opus testaceum» o picadís), com a pertanyents a l'època visigòtica.

primitiu un pontifical que fa creure, pel nombre de participants, que aquell havia de tenir una gran capacitat.¹⁶ D'altra banda, el fet que fins l'any 1368, és a dir, 39 anys després del seu inici, el rei Pere II no cedís gratuïtament a la totalitat de parroquians la pedra del Mont Jueu (Montjuïc),¹⁷ és també indicatiu que durant els primers anys de la seva construcció es va fer servir l'estructura bàsica del temple primitiu i les pedres d'edificacions pròximes.

Si hi afegim que fins al 1341 ja no resta res del temple anterior, cosa que indica que les dues edifi-

cacions van coexistir durant dotze anys,¹⁸ i s'afirma que la construcció del temple nou es degué a l'augment de la població i que es va mantenir el primitiu a l'interior del nou,¹⁹ cal creure que si els temples primitius potser eren relativament reduïts, aquest —el quart temple, el romànic— havia de ser ja de grans dimensions.

Santa Maria del Mar i el barri de la Ribera seguien el ritme del progrés comercial de Catalunya i de Barcelona. En aquesta realitat s'emmarca el fet que l'any 1009 la nostra parròquia, per raons relacionades amb la consolidació de la catedral i el seu capítol, alhora que de control, fou agregada a la Canònica o al capítol i que el rector va passar a ser capellà major.²⁰ Seguint la mateixa línia, cal tenir present que el 1324 van ser creats tres ardiaconats (de Mar, del Vallès i del Penedès), fet que va modificar novament la forma de regència de Santa Maria del Mar amb la creació de la nova figura de l'ardiac, el qual administrava i exercia la cura pastoral per mitjà del vicari perpetu i de tres vicaris curats.²¹

Gràcies, una vegada més, a la dinàmica comercial i mediterrània del barri de la Ribera i a la influència del segon ardiaca de Mar, Bernat Llull —que era, a més, vicari general del bisbat—, tot imitant i competint amb la catedral, que l'any 1299, partint de la construc-

ció romànica, ja es transformava en gòtica, Santa Maria del Mar va emprendre també la construcció del seu nou temple. Efectivament, el dia 25, festa de santa Maria de març, de l'any 1329, el mateix ardiaca Bernat Llull posava la primera pedra de l'edifici actual, el qual, si bé fou començat més tard que la catedral episcopal, s'acabaria abans, malgrat tenir unes dimensions semblants.²² Cal remarcar que, a l'interior de la primera pedra, junt amb altres testimonis històrics, hi va ser col·locat l'escut de la parròquia.

IV etapa

La quarta època va de l'inici del temple gòtic fins a la sentència Patriarcal (segles XIV i XV).

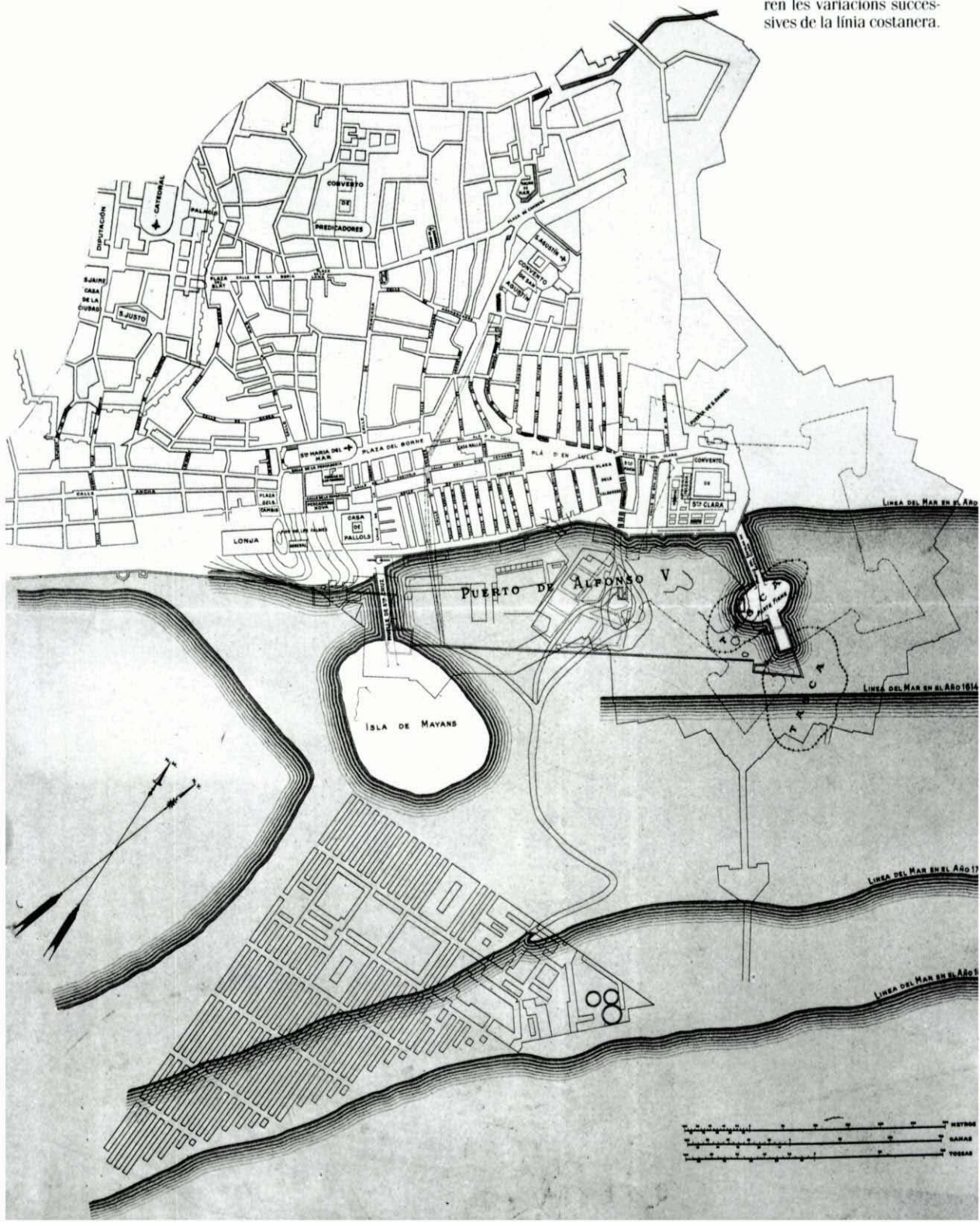
El barri de la Ribera adquirí una gran importància econòmica i social els segles XIII i XIV. La urbanització del carrer dels Montcada, i d'altres de desapareguts després de la guerra de Successió, en són el testimoni. El barri es convertí en el centre de la vida de l'aristocràcia, dels gremis i oficis, de la naixent burgesia, creant-se així les condicions per a la construcció del temple actual, que és del més pur

gòtic català i que, per les seves dimensions i arquitectura, va merèixer l'apel·latiu popular de «catedral de la Ribera»; temple qualificat per molts entesos com una de les millors esglésies gòtiques d'Europa.²³

Els descarregadors de mar figuren, d'entre tots els gremis actius que s'aplegaren i encara s'apleguen a redós de Santa Maria del Mar, entre els més antics i arrelats. Aquesta és una làpida sepulcral que se'n conserva, del segle XVII.

Reproducció d'un plànol del sector de la ciutat corresponent al barri de la Ribera el segle xv (1439), on figuren les variacions successives de la línia costanera.

La pedrera de «La Foixarda», a la muntanya de Montjuïc, era explotada encara a inicis d'aquest segle. «La Roca» havia estat la pedrera reial, exhaurida d'anys, que proveï la construcció, entre d'altres, dels edificis de Llotja i de Santa Maria del Mar.

La basílica actual de Santa Maria del Mar es va començar a construir per l'absis; es continuà amb la girola i la volta del presbiteri, la clau de la qual, de dos metres de diàmetre i sis tones de pes, representa la coronació de la Mare de Déu. Els signes marians, doncs, s'anirien succeint per tota la construcció, tant en pedra com en vidre, i deixant constància que Santa Maria del Mar és un monument veritable a la Mare del Senyor.²⁴

L'obra de Santa Maria va continuar per les columnes esveltíssimes de la nau major, que recorden les de la catedral de Palma de Mallorca i les de la seu de Manresa, també vuitavades i altíssimes. L'any 1379, s'havien clos ja les tres voltes de la nau major; a les seves claus, hi ha representats el Naixement, l'Anunciació i sant Jordi.

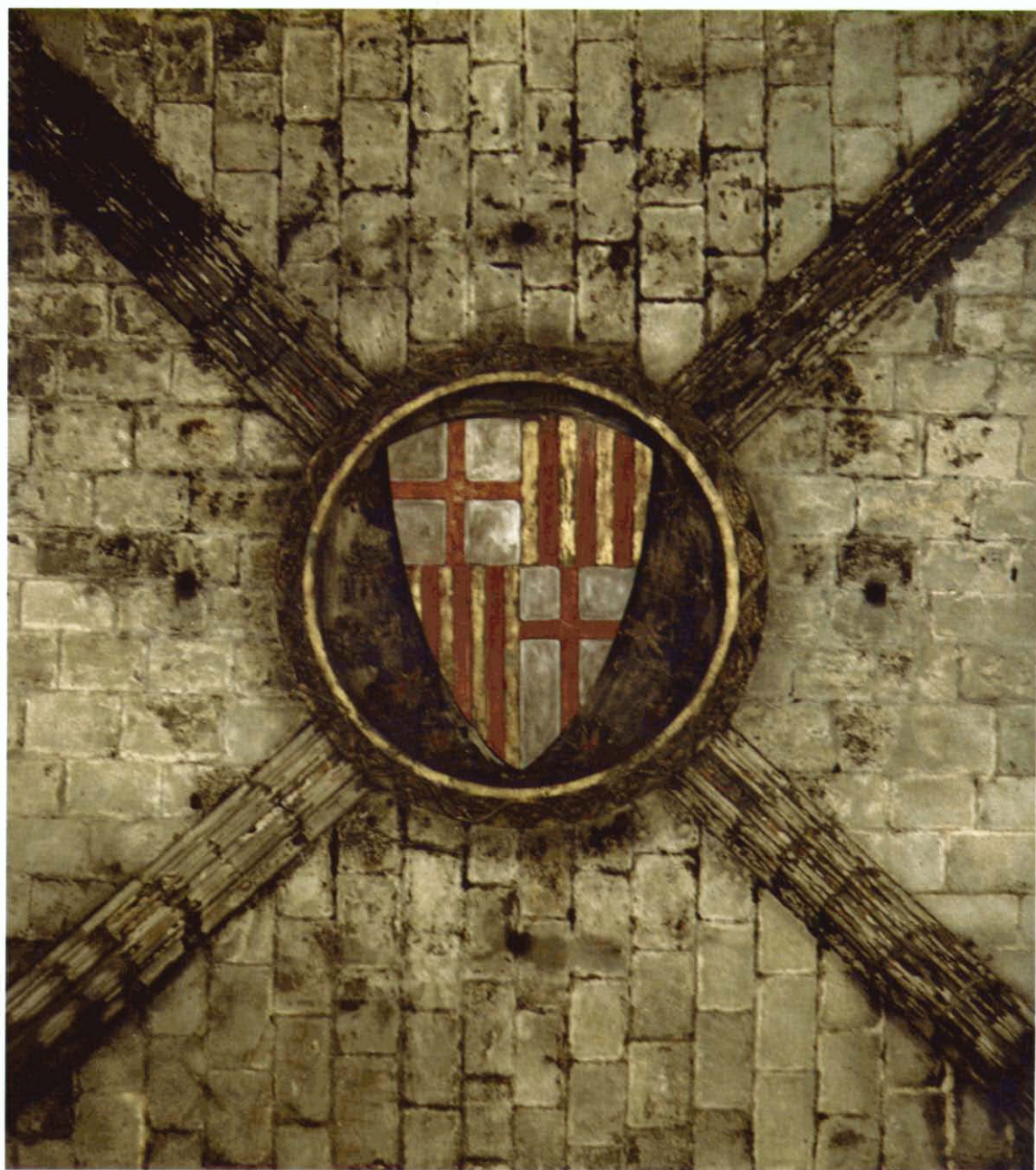
L'endemà de Nadal del 1379, la bastida de fusta de sota la volta del quart tram de la nau es va cremar, i el foc causà danys a les pedres de la volta, a les nervadures i sobretot a la clau de volta de sant Jordi, que restà completament destruïda.²⁵

Els bastaixos o carregadors, anomenats comunament «macips de ribera» —esclaus emancipats, dedicats a carregar i descarregar mercaderia dels vaixells—, contribuïren d'una forma especial a l'edificació del nou temple transportant gratuïtament la pedra de concessió reial necessària des de Montjuïc. El rei Alfons V confirmava el 1418 els seus privilegis gremials, constituïts en confraria sota el patronatge de santa Caterina (després, santa Tecla). La seva aportació en treball consta explícitament i reiterada, com ara en aquests relleus del presbiteri, on figuren un carregador de gra i uns palanquins portant una bóta a la manuela.

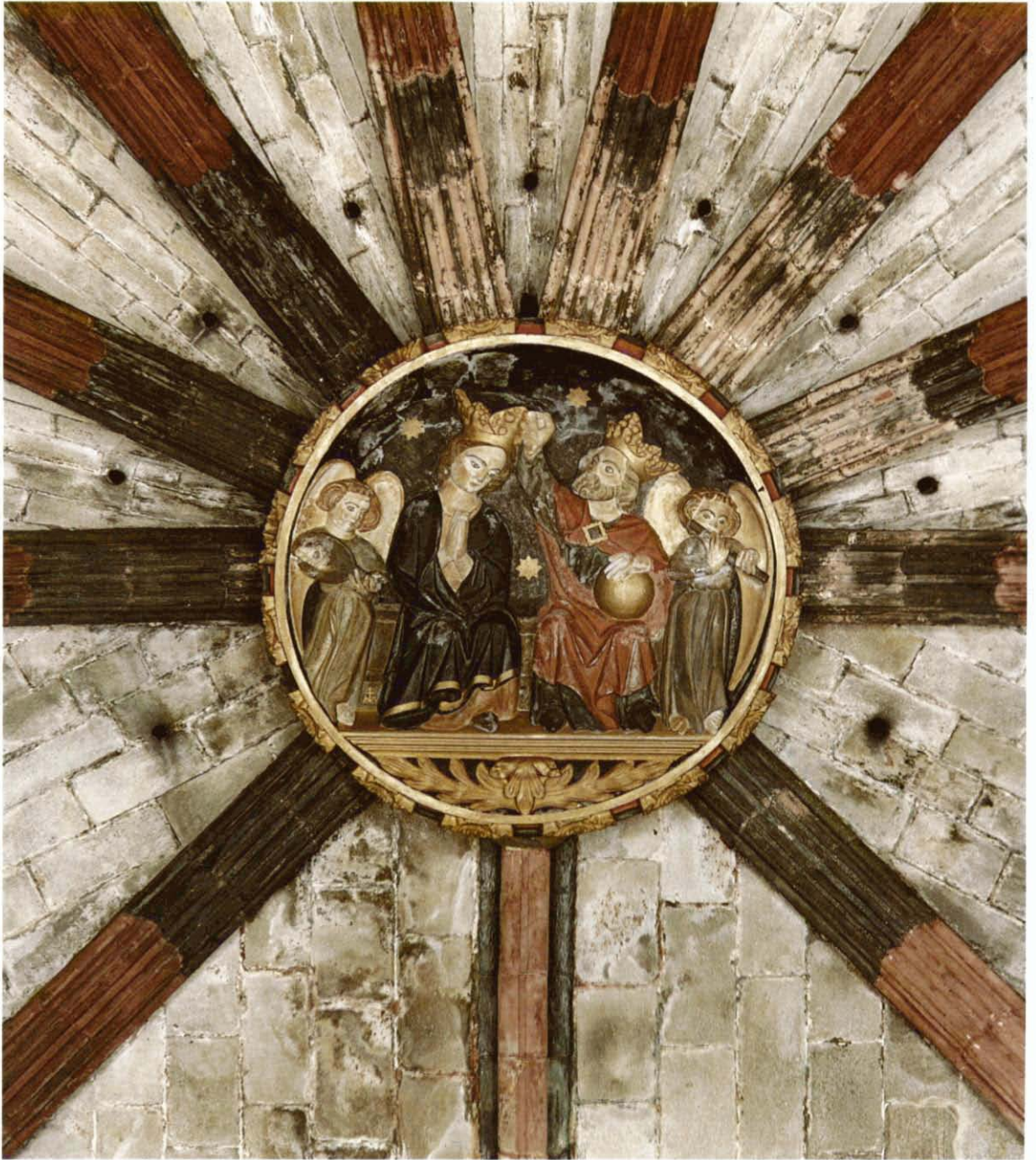
L'entrada a la basílica de Santa Maria del Mar pel portal major dona una visió global i imponent del seu interior, de proporcions tan admirables; una visió que fa alçar, certament, la vista enlaire i apreciar com destaquen les claus policromades de les seves voltes, on es poden veure (pàgines següents): l'escut de la ciutat, un signe de Catalunya —segell reial o sant Jordi—, l'escena de l'anunciació a Maria, la de Nadal i, com a colofó, la coronació de Maria al cel, després de la seva assumpció. Aquesta, tot i ser el misteri titular de la basílica, actualment no hi és representada.

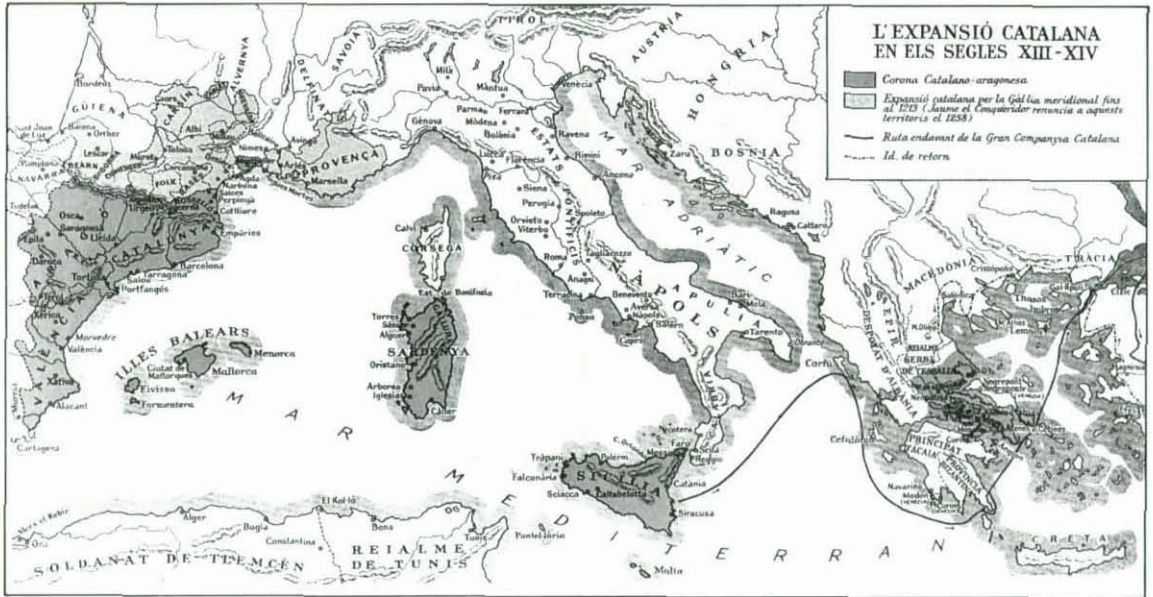

Després de la reparació dels efectes d'aquell incendi, va continuar l'obra amb el darrer tram de l'església, és a dir, el que arriba a la façana principal, on hi ha la clau de volta amb l'escut de Santa Maria del Mar. La col·locació d'aquesta clau de volta es féu amb tota cerimònia el dia 3 de novembre de 1383.

Així com Berenguer de Montagut i Ramon Despuig foren els primers arquitectes de Santa Maria, es pensa que l'últim va ser Guillem Metge, mort el 1381.

Segons l'estil de la més primitiva tradició cristiana, la consagració del primer lloc o temple va ser respectada en les reformes o ampliacions successives fins arribar

a la construcció de la fàbrica gòtica damunt de la romànica. El dia 15 d'agost de 1384, festivitat de l'Assumpció de la Mare de Déu, amb el títol canònic de la qual fou dedicada la basílica, el bisbe de Barcelona, Pere de Planella, va celebrar la primera missa a l'altar major, i així es donà per acabada l'obra del temple.²⁶ A la construcció de l'església, hi va col·laborar tothom: els eclesiàstics, els reis, el Consell de Cent i tot el poble fidel.²⁷

Mapa de l'àrea mediterrània, l'antic «Mare Nostrum», amb indicacions sobre l'expansió marítima i econòmica de Catalunya (s. XIII-XIV).

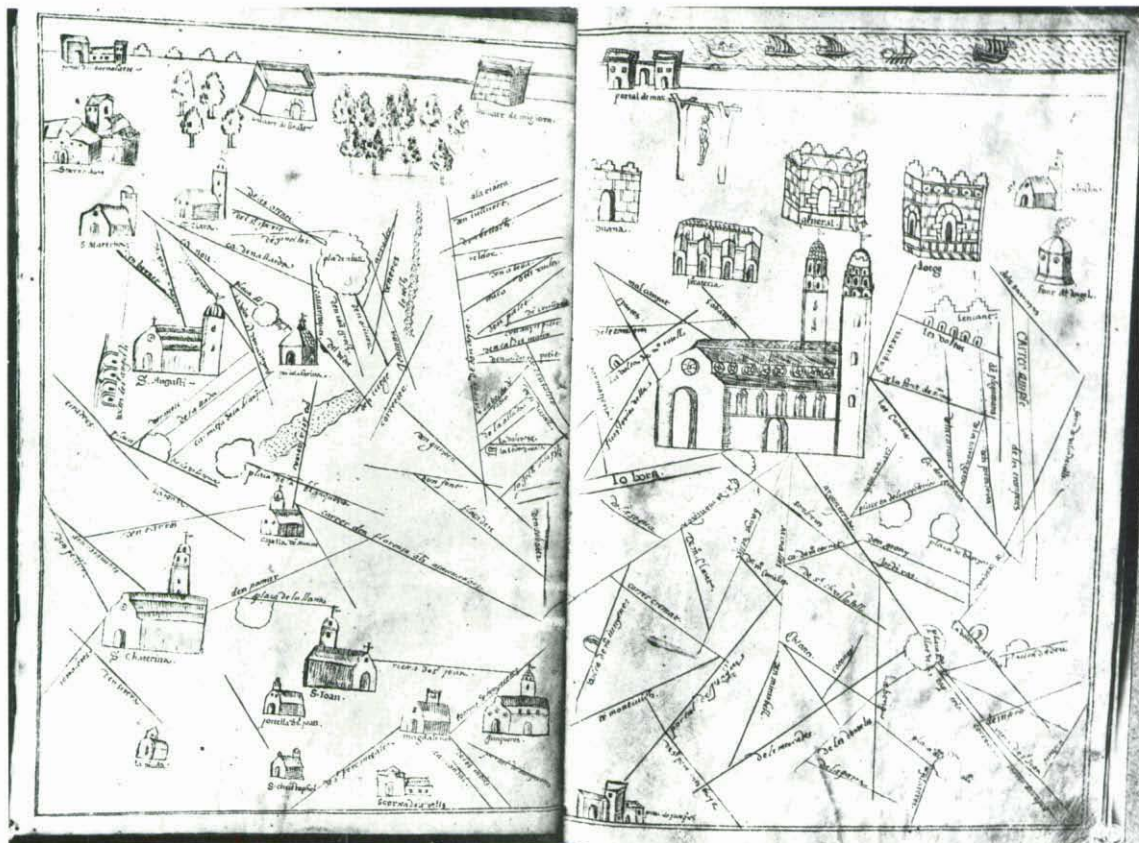

La font gòtica, de tres brocs, situada a la plaça de Santa Maria, fou construïda el 1403.

Fóra molt laboriós destacar totes les efemèrides relatives als anys que va durar la construcció de Santa Maria del Mar, basada en un sol i únic disseny, que hi va ser respectat plenament.

Tal com hem vist, la construcció del nou temple no va paralitzar ni el culte ni la vida de la parròquia. La nova figura i autoritat de l'ardiaca es va haver de combinar amb la del vicari perpetu, amb els tres vicaris curats i, sobretot, amb la nombrosa Comunitat de Preveres

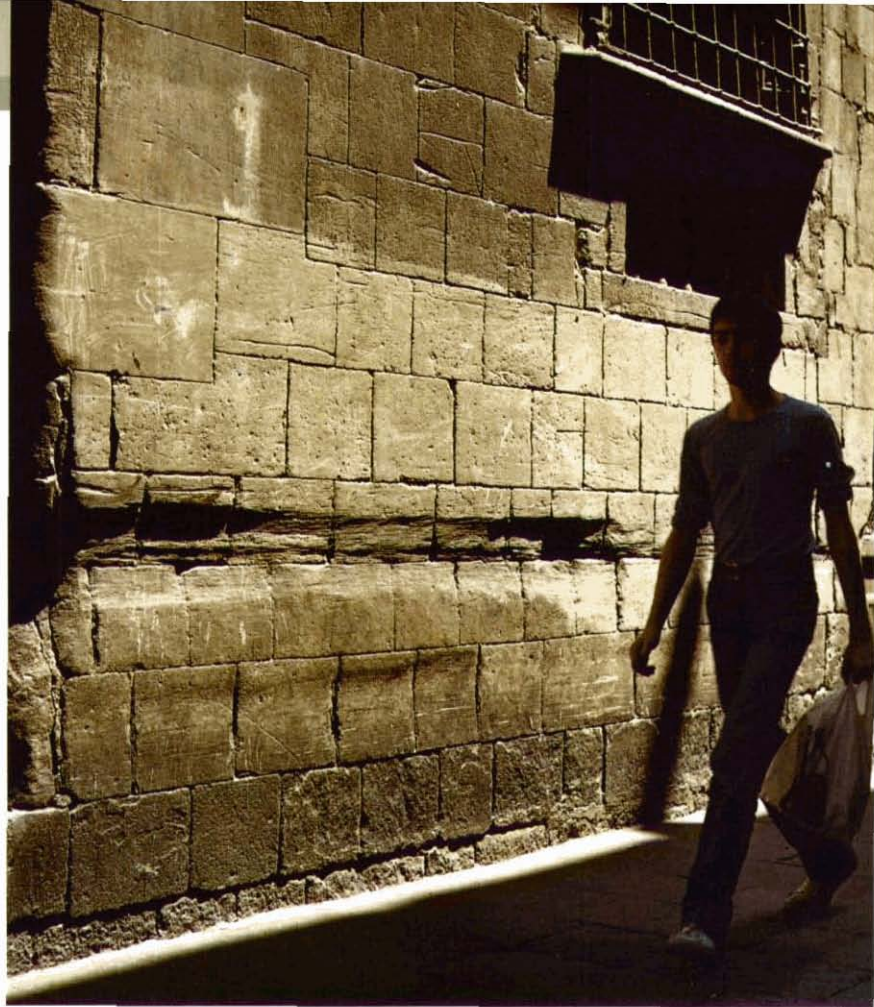
Plànol esquemàtic amb el traçat de carrers corresponent a la demarcació parroquial i a l'entorn de Santa Maria, tret d'un llibre de comptes del 1579.

beneficiats. Això va originar un seguit de dificultats, comprensibles, que es van anar resolent sobre la marxa per mitjà de sentències i concòrdies. Les més importants van ser la concòrdia Lulliana, del 1341,²⁸ i la sentència Patriarcal, del 1413,²⁹ les pautes de les quals van continuar influïnt i regulant la vida de les institucions de la basílica.

D'aquesta època, cal destacar, entre d'altres, la construcció de la

font de Santa Maria, inaugurada el dia 5 de novembre de 1403. Fou molt estimada pel poble, i objecte de versos i dites, com aquest, que duu la data del 1860: «Les coses que jo voldria / són aquestes: bona sort, / aigua de Santa Maria, / una tartana i un hort.»³⁰

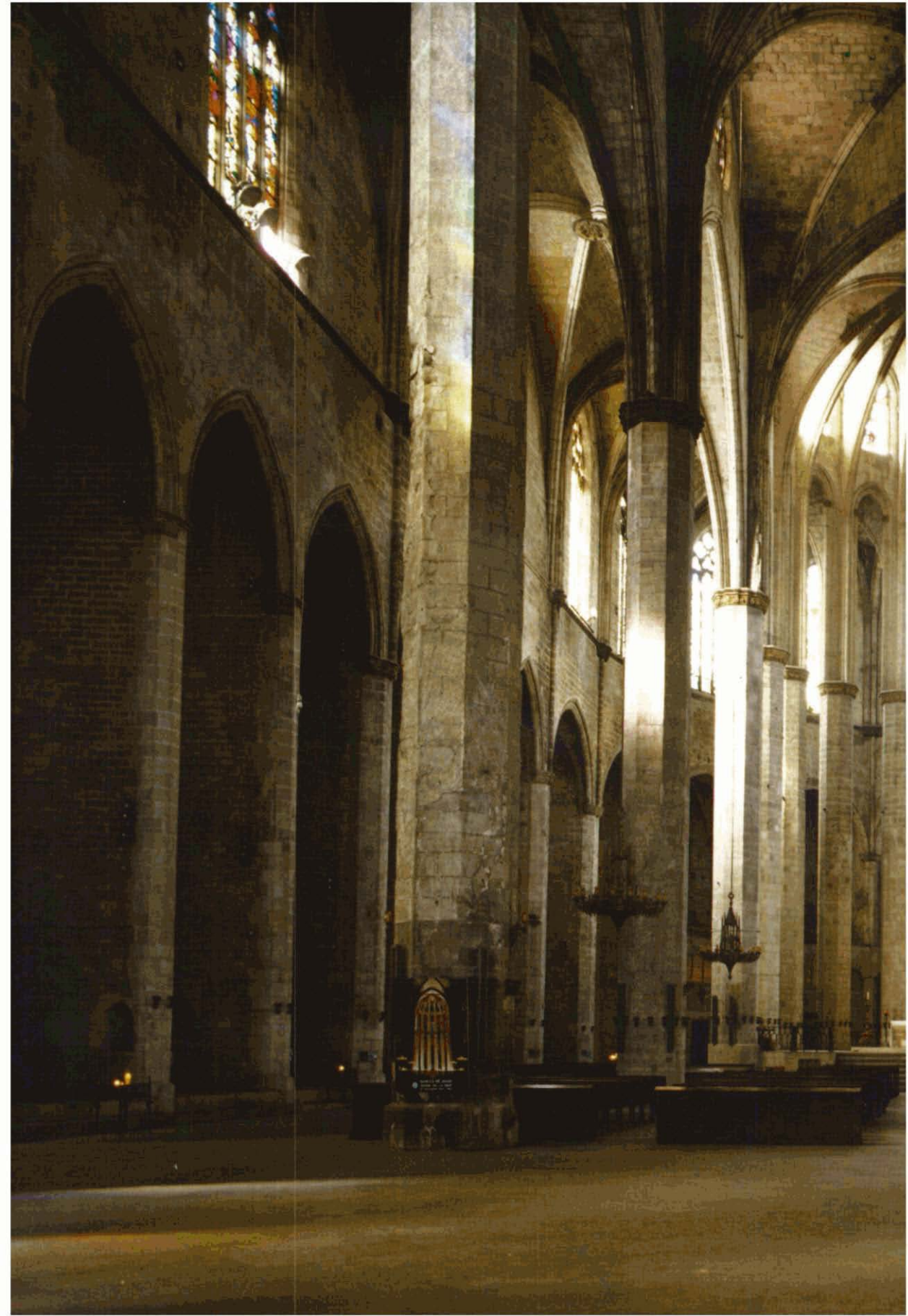
No calgueren pas gaires anys perquè una mala administració del sòl originés la construcció de diverses cases, a partir de la font i fins a la carnisseria de Joan Seguí.

El carrer dels Montcada constituí, a partir ja del 1148, la via noble del barri, sobretot pel fet que les famílies mercaderes hi anaren edificant els seus palaus, amb els seus patis i els miradors típics. Uns palaus que, de fet, sobretot a partir del segle XVII van anar evolucionant i cedint als gustos dels temps, fins que arribaren a perdre la seva funció, com també el barri, a benefici d'altres indrets.

Reunit el Consell de la Parròquia, el dia primer de novembre del 1488, diada de Tots-sants, amb la intervenció de consellers de la Ciutat, es va decidir enderrocar aquelles cases per tal de donar una millor perspectiva i lluïment a la façana de la basílica i evitar alhora racons i obscuritats. Efectivament, la comissió elegida a l'efecte, presidida pel vicari perpetu, mossèn Joan Lledó, va vetllar l'execució del projecte. Dissortadament, per una manca de visió i d'oportu-

nitat, «després d'alguns anys, los nous obrers que vingueren, sense entendre res de l'hermosura del temple... establiren la meitat d'ella —la plaça— en enfiteusí per fer aquestes quatre o cinc casotes que en el dia veiem». ³¹

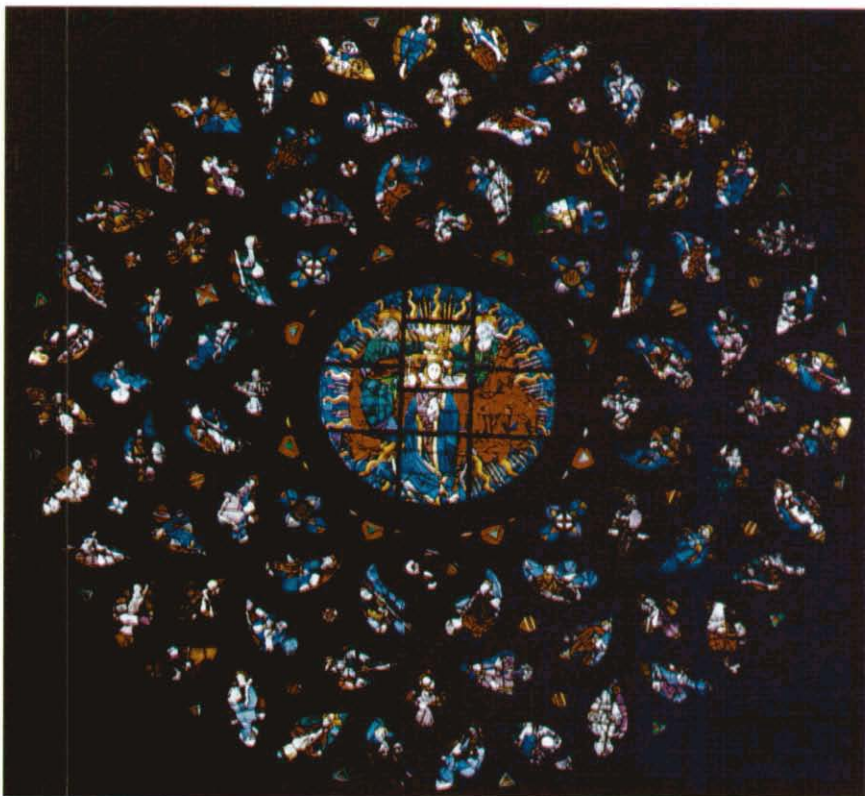
V etapa

La cinquena època és la que va de la sentència Patriarcal a la Revolució francesa (segles XV al XVIII). És una època de decadència i d'esdeveniments funestos per la parròquia i basilica, malgrat que s'hi puguin comptabilitzar alguns fets, entre aplaudits i discutits, com els referents a la conservació i les obres de fàbrica del temple.

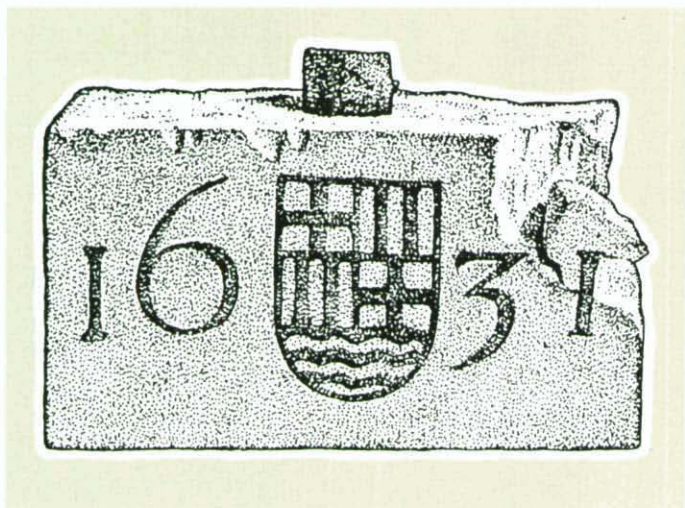
Si bé al llarg dels segles XV i XVI es registraren quatre terratrèmols,³² el del 1428 fou particularment dramàtic per la basilica ja

que originà la destrucció i caiguda de la rosassa central, i va provocar diversos morts.³³

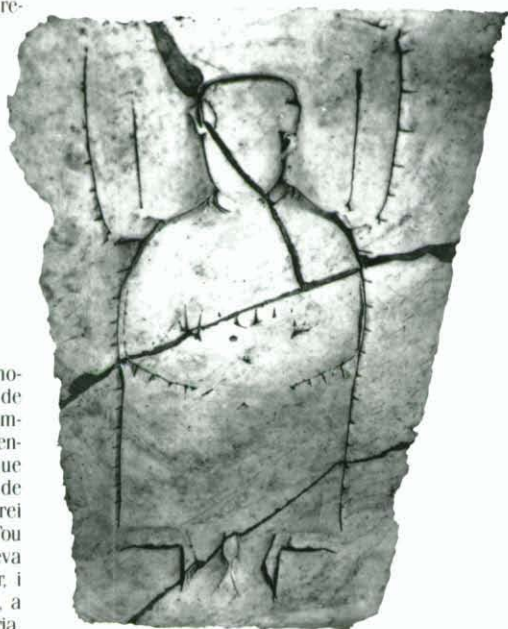
Aquest és el rosetó actual de la façana, d'estil flamíger, reconstruït arran del terratrèmol de la Candelera de l'any 1428.

Element trobat en fer les excavacions sota el presbiteri i que correspon segurament a un altar; així ho dona a entendre el vas de vidre de la part superior, que deuria contenir les relíquies.

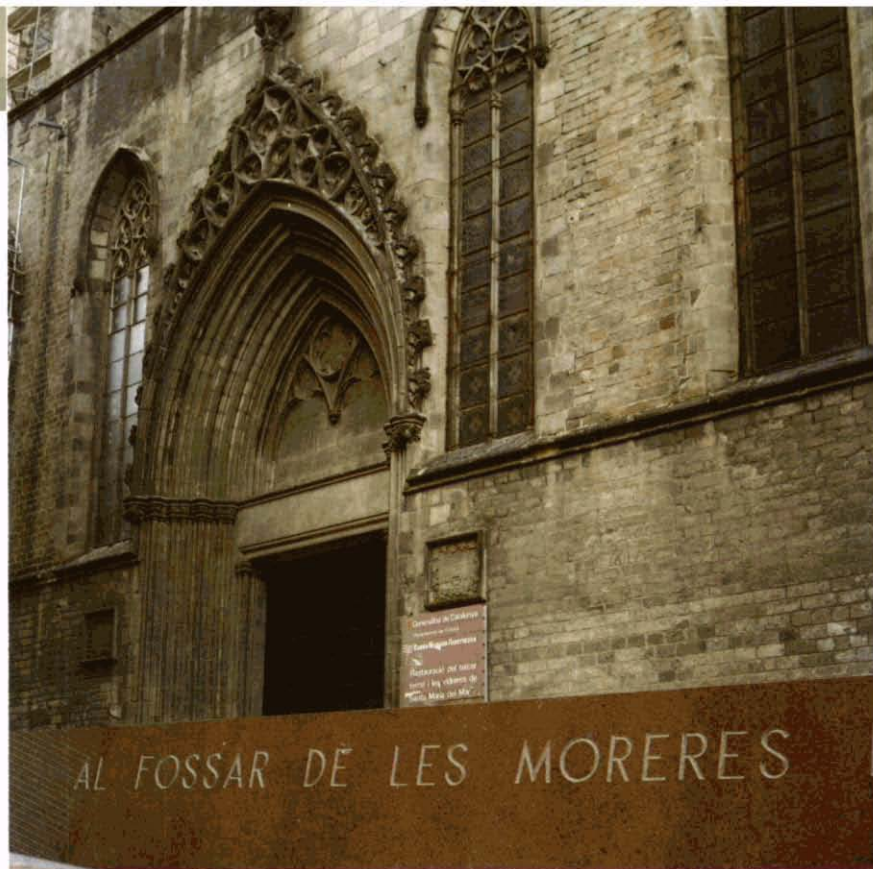

Làpida sepulcral de l'anomenat conestable Pere de Portugal, proclamat comte de Barcelona el 1463 enfront del rei Joan II, i que morí a Granollers el 29 de juny de 1466 com a «rei dels catalans» (Pere IV). Fou enterrat per voluntat seva al peu de l'altar major, i traslladat, el segle XVII, a la capella del Cor de Maria.

Seguint la pauta del temps, i retardant-se en aquest cas a les altres parròquies erigides a Barcelona, s'establí a Santa Maria del Mar, a mitjan segle XV, la col·laboració canònica dels obrers al govern material, subjectes a l'obediència canònica i a la presidència del rector o ardiaca. Començava així, doncs, també a Santa Maria del Mar, la col·laboració canònica dels laics en els afers de l'obra, si bé al llarg dels primers anys els obrers eren clergues o tonsurats, sense previsió de passar a les ordres, però amb el títol de «mos-sèn».³⁴ Aquest servei laical s'anomenà més endavant a tota l'Església, i a Santa Maria del Mar, «Junta d'obra».

No hi ha cap dubte que, tot al llarg de la dilatada història de la Junta d'Obra, sobretot abans que es volgués mantenir en virtut de pressumptes privilegis i de plets sovintejats (segles XIX i XX), aquesta va complir la missió canònica pròpia que l'Església li confià. Però, ni als inicis, no hi va haver concòrdia canònica, fins a l'extrem que la Comunitat de Preveres va arribar a sol·licitar al Papa, l'any 1591, un breu d'excomunió contra aquesta Junta.³⁵

A més de la construcció, abans referida, de cases noves a la plaça de Santa Maria, al mateix lloc on anys abans ja n'hi havien hagut i havien estat enderrocades, aquesta mala gestió del sòl adjacent de

«Al fossar de les Moreres, / no s'hi enterra cap traïdor; / fins perdent nostres banderes / serà l'urna de l'honor.» Aquests versos de Frederic Soler, nascut el 1839 al barri, són una mena de constant com a memorial del 1714 al lloc que fou d'enterrament de patriotes, sobretot els morts en defensa dels ideals d'autogovern de la nació catalana.

l'obra de la basílica i dels seus fossars va arribar a l'extrem de deixar Santa Maria del Mar entremig de cases, tal com avui es troba, sense perspectiva. Efectivament, la Junta d'Obra, aprofitant-se de les circumstàncies peculiars de Santa Maria del Mar en l'aspecte jeràrquic —ardiaca, vicari perpetu, comunitat de preveres, etc.—, pogué portar els obrers a força situacions jurídiques i pràctiques contràries a tota justa conveniència. El poble ho nota, i se'n queixa, quan aquesta política porta fins a reduir el sòl destinat als dos fossars. Se'n va arribar a denunciar la mala administració dient que els obrers, amb la venda en enfiteusi, es movien «para formarse más renta sobre la pingüe de que disfrutan...».³⁶

En aquesta cinquena època, cal destacar també que l'altar gòtic del 1384 va ser substituït per un altre, començat el 1630 i consagrat el 1637, i que el 1643, amb el pretext de manca de llum, es va construir sota la rosassa central una finestra, que encara subsistia el 1861.

Però, per la seva proximitat a nosaltres, cal parlar del nou altar barroc, construït a la darrerria del segle XVIII. El benefici pastoral general va fer que el bisbe Climent promogués, d'acord amb la Comunitat de Preveres i els obrers, la construcció d'un altar nou pel fet de considerar imprescindible treure del mig del temple el cor dels preveres beneficiats.³⁷ En efecte,

el bisbe Climent, després de la visita pastoral realitzada a Santa Maria del Mar l'any 1769, havent constatat que el cor, situat al bell mig del temple, dificultava la concentració dels fidels als actes de culte, i que barrejava, a més a més, els seglars amb la clerecia, cosa mal vista en aquell moment jansenista, va decidir promoure'n seriosament el trasllat. Acabada la polèmica, les obres van començar el 1772 i van ser enllestides el 1792.³⁸

Cal destacar el fet, criticat de seguida, que l'any 1779, quan Climent ja no era bisbe de Barcelona, es va pintar de color perla tot l'interior del temple, per una decisió dels obrers.³⁹

Tornant al segle XV, cal destacar uns quants fets històrics de transcendència nacional, política i social. Santa Maria del Mar ha estat un temple de visita obligada per tots els reis i prínceps, quan eren de pas per Barcelona o hi feien estada. Cal consignar, doncs, la que hi féu Alfons —IV de Catalunya— el Magnànim, el 1423; la de Joan II, el 1458;⁴⁰ la de l'emperador Carles i la seva esposa, Isabel de Portugal, el 1533-1535...⁴¹

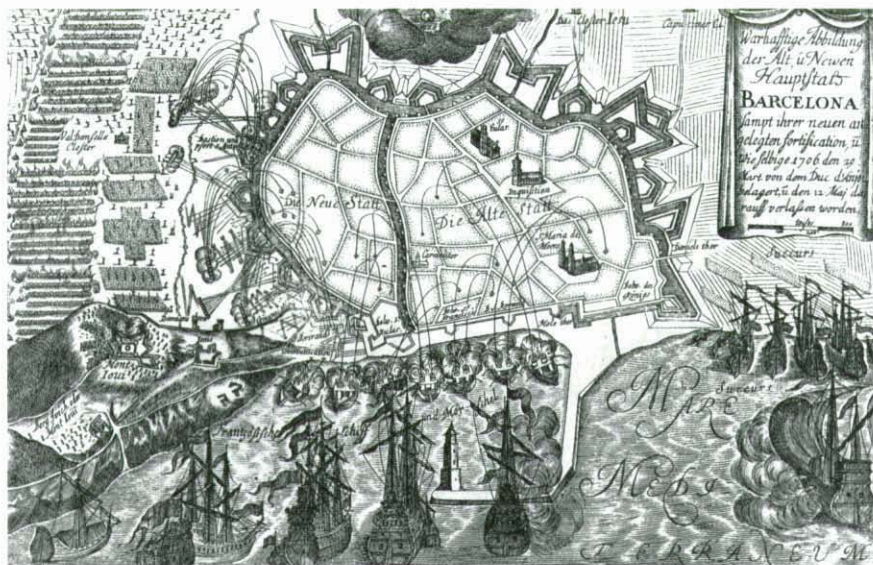

Die
Anlandung Konigs
CAROLI
in
Catalonien,
und
Erfolger Einzug
in
Barcelona.

**Lo Sbarco in Catalonia del Re Carlo
ed Intrada sua in Barcelona.**

Havendoci rivolto il Re Carlo III. di Svezia in Spagna, alla direzione in Spagna, fu comandato per cinque Guardie il Capitano Scherer l'Anno 1705. li 2. Agosto, con 10.000. soldati di Guerra, al quale seguirono li 23. medesimi due Regimenti, accompagnati dal Conte Peter Louis, e Prince Giovanni di Darmstadt, coll'orzo dell'Armata, e dopo la loro salida li 11. Agosto a Gibilterra, vi intrata quello fortificatione, e Contactato jnto li bracci di Catalonia dalla loro fidelita verso il Re Carlo, presero loro corso verso Citadonia, e l'ultimo Agosto, arrivarono in faccia della Citta di Barcellona, sub il Transporte, et circa 12.000. Anziani, quali sbarcaro, furon accolti con loro malcontento, poiche molte Citta, e Villaggi, come Simoro al Re spontaneamente, ma poiche questa Citta principale non volle accondiscendere, ma difendersi, furon aperte le Trincee li 29. Agosto, e pero obligato il Comandante di rendersi a discrezione li 30. Ottobre al Conte Peter Louis, dopo esser restato morto tra molti officiali, ancora il Principe di Darmstadt ed la sua gente per tutta sua Armata. Re Carlo sua Intrada fello a Barcellona, fu ricevuta da tutti quelli Cittadini con grand' giubilo.

Aquest gravat il·lustra, del mar estant, un bombardeig de rèplica dels felipistes, el 1706. En destaca l'orientació i el perfil de Santa Maria del Mar.

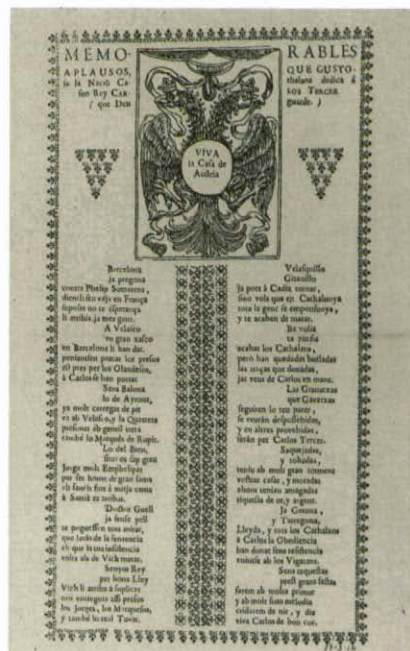
Santa Maria del Mar, per altra banda, tant pel marc de la seva situació urbanística, com per la seva forta vinculació a la vida social, econòmica, política i nacional de Barcelona, cap de Catalunya, es va veure sempre implicada, directament i indirecta, amb els esdeveniments que configuraren la història moderna i contemporània local, lligada íntimament a Espanya i a Europa. Entre d'altres, sofrí les conseqüències de la guerra civil de 1462-1472, fet emmarcat també per les coordenades constants del nacionalisme català, rebutjat i combatut pels centralismes dels països o estats veïns ja que, donada la importància comercial secular de Catalunya, aquesta ha estat sempre una regió-nació l'annexió de la qual era per ells desitjada.

Dins el context de la guerra civil esmentada, els catalans, en un dels seus justos intents d'independència, van oferir per carta del 27 d'octubre de 1463 a Pere, Conestable de Portugal, ser el rei de Catalunya. Aquest va acceptar; va arribar a Barcelona el 21 de gener de 1464, i féu la seva entrada solemne a Santa Maria del Mar.⁴² Tot seguit, jurà «los privilegis e libertats, usos e costums» de Catalunya. D'acord amb la voluntat del rei, fou enterrat a l'altar major⁴³ el 8 de juliol de 1466.

A la pàgina anterior: Làmina amb una vista del perfil de Barcelona des del mar, il·lustrant l'entrada victoriosa de l'estol de Carles III, l'arxiduc, al port de la ciutat, el 1705.

Aquí tenim, aplegats en un mateix vitrall, els sobirans antagonistes de l'anomenada guerra de successió. Tant l'arxiduc Carles (III de Catalunya) com Felip V (IV de Catalunya-Aragó) acudiren al seu torn al temple de Santa Maria del Mar, que fou considerat «capella reial» a tots els efectes.

Al costat: Full d'un romanc popular a favor del rei Carles III.

El segle XVII, la basílica continuà situada en un primer pla. El 1691, fou bombardejada per Lluís XIV.⁴⁴ El 25 de juny de 1697, hi va caure una bomba, que va foradar la volta i, esclatant dins el temple, va causar grans danys als vitralls.

Molt important va ser la relació de Santa Maria del Mar amb tot el període de la guerra de Successió i amb la brutal ocupació posterior. El pont que, des de mitjan segle XVII, comunicava el palau reial amb Santa Maria tot donant accés a la sumptuosa tribuna reial que hi havia,⁴⁵ conduí cap a la basílica tant Felip V com l'arxiduc Carles, no pas amb el mateix cai-

re polític ni amb la mateixa acceptació popular. D'entre les diverses ocasions en què Felip V va accedir a la basílica, cal destacar la data del 13 de novembre de 1701, quan hi va contraure matrimoni amb Lluïsa de Savoia.

Santa Maria del Mar, com gairebé tota la població natural, estigué durant el període sagnant de la guerra de Successió, amb forts components també de guerra civil, al costat de l'arxiduc Carles, i es diu que fou «baluard dels valents defensors de nostres drets»,⁴⁶ d'aquí la repressió que després hauria de patir.

L'any 1634 havia estat construïda la tribuna reial, a instàncies de la reina Mariana, vídua de Felip IV (III). Abastava la part superior de tres capelles laterals i tenia accés directe des de palau a través de l'anomenat «pont de palau» o de la tribuna.

ticipar a la processó del Corpus; també ho féu el 1709, acompanyat pels ambaixadors. El 1710, va ser modificat el recorregut d'aquella processó per tal que la reina la pogués veure des del balcó de palau.

El 20 de juny de 1706, en acció de gràcies per les batalles guanyades a Felip, va erigir a la plaça del Born un obelisc dedicat a santa Maria. Al presbiteri de la basílica, va revalidar amb una gran solemnitat, el dia primer d'agost de 1708, el seu matrimoni amb Isabel Cristina, amb qui s'havia casat per poders el mes d'abril d'aquell mateix any.

Una vista del pla de palau (1874), amb els seus tres edificis característics: Santa Maria del Mar (1384), al mig; Lotja (1392), acabada en neoclàssic (1802), a l'esquerra, i el palau reial o, més aviat, dels floctinents o virreis (1668), a la dreta, destruït el 1875 a conseqüència d'un incendi.

Portada del decret de Felip V amb la Nova Planta que fou imposada a Catalunya «per dret de conquesta» i «en peu d'igualtat» amb els altres territoris del mateix sobirà.

L'arxiduc Carles —Carles III—, vencedor dels Borbons, el 7 de novembre de 1705 va fer la seva entrada solemne a Barcelona i va viure al palau reial, des d'on es traslladava cada diumenge a Santa Maria del Mar. El 1706, va par-

Carles, durant tot el temps en què va viure al palau reial, cada tercer diumenge de mes baixava l'escala de la tribuna per anar fins al presbiteri, on assistia a la funció de la Minerva, de la qual parlarem després.⁴⁷

Durant la guerra de Successió, Santa Maria del Mar fou bombardejada.⁴⁸ El seu vicari perpetu, en funcions pràctiques d'ardiaca o rector, el doctor Esteve Mascaró, que en signe de la seva adhesió a la causa nacionalista havia estat nomenat capellà d'honor de l'arxiduc Carles d'Àustria, el dia 2 d'octubre de 1714 va ser exiliat fulminantment junt amb 200 sacerdots, religiosos⁴⁹ i beneficiats de Santa Maria.⁵⁰ Les forces ocupants van fer passar els patriotes catalans per judicis sumaríssims, com els que hi va haver a la plaça del Born.⁵¹

Aquesta inscripció vol recordar les estades de sant Ignasi de Loiola a Barcelona, abans del seu pelegrinatge a Terra Santa (1523) i, en tornant, quan estudiava, per tal com fou feligrès de Santa Maria del Mar.

Els executats, entre els quals no faltaren els clergues, foren enterrats al cementiri parroquial de Santa Maria del Mar, dit també de les Moreres. Basílica i fossar, a partir d'aleshores, i en la mesura que ho han permès les condicions de llibertat del poble català, vindiquen la història i en recorden els màrtirs.⁵²

Lobelisc i el monument a la Immaculada que l'arxiduc Carles havia fet erigir a la plaça del Born per tal de commemorar la seva victòria sobre Felip V, foren immediatament enderrocats i desmuntats a fi d'esborrar tot record nacionalista.

A més de les injustes reaccions unificadores i dels càstigs que va originar la victòria militar de Felip V i el seu decret de Nova Planta (1716), com ara el tancament de la Universitat de Barcelona i dels Estudis universitaris d'arreu de Catalunya o com l'abolició dels sistemes d'autogovern, és de destacar l'edificació de la Ciutadella com a fortí, projectat no pas per defensar Barcelona d'enemics exteriors, sinó per poder-la atacar si tornava a intentar altra vegada treure's el jou del domini castellà.

L'obra material de l'edifici gòtic de Santa Maria del Mar ha estat diverses vegades —abans, ara i després— en perill; però hi estigué particularment en aquella circumstància. Efectivament, al primer

La processó de Corpus de Santa Maria del Mar se celebrava el diumenge següent a la seva diada («infra octava», dins la capvuitada, en expressió oficial), ja que el dijous es feia la de la seu. N'eren característiques les enramades. I un testimoni artístic de la seva tradició i popularitat és aquest quadre de l'artista Ramon Casas (*Corpus. Sortida de l'església de Santa Maria*, 1896. Museu d'Art Modern de Barcelona).

Un testimoni també de la processó de Corpus de Santa Maria del Mar és el dibuix de Lola Anglada, que la situa, ben festivament per cert, arribant de tornada a la placeta dels Montcada.

passés de 860 cases i que restés en peu el nostre temple.⁵³ Donada la importància dels edificis, els temples i els monestirs que es van enderrocar per tal de construir la Ciutadella i donades les múltiples experiències històriques en les relacions de Castella amb Catalunya, no hauria estat gens estrany que un dels primers temples del món sucumbís sota la força arrogant de l'ocupació.

projecte d'enderrocament, que afectava 1.202 cases, a fi de construir la fortalesa de la Ciutadella, hi era inclosa Santa Maria del Mar. Va ser l'oposició popular el que va aconseguir que l'enderrocament no

Ja el 1524 es constituí a Santa Maria del Mar la confraria del Santíssim Sagrament, anomenada de la Minerva. S'encarregava del combregar dels malalts (aquí el de Pasqüetes, dibuixat per Lola Anglada), i se'n conserva encara el guió o ventall del 1626.

La guerra de Successió acabà definitivament amb el dret de Catalunya a formar un estat. Restà subjecta a un domini i a una administració molt inferiors als que ella mateixa s'hauria pogut donar. D'aleshores ençà, tot seria «lícit» amb vistes a mantenir Catalunya ben unida a Espanya: guerres civils, anticlericalisme com a arma política per tal de contrarestar, entre d'altres, la força nacionalista de l'Església, etc.

Fóra inacabable de seguir fil per randa la vida parroquial, litúrgica

i institucional de Santa Maria del Mar, bressol de sants, de fundadors d'ordes religiosos, temple amb el qual trobem relacionats personatges importants de tota mena.⁵⁴ Impossible seria també parlar de totes les confraries i congregacions, com de les devocions, els goigs...

Recordarem tan sols que una de les últimes esglésies de tot Espanya on es va conservar fins a darrera hora l'ús del ritu gòtic — anomenat després «toledà», i posteriorment mossàrab, per haver es-

tat emprat pels cristians que van conviure amb els àrabs— va ser Santa Maria del Mar, on l'any 1363 encara era vigent.⁵⁵

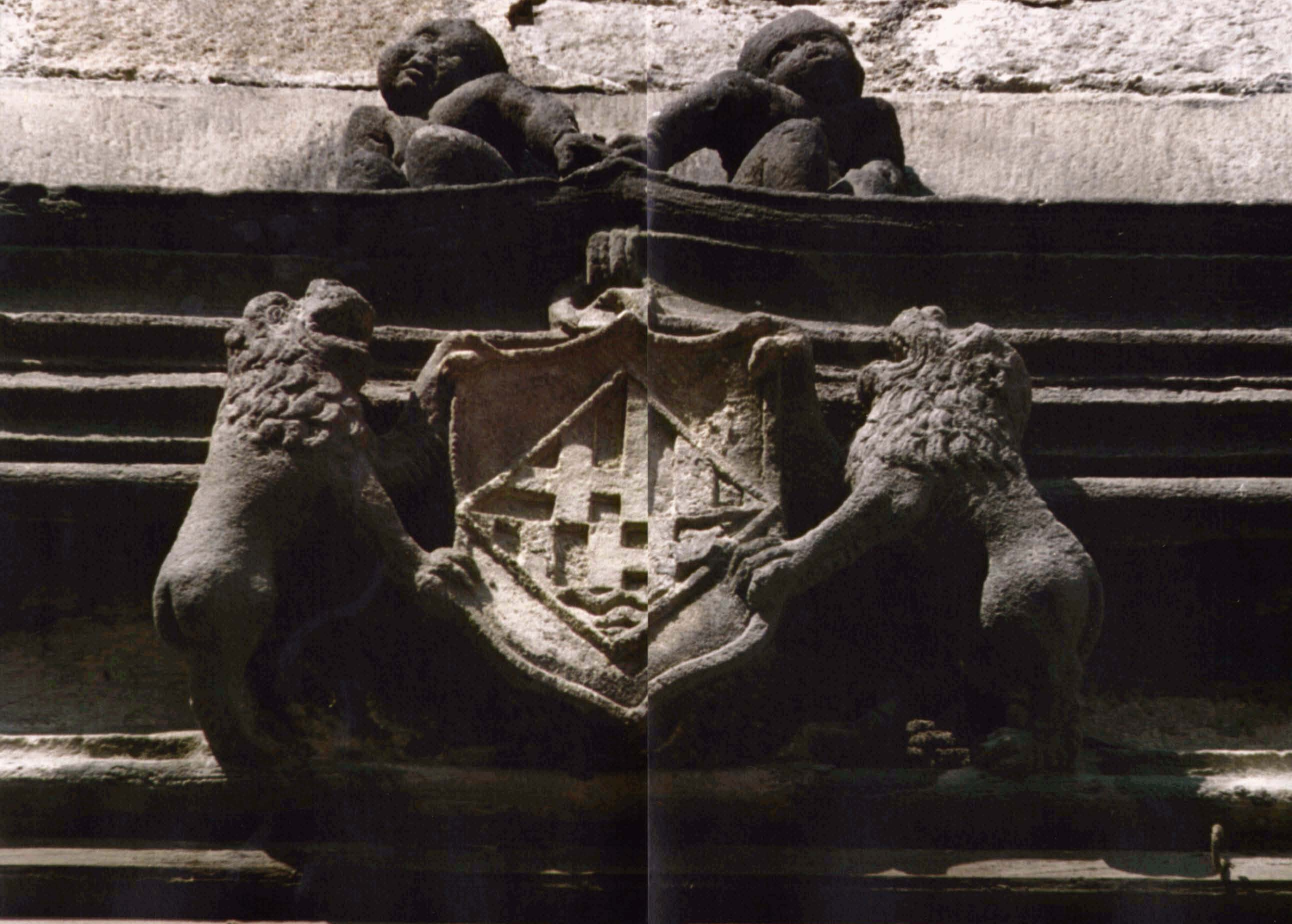
El papa Pau III, en un breu del 8 de gener de 1540, va concedir a la parròquia de Santa Maria del Mar la facultat de celebrar la processó del Corpus Christi el diumenge de durant l'octava de la festa.⁵⁶ Així es va començar a celebrar, amb tot esplendor, rivalitzant amb la de la Catedral.⁵⁷ Hi assistia l'Ajuntament en ple, els mossos d'esquadra, els gegants, etc. La processó de Corpus de Santa Maria del Mar es va deixar de celebrar entre el 1897 i el 1939; va restar suspesa arran d'un atemptat comès el 1896, el dia 7 de juny, en fer el recorregut pel carrer dels Canvis Nous, a causa del qual hi van morir tres persones.⁵⁸

D'entre les nombroses confraries que van néixer de la vida religiosa de la parròquia, amb implantació inicial a Santa Maria del Mar i, posteriorment, a la resta de parròquies del bisbat, cal destacar la de la Minerva, creada el 1524 i que ha arribat fins als nostres dies.⁵⁹ La devoció eucarística de les 40 hores fou establerta a Santa Maria del Mar el 1682,⁶⁰ és a dir, 93 anys abans que el bisbe Climent l'estengués per tota la ciutat.⁶¹

Santa Maria del Mar va sobresortir i es va avançar també en la creació i l'originalitat de les obres

socials. En destaca, sens dubte, el vas o plat dels pobres vergonyants, creat el 1396,⁶² i la Casa de Convalescència,⁶³ entre d'altres iniciatives de caire social, a les quals ens referirem després, com el mont de pietat, o mutualitat de l'associació de la Cort de Maria, i com la Passionària, creada per la Comunitat de Preveres, on es podien inscriure, previ el pagament de les quotes fixades, d'altres sacerdots i fins i tot seglars.⁶⁴

La basílica de Santa Maria del Mar destacà també pel lluïment de les seves festes i cerimònies i per la predicació de tridus i sermons. Difícilment es podrà trobar una altra parròquia arreu del món de la qual existeixi tanta bibliografia i una col·lecció tan important de sermons que hi hagin estat predicats i que hagin estat publicats posteriorment.⁶⁵

VI etapa

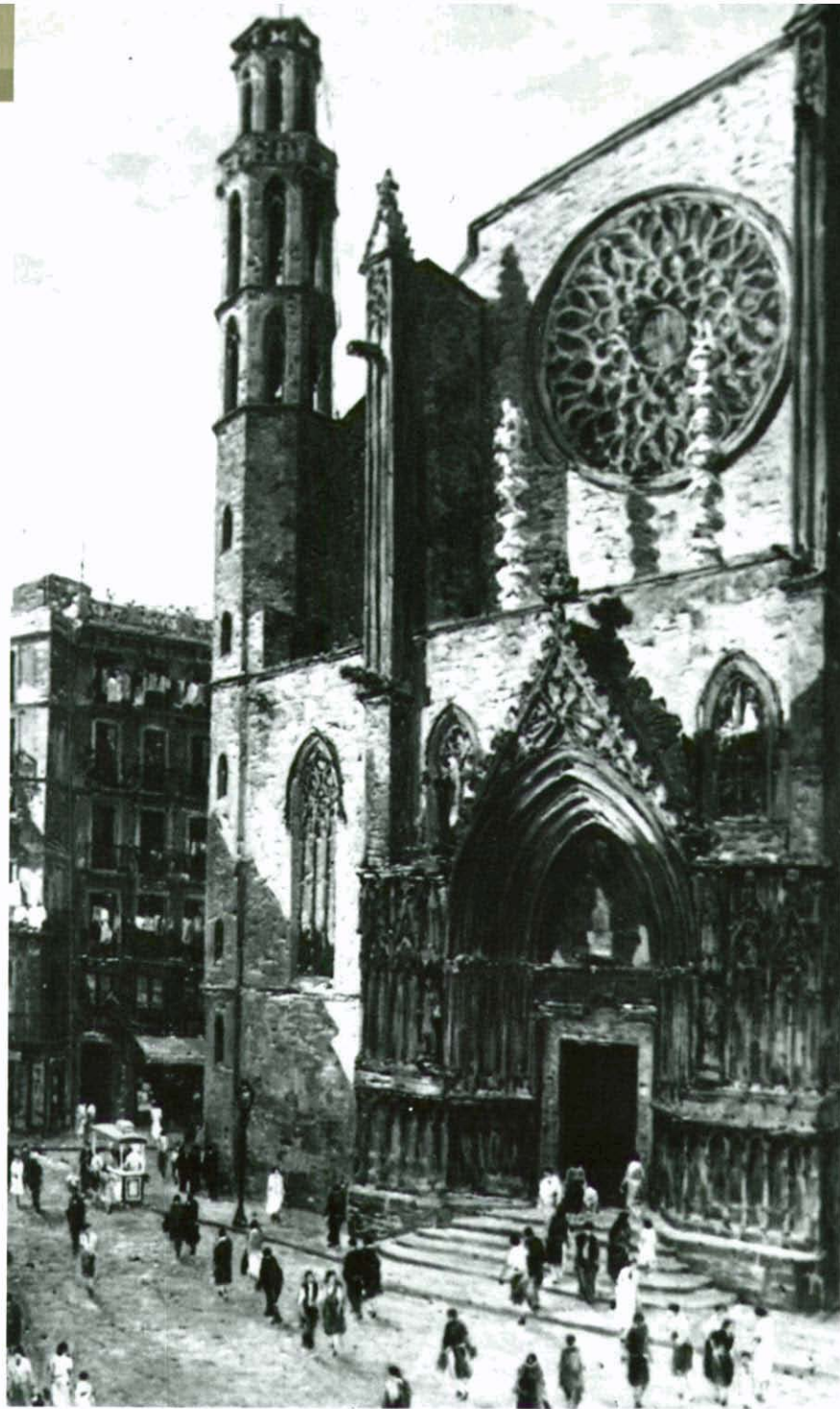
Aquesta sisena època va del segle XIX fins al Concili Vaticà II i els nostres dies.

Santa Maria del Mar batega sempre al ritme dels esdeveniments econòmics, socials, polítics i religiosos de la ciutat i de Catalunya, però notòriament en el curs de la inestabilitat provocada per les turbulències revolucionàries del segle XIX, que va començar amb la guerra del Francès i les execucions a la Ciutadella el 1809⁶⁶ i va continuar amb la crema de convents, la desamortització, les tres guerres carlines, de fet, civils. Fou durant aquest trist període, en què l'Es-

glésia i la societat van ser tantes vegades maltractades, quan la Junta d'Obra de Santa Maria del Mar va intentar desfer-se del jou canònic de les seves obligacions i limitacions. La Junta d'Obra, per dir-ho així, llevat d'unes poques i honoroses excepcions, va anar a llenyar de l'arbre caigut de l'Altar entrant en un seguit de plets sobre qüestions bizantines de tota mena, encaminat tot plegat a forçar reeleccions dels obrers mateixos, alguns dels quals s'havien enriquit amb la desamortització dels béns de l'Església, i passat a defensar un patronat laical inexistent, amb usurpacions i actituds d'arrogància

Vista de la plaça del Born mirant cap a l'absis de Santa Maria de Mar; on hi ha la porta d'accés ordinari, del segle XVI, obra de Bernat Salvador i presidida per la Mare de Déu del Fanalet, en imatge moderna de l'escultor Frederic Marés.

Una característica de la façana de Santa Maria del Mar fins a la reforma litúrgica del Concili Vaticà II, fou l'ornamentació amb dues palmes monumentals, renovades anualment en la cerimònia de benedicció del Diumenge de Rams.

Com sigui que el barri de la Ribera havia nascut i crescut a impuls dels mercaders, la plaça del Born havia estat de sempre, com testifica encara aquest dibuix del 1873, lloc de mercat i fires, com les de l'argenteria i el vidre que descriu entusiasmada Tirso de Molina (s. XVII).

L'efervescència comercial del barri arribà a afectar directament l'edifici gòtic de Santa Maria amb la fixació als murs, com es pot veure aquí a l'absis, de les anomenades «barraques» o parades de revenedors.

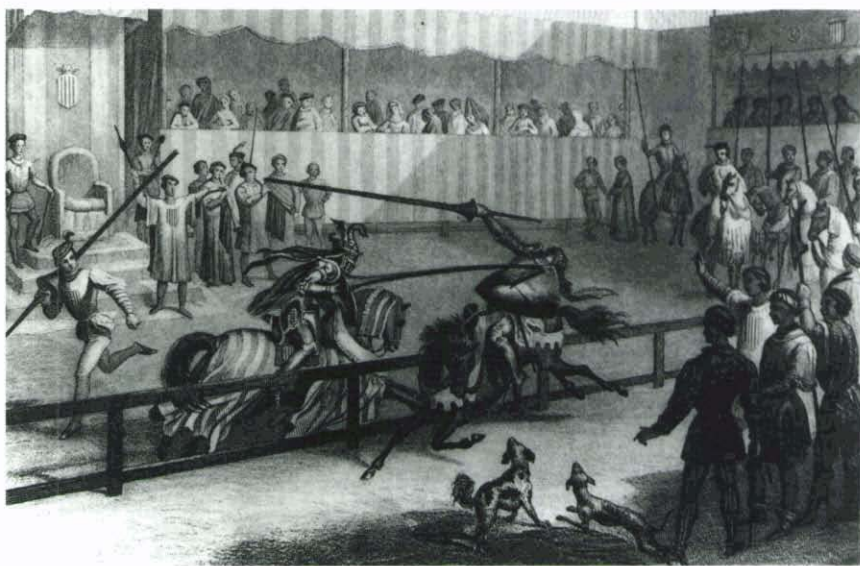
Vista de l'entorn de Santa Maria del Mar per damunt dels terrats. Un entorn que abasta des dels antics palaus ennoblits i d'altres edificis oficials (a la Seca s'hi va bate moneda encara el 1836), fins a carrers d'origen gremial —abaixadors, agullers, argenters, assaonadors, blanquers, calders, canviadors, carders, corders, esparters, espasers, flassaders, formatgers, mirallers, peixaters, sombrerers, vidriers...—, o d'altres d'una gran simplicitat, com el de les mosques, el més estret de tot Barcelona.

enfrent de l'Altar, que arribarien fins al 1985.⁶⁷

Exigiria un llarg estudi el coneixement detallat de la incidència, al barri de la Ribera i a la pròpia parròquia, de tot el seguit d'esdeveniments que va originar la successió de Ferran VII, que traspassà el 1833. En el context de les guerres carlines, s'enfrontaren partidismes vinguts de lluny, les dues Espan-

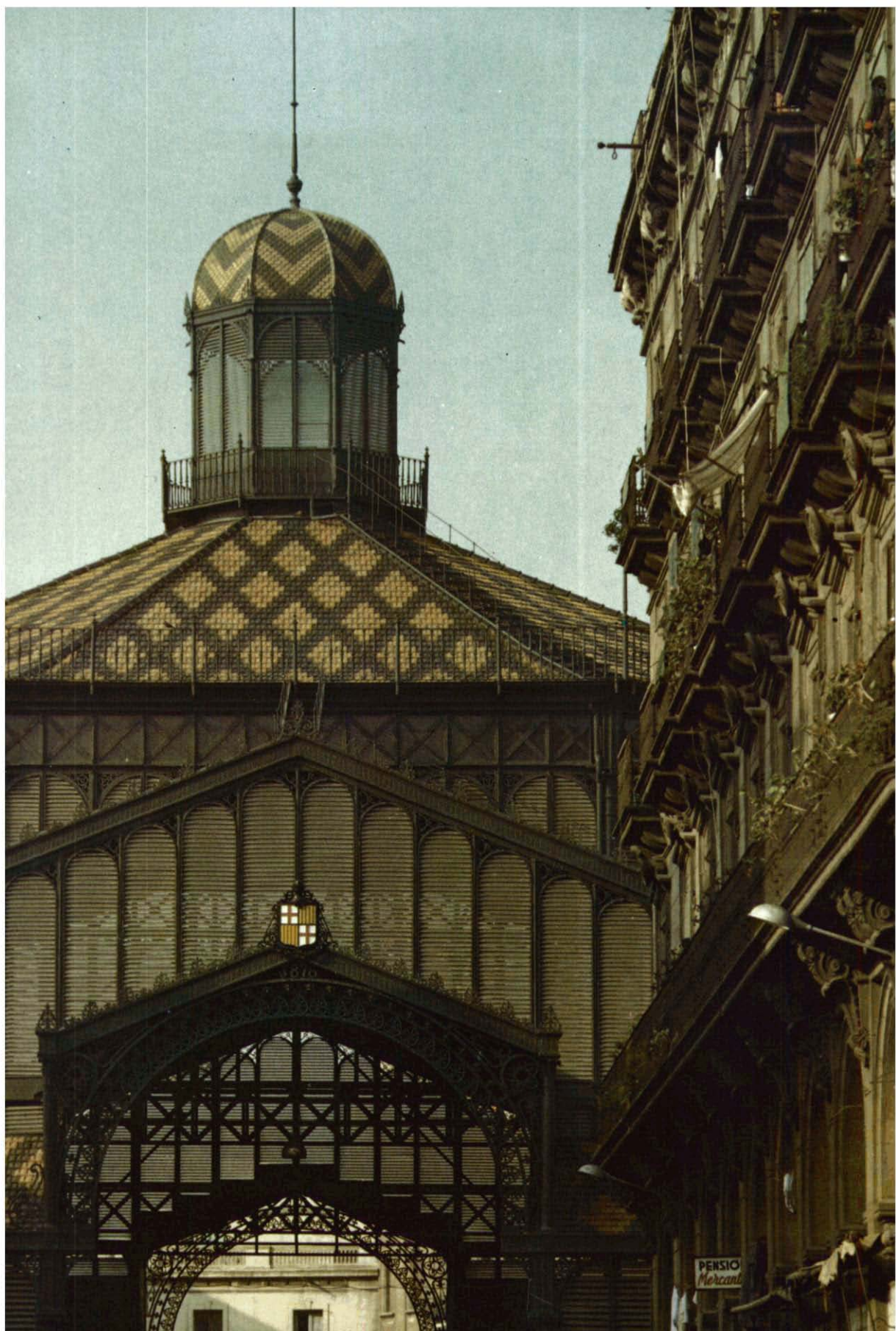
yes, les quals tornarien a entrar el 1936 en la violència que engendra el pecat, i encara continuen latents en la «democràcia» actual.

El Born continua recordant amb el seu nom el lloc característic on la Confraria de Sant Jordi organitzava les seves justes i torneigs: un espai allargassat i envoltat d'edificis (n'hi ha un amb la façana reconstruïda a l'estil del segle XIV), plaça pública per excel·lència, on cada dia i cada hora tenien el seu al·licient.

Una altra característica del Born, com a qualsevol espai popular a l'aire lliure, és la presència de gent de pas, així com l'oferta d'espectacles, sobretot els ocasionals (dibuix de Lola Anglada).

La influència del «liberalisme» porta a la regència d'Espartero, en el trienni de 1840-1843, continuant la primera guerra carlina, el quarter general de la resistència catalana fou instal·lat, del 4 de setembre al 3 de desembre de 1843, dins mateix de Santa Maria del Mar, la qual fou bombardejada per ordre del dit general Espartero i va quedar, durant tot aquell període, inhabilitada per al culte.⁶⁸ També durant les altres dues guerres carlines, concretament el 1867 i el 1873, Santa Maria del Mar va ser escenari de la guerra civil.⁶⁹ Si el segle XVIII Barcelona es va resistir a la llei de Quintes en un motí memorable,⁷⁰ la tropa d'ocupació puja el 1870 als terrats de Santa Maria del Mar per disparar als qui s'oposaven a les llesves.⁷¹

Hem parlat ja del fossar de les Moreres. El cementiri de Santa Maria del Mar es remunta ja a la necròpolis romano-cristiana en què fou enterrada santa Eulàlia.

Bernat Marcús, benefactor de Santa Maria del Mar, va adquirir un gran camp per destinar-lo a fossar de la parròquia,⁷² el qual, amb el temps, restà dividit en dos:⁷³ el cementiri de ponent, davant la façana de Santa Maria, i el del carrer de Santa Maria, o fossar alt, conegut també com el de les Moreres, on hi havia la capella del Santcris.⁷⁴

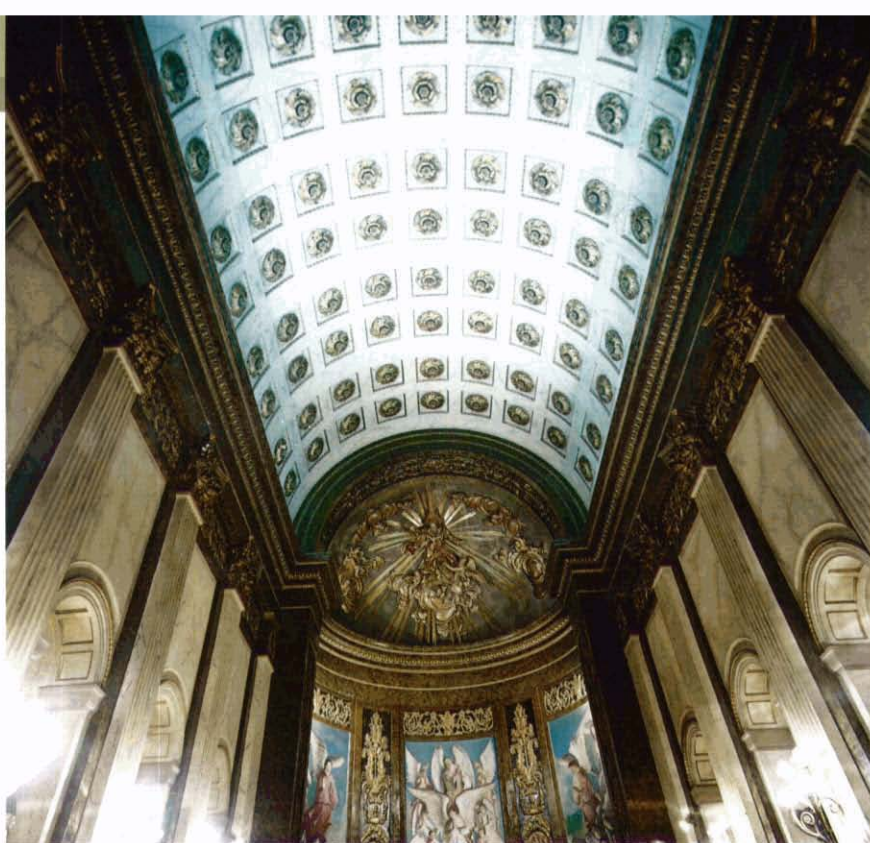
El bisbe Climent ja s'avançà, el

1774-1775, a l'ordre que dictaria Carles III el 3 de març de 1787, on es disposava que els cementiris es situessin fora de les ciutats.⁷⁵

Arran del decret de l'Ajuntament en què s'ordenava decididament que els dos cementiris de Santa Maria del Mar no fossin ja emprats —urgència motivada per la visita prevista de la reina— i a desgrat de l'oposició popular, a inicis del mes de setembre del 1802 el fossar de les Moreres fou enrajolat.⁷⁶ De fet, els feligresos no s'avenien a la idea de prescindir del seu cementiri; però, el signe del temps era evident: allunyar els difunts de les ciutats per raons higièniques i socials.

El 1816, per ordre del capità general, es demoliren les sepultures o nínxols que encara quedaven en peu, i els cadàvers que contenien van ser traslladats a l'interior de la basílica.⁷⁷ En aquest lloc, doncs, restaren sepultades les despulles dels patriotes catalans, en espera que la follia de la «política» les profanés el 1936.

Paral·lelament amb aquestes circumstàncies, els responsables de Santa Maria del Mar tenien la intenció d'engrandir la reduïda capella del Santíssim. Efectivament, la capella primitiva, encabuda a les estances de la casa del vicari perpetu, construïda el 1609, resultava massa petita. A partir del 1790, doncs, se'n començà a estudiar

La capella actual del Santíssim, obra en quatre anys, a partir del 1831, substituï la que hi havia mig entaforada des del 1609 entre l'església i la vicaria. És, ara, la capella de culte diari, la qual ocupa tot l'espai de l'antiga vicaria i fou enllestida en la seva decoració el 1842. Hi esmerçaren cabals propis, gràcies sobretot a la desamortització de béns imposada a l'Església el 1835, alguns parroquians. Constitueix un digne exponent d'estil neoclàssic, obra de Francesc Vila, amb escultures de talla i relleus ornamentals de fusta daurada, i té la particularitat de ser l'única obra religiosa duta a terme en tal període. Ha estat restaurada darrerament (1988).

l'ampliació pensant a enderrocar la casa de la vicaria.⁷⁸

Cal dir que, si bé els tràmits van començar a la darrereria del segle XVIII, la capella fou acabada i consagrada el 1835, i se'n va continuar l'equipament fins al 1844.⁷⁹

La custòdia de tres cares, donació del feligrès Josep Pujol, argenter, el 1848.

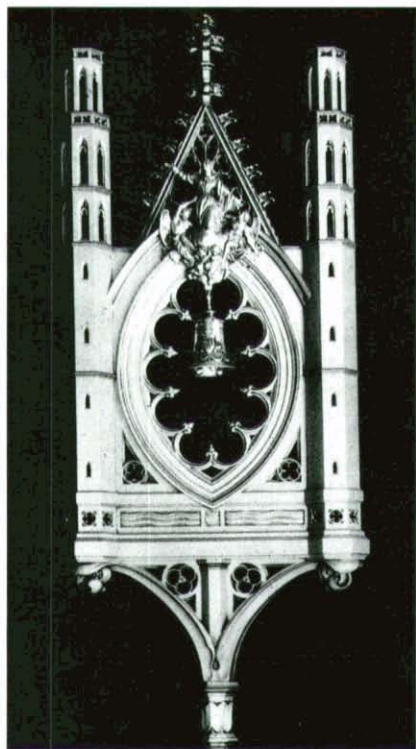
ta Maria del Mar per Bernat Marcús.⁸³ El 1329, ja existien a Santa Maria del Mar 39 títols de beneficiats⁸⁴ i, a poc a poc, es va formar una comunitat, amb normes, estatuts, etc., la qual comptava ja el 1466 amb 77 membres,⁸⁵ amb 120 el 1775, etc.

Simultàniament, va ser construït un nou baptisteri a la capella de sant Antoni abat.⁸⁰ I la basílica no va deixar de ser enriquida amb noves joies, com la custòdia de tres cares, encara existent, regalada per Josep Pujol el 1848.

Si bé la basílica, fins al Concordat del 1851,⁸¹ fou regida per l'aridiaca, el vicari perpetu i els vicaris curats, la vida litúrgica i el culte de Santa Maria del Mar estaven en mans de la Comunitat de Preveres beneficiats.⁸² El primer benefici de tot el bisbat va ser fundat a San-

D'entre els beneficiats sortiren teòlegs que anaren a Trento⁸⁶ i altres persones que van anar ocupant els càrrecs eclesiàstics més diversos, fins arribar a l'episcopat.⁸⁷ La Comunitat de Preveres va participar activament en totes les sessions i reformes de la basílica, des de la construcció de l'altar del 1632⁸⁸ fins al del 1782.⁸⁹

Tingué, aquesta Comunitat, des del 1656, una Germandat o Infermeria⁹⁰ que, després del Concordat del 1851 i a partir del 1855, es va regir per uns nous estatuts.

Aquesta Germandat de Beneficiaris, a la qual també es podien inscriure sacerdots no pertanyents a la Comunitat, va tornar a ser reformada el 1877.⁹¹

La devoció mariana de la basílica ha estat constant. S'hi feren solemnes festes i s'hi predicaren diversos sermons amb motiu de la declaració dogmàtica de la Immaculada Concepció, el 1855, i també en desgreuge del papa de la Immaculada, Pius IX.⁹² El 1847, s'hi erigí la Cort de Maria, amb una abundantíssima inscripció de cors i persones d'ambdós sexes i de to-

El tintinacle (del llatí «tinnabulum»), junt amb el conopeu o pavelló (de color vermell i groc, alternats, antics colors pontificis), foren insígnies característiques de Santa Maria del Mar, arran de la concessió canònica formal, el 1923, del títol de basílica, que vingué a ratificar-ne la importància i dignitat.

Calze gòtic, anònim (1450).

Calze del 1647, amb florons de plata repussada, sense pedreria, d'acord amb les noves disposicions de l'època.

Corona de la imatge de la Mare de Déu, d'inicis d'aquest segle, corresponent a la Cort de Maria.

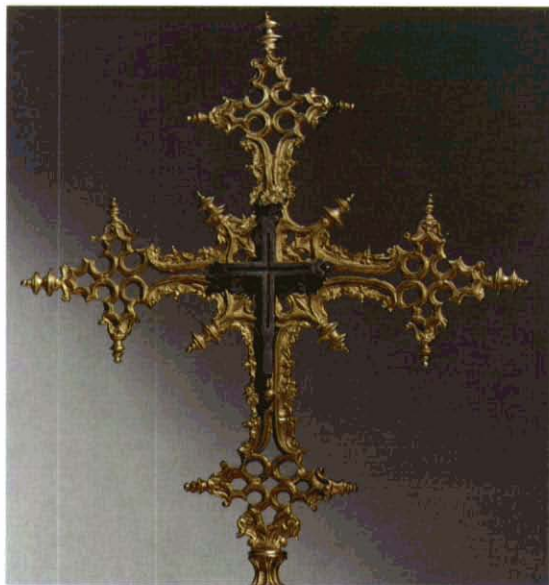
Detall de la corona de la Cort de Maria amb una vista en relleu del port de Barcelona.

Reliquiari del pare Claret, amb motiu de la seva beatificació, que reproduïx a escala una de les trones de l'altar major, on havia predicat la Quaresma del 1848, així com el mes de Maria els primers anys de la seva instauració.

tes les edats. A més de la base fonamental mariana, la Cort de Maria s'organitza també com a assegurança o mont de pietat; així, mitjançant el pagament d'unes quotes determinades, s'obtenien diverses prestacions en cas de malaltia o d'invalidesa.⁹³ Ja abans, el 1839, s'hi havia creat la Pia Unió del Sagrat Cor. D'entre els molts predicadors que ocuparen la trona de Santa Maria del Mar, destaca sant Antoni-Maria Claret, que hi predicà el 30 novembre de 1850, quan ja era arquebisbe de Cuba.⁹⁴

A Santa Maria del Mar, van ser consagrats diversos bisbes, destinats a Vic, a Menorca, a Girona, etc., i així s'ha continuat fent el segle XX, amb la consagració dels

quatre bisbes auxiliars de Barcelona, el 1969.

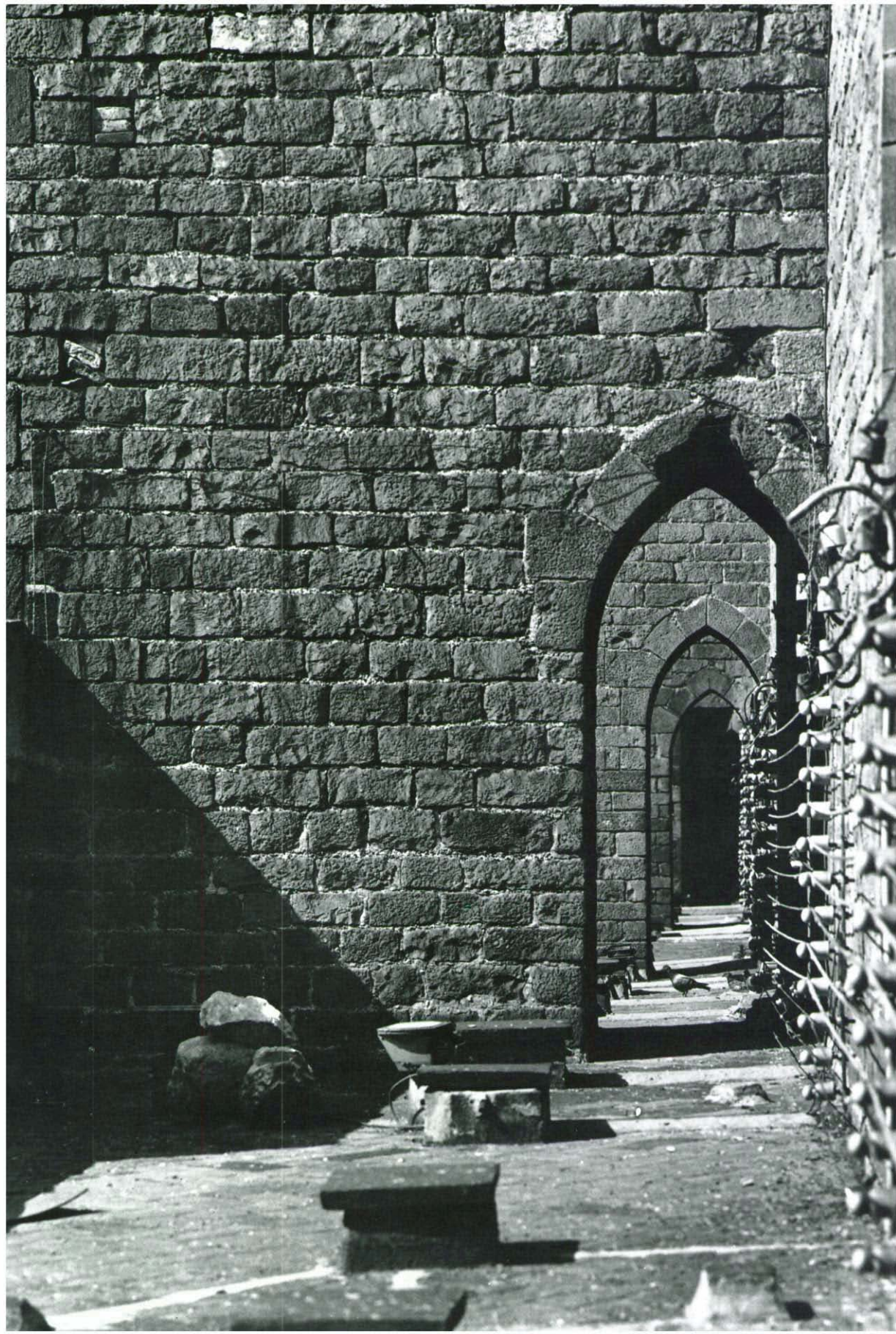
Durant el segle XIX, la basílica continuà essent lloc obligat de visita dels reis i de personatges de les lletres i de la política.⁹⁵

Amb el segle XX, no s'inicia pas una època de progrés per a Santa Maria del Mar i el seu entorn, sinó la seva decadència més acusada al llarg de tots els segles. Les cases pairals que l'envolten van quedant abandonades, i tota mena de circumstàncies negatives incideixen en els habitatges i en els seus habitants.

Creu de plata daurada, inventariada el 1634 i obra segurament el 1496 per Miquel Baruç, per tal de contenir la relíquia de la Veracreu.

Portapau característic (s. XVIII), amb l'escena del Calvari.

El meu antecessor, el doctor Onofre Biada i Viada, atesa la ineficàcia de les institucions existents, amb l'ajut d'altres persones com, per exemple, l'arquitecte doctor Bonaventura Bassegoda i Amigó, va proposar —i ho aconseguí— constituir un patronat per tal de buscar una solució al problema. En efecte, en presència del senyor Bisbe de Barcelona, quedà constituït

aquest òrgan de gestió l'any 1918. Va ser en el marc de Llotja, la Llotja de Mar, aquest edifici germà en l'aspecte material, que es va realitzar l'acte.⁹⁶ Sorgiren d'aquell esforç popular moltes reformes, que afavoriren les campanes, el rellotge, les finestres, les rosasses, etc.⁹⁷

L'incendi i el saqueig del temple, el juliol del 1936, ocasionaren pèrdues irreparables en documentació històrica i béns artístics, alhora que feren perillar l'estructura mateixa de l'edificació, la qual en resta malmesa encara en molts aspectes i detalls.

Si l'any 1714 l'obra de Santa Maria del Mar va estar en perill de ser enderrocada amb vistes o amb l'ex-cusa de la Ciutadella, el 1936 la basílica estigué ben a punt de veure's *totalment destruïda*. Efectivament, el 19 de juliol, els anarquistes, mans preparades per a la destrossa i l'assassinat, van calar-hi foc, i van anar continuant amb la mateixa execució incendiària per les altres esglésies de Barcelona.

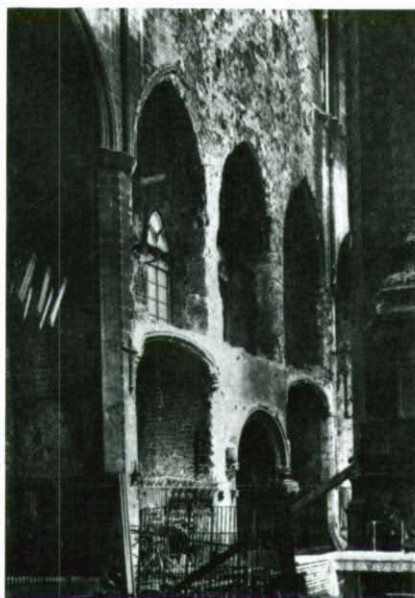
Donada la gran quantitat de fusta del cadiram, els altars laterals, el cor, les tribunes, l'orgue, etc., l'incendi va ser paorós. Donat el fet que la pedra de Montjuïc, amb què està construïda l'obra, esclata a dos-cents graus de temperatura, van quedar afectats gairebé tots els murs interiors, les nervadures i les claus de volta. L'incendi, que va durar onze dies, féu desaparèixer un tresor religiós i artístic immens; les tombes, a més, havien estat *profanades una a una*, l'orfebreria i els domassos saquejats, etc. Ni els mateixos arxius no van ser perdonats. Les parets van quedar negres, i l'espai interior, amb un aspecte desolador.

El doctor Joan Llompart era el digníssim rector que la Providència va salvar de l'escull sanguinari de la guerra civil i que, ja en l'ancianitat, va haver d'afrontar amb l'ajut dels feligresos el restabliment del culte. Atès l'estat ruïnós en què va quedar Santa Maria del Mar, ni l'acció del doctor Llompart ni la del

seu successor, mossèn Josep Cucurull, no en van poder culminar el procés restaurador.

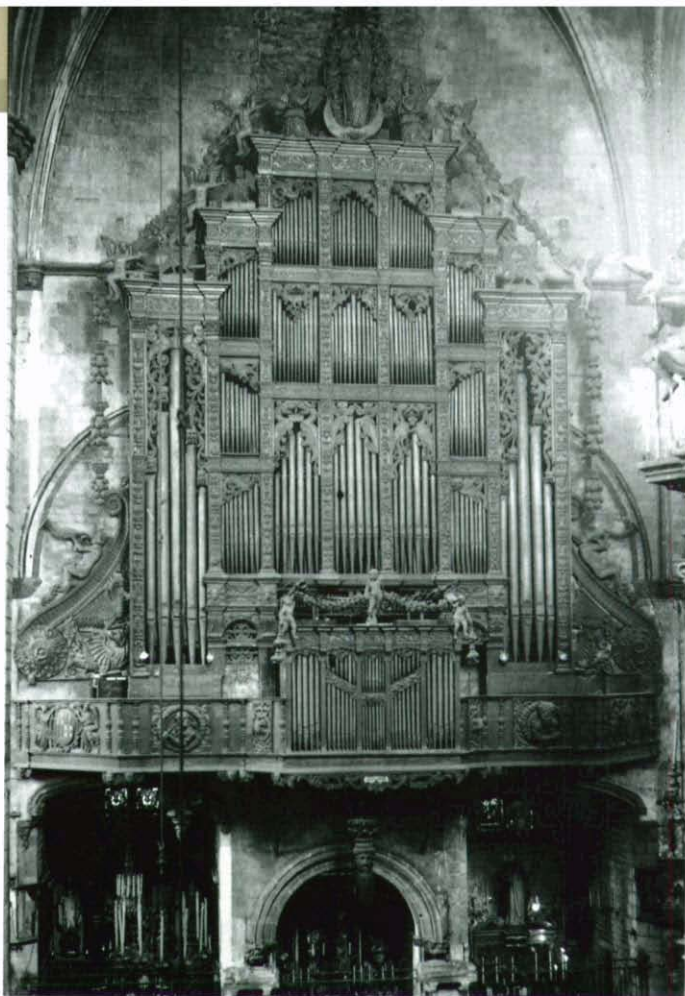
Arran de la visita que va realitzar a la basílica l'esposa del general Franco, i gràcies a l'empenta i la col·laboració dels membres de la Junta d'Obra en l'exercici del seu canònic servei, es va aconseguir que la Direcció General de Belles Arts i d'Arquitectura, de l'Estat, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Barcelona i de la Diputació provincial, realitzés una importantíssima restauració i il·luminació de l'interior. No obstant això, resten encara moltes parts interiors de la basílica en el mateix estat en què les va deixar l'incendi. Només cal veure les claus de volta de les naus i dels altars laterals, les capelles de l'absis, les columnes centrals i molts indrets més que denoten el pas de la destrucció.

Si va ser greu que arribessin a existir les condicions que van fer possible l'incendi, ho és més encara, a parer de molts, que en un monument tan reconegut internacionalment, un cop passats més de cinquanta anys, quedin encara tants d'estigmes del foc i, sobretot, que no s'hagi fet cap esforç, per part de l'administració, per tal de procedir a la construcció del gran orgue monumental que existí de sempre a Santa Maria del Mar. Si es va aprofitar el moment d'eufòria dels anys seixanta per fer una

primera restauració del monument nacional amb diners de l'Estat, l'eufòria econòmica de mitjan dels vuitanta, en un moment en què, a Barcelona, s'han fet inversions públiques de tota mena, les institucions polítiques no tenen diners per a aquest monument de la ciutat.

De fet, l'empobriment progressiu del barri ja s'havia iniciat abans del 1936, però no havia arribat mai a la prostració dels anys vuitanta i noranta. Efectivament, encara que abans del 1936 la classe alta ja havia abandonat el barri, hi restava una bona part de la classe mitja. Així, com a signe de l'estatus socio-econòmic del barri, molts recorden que la majoria de pisos eren habitats per famílies que tenien minyona de servei. L'em-

pobriment econòmic i social va anar en augment amb la immigració i amb el tancament del mercat del Born, que havia configurat el lloc.⁹⁸

Una de les pèrdues pendents encara de reparació, és la de l'orgue monumental: un instrument que haurà de ser adequat al volum i les característiques artístiques i funcionals d'un edifici com el de Santa Maria del Mar.

Actualment, la vista al mar, des de Santa Maria, ha de passar forçosament per damunt les teulades i els terrats de tot el seu entorn. Els molls del port són, a hores d'ara, força lluny, així com les arenes que en determinaven el nom primigeni.

Si analitzem detingudament aspectes importants del que ha estat la filosofia i la pràctica urbanístiques de Barcelona, haurem de constatar que, ara l'especulació, ara l'esnobisme, ara... el que sigui, ha fet que es construïssin, bé o malament, noves edificacions tot ignorant o abandonant les antigues, o bé enderrocant-les, tal com va succeir amb bona part de les construccions de l'Exposició Internacional del 1929. La Ciutat Vella, on tenim, a més, l'experiència del Born i el seu entorn, n'és una demostració. I aquest tarannà, val a dir-ho, és força preocupant.

Limitant-nos a l'espai del barri de la Ribera, molts habitatges no deixen pas de degradar-se dia rera

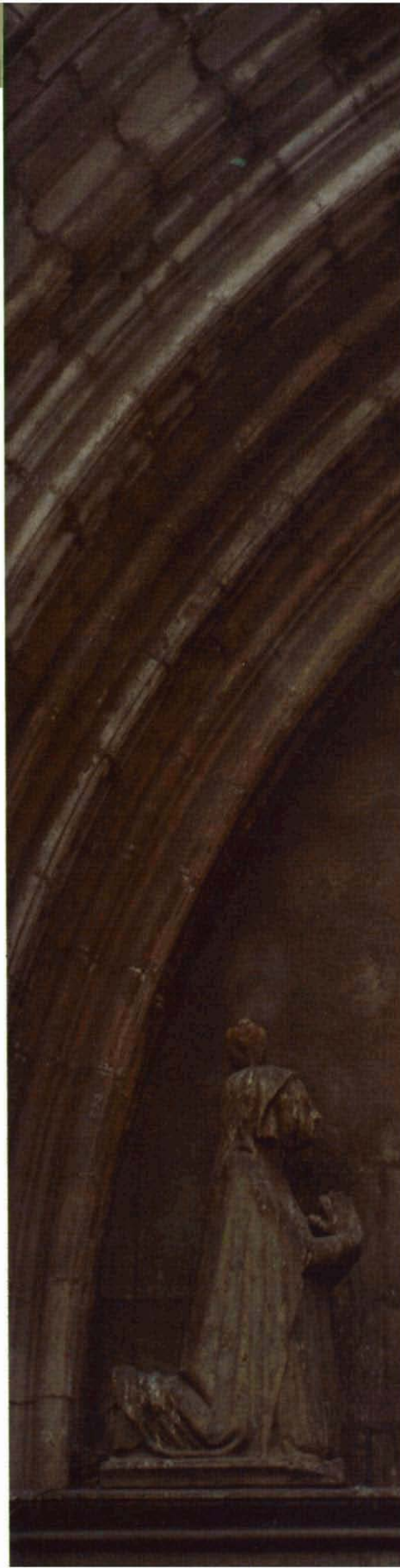
dia, i resulta que cases i carrers continuen ben mancats de condicions higièniques. La delinqüència infantil i juvenil hi és en augment; no s'hi vetlla per l'escolarització real dels infants i dels nois i noies, i hi manca la protecció dels menors. Augmenta una concepció amoral i instintiva al si de la joventut marginada. I s'hi comprova com, previs els primers estadis de la delinqüència, es cau en l'averany del consum i la venda de droga; tot delinqüent acaba caient en la droga perquè pertany al seu medi, que al mateix temps que la fomenta se'n serveix.

El panorama general de Barcelona no és, en general, tan decebedor com el del nostre barri. Surtosament, Santa Maria del Mar, tant per raó de la seva història com, sobretot, de la seva arquitectura singular, és un temple visitat pel millor turisme i considerat pels barcelonins com una església pròpia de la ciutat.

Santa Maria del Mar, com a parròquia, desenvolupa l'activitat religiosa i social que li correspon, a la mesura de les seves necessitats i disponibilitats; així, disposa de catecisme parroquial, càritas, esplai, residència d'ancians, escolania i escola de música, grup de cantaires juvenil, capella de música, etc.

Santa Maria del Mar és també l'escenari religiós desitjat per molts, sobretot actualment, per contraure-hi el sagrament del matrimoni, i entre els nuvis es troben, de fet, persones de totes les condicions socials.

Santa Maria del Mar recorda, per altra banda, el seu passat gremial ja que és la seu canònica de diverses confraries i gremis. Així, en aquest aspecte, podem assenyalar la Cooperativa de Vaquers de Barcelona (17 gener),⁹⁹ el Consolat de Mar (25 abril), el Gremi d'Indústries Gràfiques (maig), la Confraria de Santa Marta, d'Hostalers i Taverners, i el Gremi de Restauració, de Barcelona (juny i

La consolidació necessària del campanar féu posar les campanes en una espadanya, des d'on continuen propagant els seus sons segons els plors i les alegries dels parroquians i els moments i diades de l'església.

29 juliol), la Confraria de Sant Magí (19 agost), el Gremi d'Industrials Oliaires (novembre), el Gremi de Detallistes d'Olis i Sabons (novembre), la Mare de Déu de l'Esperança, patrona de la Borsa de Barcelona (18 desembre), el Col·legi d'Àrbitres de la Federació Catalana de Natació (desembre). El 1989 s'hi ha rehabilitat també, després d'una colla d'anys, la Confraria del Bacallà, posada actualment sota la titularitat de la Santa Creu.¹⁰⁰

A més de la celebració, cada any, en el marc de la basilica, de diverses misses jubilaris d'institucions i

col·legis, hi ha d'altres commemoracions anuals; en destaca la missa que la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat celebra cada any el dia 11 de setembre en sufragi dels patriotes catalans.¹⁰¹ Cada any també, el 12 d'octubre, el temple s'omple amb més de dues mil persones per celebrar-hi la festa patronal de les Cases d'Aragó, la Mare de Déu del Pilar, amb la missa baturra i l'ofrena floral.

D'entre els actes religiosos o socials celebrats a Santa Maria del Mar, podem recordar també, com a exemple, el 25è aniversari de la fundació d'Omnium Cultural (1985), el centenari de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona (1986), el cinquantesenari de l'Obra de la Visitació de Nostra Senyora (1986). D'entre les celebracions organitzades per empreses, sobresurt per les seves fortes arrels al barri de la Ribera i per la seva importància actual, la celebració del 150è aniversari d'Uriach i Cia., laboratoris que va començar Joan Uriach i Feliu al número 6 del passeig i antiga plaça del Born, per passar després al número 20 del carrer dels Montcada, fins que, en una evolució de perfecció progressiva, ha arribat a ser, ubicada a Barcelona, una de les empreses de medicaments més importants d'Europa, amb una biblioteca informatitzada de consulta obligada per part dels investigadors mèdics i farmacològics de Barce-

lona i fins de l'exterior. La missa de l'aniversari es va celebrar el 1988, sota la presidència del prohom i ànima de l'empresa, el doctor Joan Uriach i Marsal, el qual manté per Santa Maria del Mar la mateixa devoció i veneració que els seus avantpassats.¹⁰²

La basílica és lloc de celebració d'esdeveniments i diades amb sentit religiós, com ara els aniversaris de constitució d'entitats i empreses. Així, el 1988, els laboratoris Uriach i Cia. hi celebraven els 150 anys del seu inici, que tingué lloc al costat mateix de Santa Maria del Mar.

En contemplar el monument arquitectònic de Santa Maria del Mar, no en podem perdre pas de vista la funcionalitat que li és pròpia com a parròquia i lloc de culte; la litúrgia, per tant, hi és consubstancial i s'hi fa de forma ben acurada. L'autor d'aquest treball, Dr. Francesc Tort, presideix aquí com a rector la missa dominical, ajudat pels acòlits de l'escolania.

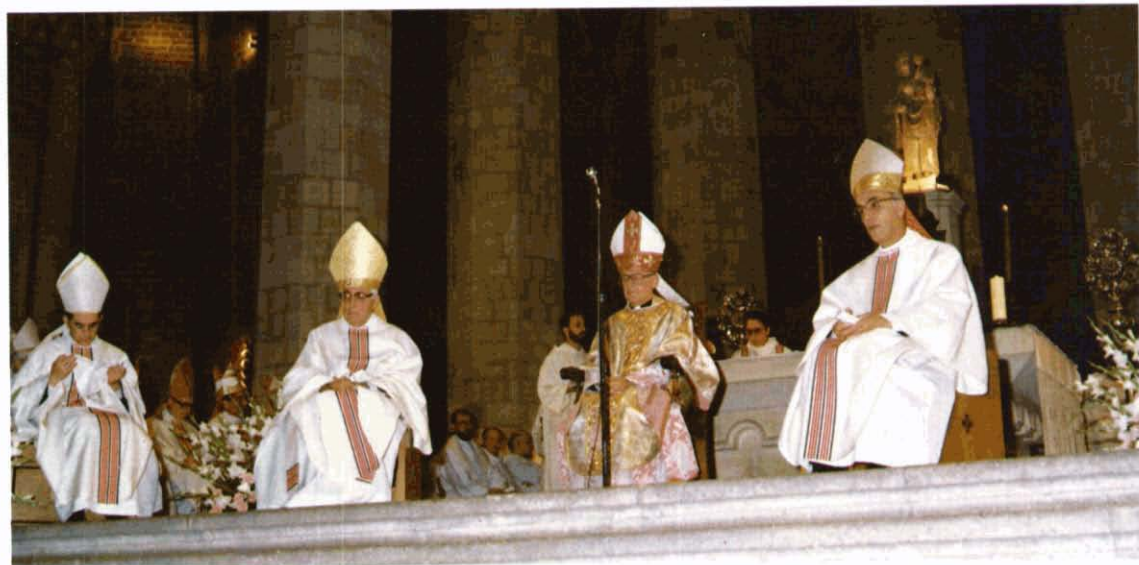

Cada any se celebren a la basílica misses extraordinàries, amb el ben entès que s'escolleix Santa Maria del Mar, alhora que per la seva història, el seu nom i la seva arquitectura, pel fet de ser el temple de més gran cabuda de Barcelona. Podem recordar, per la seva proximitat, les celebracions tingudes durant el 1989: 25è aniversari del Col·legi Canigó, de l'Opus Dei; el centenari del primer Col·legi de les Teresianes a Barcelona; el centenari de la Casa Cuna del Niño Jesús, al carrer dels Montcada; el cinquantenari de les Religioses Alemanyes; la missa del moviment de l'Esplai Catòlic, de Barcelona, etc. Santa Maria del Mar és també el lloc escollit per a les exèquies d'al-

gunes personalitats ciutadanes com ara Joan Miró, Frederic Mompou, Natàlia Granados, Ramon Trias Fargas, Antoni Bonet, etc.

No caldria recordar potser, per coneguda, la trobada internacional de Taizé, del 18 al 25 de gener de 1986, o la conferència multitudinària de Helder Camara, el gran esdeveniment de la inauguració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986) i alguns concerts importants que, prèvia sol·licitud i acceptació, s'hi celebren cada any; així, el 12 de febrer de 1987 s'hi representà el Misteri d'Elx; el 29 de febrer de 1990, dintre del marc dels actes culturals italo-espanyols, el Acta Martirum;

Hi ha celebracions que s'acullen al marc de la basílica per la seva cabuda i significació. Aquest fou el cas, per exemple, de la concelebració eucarística presidida, el dia de la presa de possessió, pel nou arquebisbe de Barcelona, Mons. Ricard M. Carles.

el 9 d'abril hi actuà l'Orfeó Català, i, en diverses ocasions, la pròpia Capella de Música, etc.

Un esdeveniment important que ha tingut lloc a la basílica de San-

ta Maria del Mar, el dia 25 de maig d'enguany (1990), és la concelebració d'un solemne ofici, en la presa de possessió del nou arquebisbe de Barcelona, monsenyor Ricard-Maria Carles i Gordó, amb la participació de diversos bisbes, nombrosos sacerdots i una gran afluència de fidels.

La basílica torna a comptar, del 1986 ençà, amb els serveis d'una Capella de Música, que té certament antecedents ben il·lustres. La Capella de Música actual és un grup polifònic especialitzat i de gran prestigi, constituït sota el mestratge d'Enric Gispert.

Pel que fa a la vida de la parròquia i la basílica d'aquests últims anys, cal destacar primer els efectes de la renovació conciliar amb la creació dels Consells de Pastoral i d'Economia. Per altra banda, si bé l'antiga Junta d'Obra de Santa Maria del Mar, tot i haver comptat entre els seus membres amb persones i famílies de tanta vàlua i estimació general com el senyor Joan Serra Graupera i fills, feia més de quaranta anys que s'havia extingit canònicament a causa sobretot de les reeleccions. Tot esperant el moment oportú de reinstaurar-la amb el seu mateix nom, però amb un nous estatuts en concordança canònica amb els temps vigents, he deixat erigit l'any 1986 el Patronat Parroquial de Santa Maria del Mar, format per representants dels Consells de Pastoral i d'Economia, pels prohoms de les confraries i gremis aquí radicats, per benefactors diversos i per per-

sones públiques i privades amb vinculació personal amb Santa Maria del Mar. Aquest Patronat ha aconseguit ja, amb les seves gestions, que es signés el conveni de restauració de la basílica de què parlarem.¹⁰³

Cal consignar també el nomenament, el 1986, per al càrrec de Mestre de Capella de la basílica, vacant durant diversos anys, de l'eminent músic barceloní Enric Gispert, promotor de moltes i variades iniciatives musicals ciutadanes. Ell, amb la seva tècnica i prestigi, ha format la Capella de Música de Santa Maria del Mar, que ha vingut a ser en pocs anys la capella de música litúrgica més notòria de Barcelona i una de les més significades d'Europa.¹⁰⁴ Es deu a la Capella de Música la solemnització de les diades litúrgiques més importants, així com la iniciativa de representacions sacres com ara el «Cant de la Sibilla», de la vetlla de Nadal, o el *Petit Retaule de Maria Assumpta*, que es representa des del 1987 com a pòrtic de l'ofici solemne de festa major, que és el dia de la Mare de Déu d'agost;¹⁰⁵ la Capella està treballant actualment en la recuperació d'altres autos sacramentals.

Des del 1985, i en diverses etapes de perfeccionament, Santa Maria del Mar disposa d'escolania parroquial, la qual intervé a les misses majors del diumenge i, tal com fa en certes ocasions la Capella de Música, canta també contractada en alguns casaments. L'escolania gaudeix d'una escola de música i d'iniciació a diversos instruments. S'ha format, a més, un grup coral juvenil, a tall d'*Schola Cantorum*, com a grup coral in-

Hi ha tradicions antigues, com la del Cant de la Sibilla, abans de l'ofici de la vetlla de Nadal, que són ara un compendi d'art i de religiositat. Xavier Torra, amb la Capella de Música, en són intèrprets ben significats.

termedi on s'acullen els escolans en fer-se grans.

L'Arxiu parroquial té actualment l'atenció i l'organització degudes, així com la sagristia. Es publica mensualment, des del 1986, el «Full Parroquial de Santa Maria del Mar», amb informació àmplia.¹⁰⁶

Pel que fa a la restauració, tan necessària, destaquem la que es va fer per a la rehabilitació de l'antiga capella del Santíssim,¹⁰⁷ així com l'ordenació de la instal·lació elèctrica interior; l'electrificació de les cinc campanes de l'espadaanya,¹⁰⁸ etc.

A part això, i gràcies a les gestions realitzades per alguns membres del Patronat de Santa Maria del Mar, i donada la circumstància propícia de ser Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya el senyor Joaquim Ferrer, el 1987 es va aconseguir la signatura d'un conveni important entre el Banc Hispano-americà, la Generalitat de Catalunya i la parròquia per tal de procedir, durant quatre anys, a la restauració de la basílica. L'obra pactada va començar per les teulades, la part més necessitada, i el 1990 continua amb els vitralls, que havien arribat al seu pitjor moment del 1936 ençà.

El problema dels orgues mereix ser comentat al final d'aquest esbós de la història de Santa Maria del Mar. Val a dir que la nostra basílica en va tenir, tot al llarg de la seva història i fins al 1936.¹⁰⁹ Efectivament, l'any 1485, quan estava molt avançada la construcció de l'orgue major per part de l'orguener alemany Spinn vom Noyern, van ser adquirits del mateix mestre uns altres orgues menors.¹¹⁰ Santa Maria del Mar visqué sempre pendent de posseir els millors orgues de Barcelona;¹¹¹ així, l'any 1794, es va començar l'orgue gran, que s'acabà el 1798, amb un cost global de prop de 10.000 lliures.¹¹² L'any 1852, s'estrena un orgue positiu per tal de poder substituir l'orgue gran, que estava en molt mal estat.¹¹³

El mal estat de l'orgue major, el 1852, s'escau dins les coordenades de les guerres carlines o civils abans esmentades, i de la persecució religiosa que es va originar a Barcelona. A partir del Concordat del 1851, quan les relacions entre l'Església i l'Estat prenen un caire millor, es va poder fer la darrera reparació important de l'orgue major, el qual va ser engolit per les flames del 1936, junt amb tots els altres orgues.

Passats ja cinquanta anys d'aquell incendi que va devorar, si més no en arxiu, més de mil anys d'història, l'any 1985 Santa Maria del Mar només posseïa un orgue elec-

trònic de valor ben escàs. Aquest va haver de ser substituït el 1987 per un de nou,¹¹⁴ mentre el senyor Gerhard Grenzing estava construint per a Santa Maria del Mar un orgue de tubs positiu, finançat per la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, com a ofrena feta a la basílica amb motiu de celebrar aquella institució, lligada amb la història anterior de Santa Maria del Mar, el centenari de la seva existència amb aquesta denominació.

La preocupació, tant meva com del Mestre de Capella, ha estat sempre poder aconseguir motivar les institucions en ordre a la construcció de l'orgue major.

En aquests esforços previs, i perquè no es pogués adduir falta de pressupost, es va demanar la formació de projectes i costos a dos orgueners de Barcelona, i va donar satisfacció a l'encàrrec l'orguener Grenzing, que l'any 1987 ja ens havia lliurat la documentació... El tema es troba en aquest moment esperant temps millors.

Fruit de la constància i els esforços del Dr. Francesc Tort, rector actual i historiador, és la signatura de convenis per la restauració adequada de la basílica i per la recuperació d'elements patrimonials que s'havien perdut. És el cas de la restauració feta dels terrats, i la dels vitralls, així com el conveni relatiu a l'orgue menor, procedent de l'església dels Trinitaris de Vic.

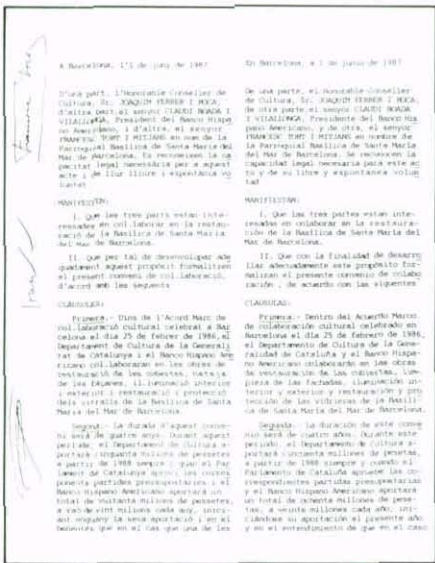
De fet, la basílica de Santa Maria del Mar vol continuar essent fidel als propòsits dels seus constructors i a la vida que s'hi ha mantingut ja durant més de sis segles. Només cal que aquests propòsits comptin amb la sintonia i el suport adequats.

<p>restauración y a prestar toda la colaboración que sea necesaria para el buen desarrollo de los trabajos.</p> <p>cuarto. Durante el periodo de dos años desde la finalización de la restauración, se hará constar expresamente en todos los conciertos que se lleven a cabo que la restauración del órgano ha sido posible con la colaboración del Banco Hispano Americano.</p> <p>quinto. En virtud de este convenio, la Generalidad de Cataluña cede formalmente el órgano descrito en la parte expositiva, en calidad de depósito y por tiempo indefinido, a la Basílica de Santa María del Mar.</p> <p>Y en prueba de conformidad y de aceptación, las partes firman el presente documento, en triplicado ejemplar, en el lugar y fecha de encabezamiento.</p>	<p>restauració i a prestar tota la col·laboració que sigui necessària per al bon desenvolupament dels treballs.</p> <p>Quart. Durant el període de dos anys des de la finalització de la restauració, es farà constar expressament en tots els concerts que es portin a terme que la restauració de l'orgue ha estat possible amb la col·laboració del Banco Hispano Americano.</p> <p>cinquè. En virtut d'aquest conveni, la Generalitat de Catalunya cedeix formalment l'orgue descrit a la part expositiva, en qualitat de dipòsit i per temps indefinid, a la Basílica de Santa Maria del Mar.</p> <p>I en prova de conformitat i d'acceptació, les parts signen el present document, en triplicat exemplar, en el lloc i la data d'encapçalament.</p>	
		
Emilio Gutiérrez Fernández de Liencres	Francesc Tort i Mitjans	Joan Guitart i Agell

Val a dir que el senyor Claudi Boada, en l'ocasió de la signatura del conveni i d'haver-li indicat la conveniència d'aquest orgue, s'hi va mostrar interessat i no ho descartà, sinó que va donar entened que el mateix Banc Hispano-americanà, fidel al seu conveni, podria continuar i afrontar l'orgue en nous convenis.

Una solució més pròxima tindrà, en canvi, pel que sembla, l'orgue menor.¹¹⁵

tronal també de l'Assumpta del 1889:

*Aquí a la vora del mar
Barcelona us erigia,
fruit de l'esforç popular;
aquest temple singular;
és com nau que al cel ens guia,
i vós en sou el patró:
Conduïu-nos, Mare pia,
al port de salvació.*

*Beneïu els casaments
i els qui hi tenen confraria
dels diversos estaments,
tant de nou com de fa temps;
tot el poble en vós confia,
Verge Mare del Senyor:
Conduïu-nos...*

Dr. Francesc Tort i Mitjans
rector de Santa Maria del Mar

Entre tants de reptes com té plantejats a hores d'ara la parròquia de Santa Maria del Mar, hi ha el projecte ambiciós que la legació feta per la senyora Rosita Nonell, del seu pis propi i la planta baixa, es pugui arribar a convertir un dia en unes dependències per al centre de l'església de Santa Maria del Mar: rectoria, consergeria, internat de l'Escolania, despatx i arxiu, catecisme, Capella de Música, etc.¹¹⁶

Acabem amb una pregària a la nostra titular i patrona, que és l'Assumpció de la Mare de Déu al cel, i ho fem escollint dues de les onze estrofes del goigs nous que li ha compost i dedicat, en lletra i música, Jaume Planas i Pahissa; goigs que van ser estrenats en celebrar-se la festa major, el 15 d'agost de 1987, i publicats en la diada pa-

Personatges relacionats amb Santa Maria del Mar

BATEJATS

- Segle XIII santa Maria de Cervelló
Segle XVI beat Lluís Bertran i Eixarc
venerable Juliana Morell
Segle XIX venerable Claudi López i Brú,
marquès de Comillas

CASADA

- Segle XIX venerable Dorotea Chopitea,
amb Josep Maria Serra

SEPULTADA

- Segle IV santa Eulàlia

PERSONATGES EMINENTS, JA MORTS, QUE VISQUEREN A L'OMBRA DE SANTA MARIA DEL MAR

- Segle XII Bernat Marcús, fundà l'Hospital
Segle XIV fra Nicolau Rossell, cardenal
Segle XV rei Pere IV, Conestable de Portugal
Lluís Desplà, ardiaca, fundà el
primer museu
Segle XVI Pau Ferran, fundador de la
Convalescència
Segle XVII Pere-Ignasi de Dalmasas, fundador
de l'Acadèmia dels Desconfiats;
fou batejat a Santa Maria del Mar
el 1670
Francisc Nicolàs de Santjoan,
conseller en cap

- Lluís Setantí, conseller en cap
Baltasar de Bastero i Lledó,
bisbe de Girona
Francisc de Taberner, conseller en cap
Josep de Taberner, bisbe de Girona
Tomàs de Boxadors, batejat a Santa
Maria del Mar, dominic, cardenal
Segle XVIII Agustina Saragossa («Agustina
d'Aragó»), batejada el 1786 a
Santa Maria del Mar
germans Vilella, famosos
pessebristes
Isidre Català, introduí el pintat
a la xinesa en els teixits
de seda
Segle XIX Francisc Pi i Margall, batejat a
Santa Maria del Mar, polític

FELIGRESOS I VEÏNS

- Segle XIII sant Pere Nolasc
 venerable Bernat de Corbera
 sant Ignasi de Loyola
 sant Salvador d'Horta
 sant Francesc de Borja
 sant Miquel dels Sants
 venerable Àngela Margarida Serafina
- Segle XVII sant Josep Oriol
- Segle XIX venerable Maria-Anna Mogas
 santa Maria-Miquela del Santíssim
 Sagrament

EXERCIREN LAPOSTOLAT

- Segle XIV sant Vicenç Ferrer
- Segle XVI venerable Antoni Cordeses, jesuïta
 venerable Religiós de Sant Agustí
 venerable Dídac Pérez de Valdúria
- Segle XVIII beat Dídac-Josep de Cadis
- Segle XIX sant Antoni Maria Claret

Francesc Miquel i Badia («Alf Bei»),
batejat a Santa Maria del Mar
Frederic Soler («Pitarra»), dramaturg
Josep Arran i Barba, pintor
Lluís Millet, fundador del l'Orfeó
Catalá
Vila, argenter, formador de platers
Masriera, orfebre
Manolo Hugué, escultor, escolà
Francesc Cambó i Batlle, polític
Pablo Ruiz Picasso, pintor
Ramon Sunyer i Clarà, orfebre
Josep Fontbona i Ventosa, fundador
del Casal del Metge
germans Collasso i Gil, filantrops,
industrials
Lluís Plandiura, col·leccionista d'art

Josep Sala i Ardig, col·leccionista
de pintures
Manolo Balmaña, primer actor
amb Maria Guerrero.

Rectorologi de Santa Maria del Mar

- R: rector (fins al 1326 i del 1851 ençà)
A: ardiaca (del 1326 al 1851)
E: ecònom
VP: vicari perpetu
RG: regent
- 1114-1124 R: PERE
1124-1137 R: Arnau ERMENGOL (1137-1142 bisbe de Barcelona)
1242 R: Guillem VIDAL
1248-1257 R: Guillem de BARBERÀ (dominic, 1248-1255 bisbe Lleida)
1257-1261 R: Arnau de GUALBA
1296 R: Pere OLLER (després canonge)
1308-1315 R: Jaume de VILAFRANCA (després canonge)
1316-1326 R: Arnau SESCOMES
1326-1327 A: Arnau SESCOMES 1327-1334 bisbe Lleida; 1334-1346 arq. Tarragona)
1326-1348 A: Bernat LLULL (làpida sepulcral).
1327 VP: Pere Isern
1329-1341 VP: Bernat Rossell
1341 VP: Bernat Sabater
1348-1350 A: Bernat de CARDELACCIO (després bisbe Montalto)
1350-1357 A: GUILLEM (després bisbe Túsculum; cardenal)
1357-1385 A: Pere SALVETE de MONTIRAC (simultàniament arq. Pamplona; cardenal)
1372-1378 VP: Pere de Casanova
1378 VP: Bernat Savall
1385-1428 A: Berenguer de BARUTELL
1390 VP: Guillem de Casanova
1398 VP: Ramon Gras
1400 VP: Bartomeu Stopera
1413 VP: Pere Vila
1426 VP: Germà Costa
1427 VP: Francesc d'A. Mas
1428-1431 A: Felip de MALLA
1433 A: Guillem-Ramon de MONTPALAU
1442 A: Narcís de SANTDIONÍS
1446-1467 A: Nicolau PUJADES (després arq. Palerm)
1465 VP: Gabriel Safàbrega
1468 A: Joan Des CLERGUES
1468 A: Miquel de TORRELLES
1471-1474 A: LATINO (després bisbe Túsculum; cardenal)
1475-1491 A: Gabriel ROVIRA
1484-1494 VP: Joan Lledó
1491-1497 A: Nicolau ROVIRA
1498-1523 A: Joan BUSQUETS
1505 - 1538 VP: Pere Copons
1523-1547 A: Francesc-Jeroni BENET i FRANC
1539 VP: Onofre Pau i Hospital
1543 VP: Agustí Fuster
1547-1564 A: Pere LOSADA
1564-1574 A: Cristófor ROBUSTER de SENTMENAT (1588-1593 bisbe Oriola)
1570 VP: Miquel Batlle
1573 VP: Miquel Arqués
1574-1578 A: Bernat ROBUSTER i NEBOT
1578-1589 A: Francesc ROBUSTER i SALA (1589-1598 bisbe Elna; 1598 - 1607 bisbe Vic)
1578 VP: Joan Llobet
1581 VP: Arnau Moles
1581 VP: Jaume Bover
1582 VP: Cebrià Riera de Valentí
1590 VP: Bartomeu Ricolf
1590-1597 VP: Mateu Arenas
1591-1592 A: Bernat de SANTCLIMENT
1592-1608 A: Francesc OLIVÓ d'AUVÈRNIA
1597-1608 VP: Pere Pau i Reguer
1608-1617 A: Marc-Antoni de NAVEL
1608-1613 VP: Josep Joan
1617-1631 A: Jaume CORTS
1617-1627 VP: Damià Caldés
1628-1634 VP: Maurici Vilaseca
1632 A: Josep CLARESVALLS
1634-1637 VP: Jacint Flaquer
1638-1640 VP: Bernat Albaret
1640 A: Dídac JOVER

- 1640 VP: Miquel Llopis
 1641-1651 VP: Jeroni Gombau
 1651-1675 A: Josep CORTÈS i XARQUIES
 1652-1653 VP: Sebastià Bragat
 1653-1681 VP: Francesc Fines-
 tres i Bragat
 1676-1687 A: Lluís de JOSA i de PEGUERA
 1681-1692 VP: Joan Vilardaga
 1687 A: Daniel SAYOL
 1693-1705 VP: Esteve Roca
 1702-1711 A: Francesc de JOSA i AGULLÓ
 1705-1714 VP: Esteve Mascaró
 1714-1716 E: Josep SALADRIGA
 1716-17211 VP: Francesc Fontseca
 1721-1762 A: Josep de RIBERA i JOSA
 1721-1738 VP: Joan Leonart
 1740-1743 VP: Joan Sabater i
 Garcis
 1743-1747 VP: Francesc Esteve
 1756-1758 VP: Joan B. Gualdo
 1758 E: Ramon ALBERT i JULIANA
 1758 E: Vicenç BROQUETAS i TUSQUETS
 1759-1788 VP: Carles M. Gustà
 i Salvador (jesuita)
 1762-1766 A: Pere de NOCITO
 1768-1777 A: Fèlix RICO i de RICO (després bis-
 be Terol)
 1791-1804 A: Climent LLOCER (1795-1804 bisbe
 Eivissa)
 1789-1792 VP: Esteve Oms i Serra
 1819-1827 A: Josep LLOCER i de CODINA
 1798-1809 VP: Sebastià Matas
 1809-1814 VP: Pau Verdalet
 1814-1828 VP: Francesc Roquer
 1831-1832 A: Vicenç de SILLA i OBESSO
 1828-1830 VP: Pere Feliu
 1831-1852 VP: Josep Gorgas i
 Torres
 1833-1834 A: Salvador POU
 1835-1851 A: Carles Pi i BASSAS
 1853-1857 VP: Joan Perelló
 i Oliva
 1857-1866 R: Joan PERELLÓ i OLIVA
 1866 E: Josep ROCA
 1866-1868 R: Pere NAUDÓ i CASSÍ
 1868-1895 R: Joan TORRAS i MONTSEC
 1895-1897 R: Josep SALA i GILI
 1897-1906 R: Jaume MARTÍ i CARRENY
 1904-1906 RG: Joan Massaguer i
 Soler
 1906 E: Joan MASSAGUER i SOLER
 1908 RG: Onofre Biada i Viada
 1908 E: Antoni PASTOR
 1916-1930 R: Onofre BIADA i VIADA
 1929 RG: Joan Llombart i Bargalló
 1930-1948 E: Joan LLOMBART i BARGALLÓ
 1948-1964 R: Joan LLOMBART i BARGALLÓ
 1964-1983 E: Josep CUCURULL i SERRA
 1983-1985 R: Josep CUCURULL i SERRA
 1985- R: Francesc TORT i MITJANS

notes

1. Cf José Torrentó, *Relación de los solemnes aparatos, magníficos afectuosos festejos y pomposas celebraciones con que en la M.I. ciudad de Barcelona, capital de Cataluña, se autorizó la colocación de Cristo Sacramentado en su nuevo magnífico altar, que erigió la Ilre Parroquial Iglesia de Santa María del Mar, se ejecutó el día 2 de junio, y se continuaron las fiestas en los siguientes días 3, 4, 5 y 6 de junio de 1782, dedicada al Ilmo Señor Obispo de Barcelona el Sr. Don Gavino de Valladares y Mesis, del Consejo de S.M., etc., escrita por el P. Lector jubilado...*, Juan Nadal impr., Barcelona 1883, p. 3; també José Oriol Cots, *Sermón que en la solemníssima Fiesta Mayor que celebró la parroquia de Santa María del Mar, de la ciudad de Barcelona, el día 1 de enero de 1865*, Impr. y Libr. Tomás Gorchs, Barcelona 1865, p. 11.
 2. Cf Torrentó, *Relación...* p. 3: «Quae Ecclesia creditur fuisse constructa temporibus Imperatorum ante sanctorum Felicis et Cucuphatis martyrum...» (any 303); cf també Félix Amat, *Sermón que en las solemníssimas fiestas que se celebraron con motivo de la traslación del Ssmo. Sacramento al nuevo Altar Mayor de la parroquial iglesia de Santa María del Mar, de la ciudad de Barcelona, predicó por encargo de su reverendo Clero en el día 3-VI-1782 el Dr. D. Félix Amat, Presb. beneficiado de la misma Parroquial, Bibliotecario de la Biblioteca Pública Episcopal de dicha ciudad y Socio de la Real Academia de Buenas Letras. Sale a luz a expensas de la misma Reverenda Comunidad*, Bernardo Pla, Barcelona 1782, p. 15-16. Cf Arxiu de Santa Maria del Mar (= AMM): *Patriarcal reforma de Santa Maria del Mar, proferida el 9 de juny de 1413*, p. 22.
 3. Roca i Coll suposa que el primer temple de Santa Maria del Mar és anterior al martiri de santa Eulàlia i fonamenta la seva hipòtesi, entre d'altres, en els següents arguments: el concili d'Elvira, celebrat l'any 300, deixa constància de l'existència de temples a Ibèria; des d'un principi, es diu que santa Eulàlia va ser enterrada a Santa Maria del Mar, etc.; cf José Roca y Coll, *Discursos panegírico-históricos en las anuales y solemníssimas fiestas mayores de la Parroquia de Santa María del Mar de la ciudad de Barcelona, celebradas al día uno de enero de los años 1860 y 1861, por el reverendo ... Pbro, licenciado en Teología, beneficiado de la propia iglesia...*, Joaquín Bosch, Barcelona 1861, 72 pp (*La Providencia recompensando la piedad de los fieles parroquianos de Santa María del Mar*, p. 22).
 4. Cf Amat, *Sermón...*, p. 16.
 5. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 49; també Biada y Viada, *Noticia histórica*, Subirana, Barcelona 1918, p. 10.
 6. Cf Mathaeo Aymerich, *Nomina et acta Episcoporum Barcinonensium*, Barcelona 1760, p. 35-107; també p. 238.
 7. Cf AMM: *Patriarcal reforma...*, p. 1.
 8. Cf Amat, *Sermón...*, p. 14; també Roca y Coll, *Discursos...*, p. 12.
 9. Fins a la publicació el 1969 de la «Guia de la Iglesia en la Archidiócesis de Barcelona», la parròquia de Santa Maria del Mar encapçalava totes les llistes de les parròquies de la ciutat de Barcelona, fos quin fos el motiu pel qual eren redactades i publicades. Així apareixia a l'«Ordo» (Ordo Divini Officii recitandi et Missae celebrandae in civitate dioecesisque Barcinonensi), que es publicava anualment fins al 1969. Als diversos decrets de les reorganitzacions dels límits de les parròquies de la ciutat de Barcelona, ocupa sempre el primer lloc (cf *Noticias particulares de Barcelona: Plan de parroquias de la ciudad de Barcelona*, a «Diario de Barcelona» 270, de 27/09/1835, p. 2.271; *Límites de las parroquias de Barcelona*, a «Boletín oficial del Obispado de Barcelona» 886 [20/1877], p. 253), així com a les llistes i informes enviats a la superioritat.
- La primacia de la parròquia i dels rectors de Santa Maria del Mar s'evidencia clarament als sínodes diocesans; el rector de Santa Maria del Mar és membre, per la raó de ser tal rector, de totes les comissions possibles, encapçalant les llistes o posat a continuació dels membres del capítol de la catedral (cf *Constitutiones Sinodales Dioecesis Barcinonensis, sancitae ab eius episcopo Excmo et Rdmo DD Jacobo Catala et Albosa, in Synodo habitae anno MDCCCXC*, Tip. Pau Riera i Sans, Barcelona 1891, p. 129, 135, 139, 142, 144, 147, 208 i 209). «...Vos, Rvdo cura-párraco de esta primera parroquia de nuestra diócesis» (cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 56); «...Així per lo primer lloc que ocupa Santa Maria del Mar després de la Santa Catedral Basílica...» (AMM: *Real, ilustre y venerable Congregación de Ntra Sra de la Esperanza*); «La primera de las parroquias de Barcelona es Santa Maria del Mar» (*Notes varies... extretes del manuscrit que amb el títol de «Calaix de sastre»...*, f. 2v); «Inter nobiliora et principaliora Cathaloniae numeratur -1839-» (AMM: *Patriarcal reforma...*, f. 1); «Los honrosos títulos y especiales elogios con que te suelen distinguir los historiadores de Barcelona o Cataluña i aun tus mismos superiores en sus santas visitas (los decretos de visita antiguos y modernos, y en especial los del Ilmo Sr. D. Rafael de Robirola, en 10 de noviembre de 1605, donde dice: "Sicut liceat affirmare nullas aut saltim paucas in tota Hispania Paroeciales Ecclesiae... quantus in hac B Virginis Mariae de Mari...")» (Amat,

Sermón..., p. 12).

10. Cf Biada y Viada, *Noticia...*, p. 30 i 45; Amat, *Sermón...*, p. 12.

11. Cf AMM: *Patriarcal reforma...*, f. 1; també Roca y Coll, *Discursos...*, p. 23.

12. Cf *ibidem*, p. 38s.

13. Cf Biada y Viada, *Noticia...*, p. 30; també AMM: Bonaventura Bassegoda i Amigó, *Conferència pronunciada a la casa Llotja el 10 de març de 1918*, f. 9.

14. Cf Martí Vergés i Teresa Vinyoles, *La catedral romànica de Barcelona*, a «Lambard, Estudios d'Art Medieval» 3 (1983-1985), p. 99. Cf també AGI, Santo Domingo, leg. 2.289: *SM Carlos III a Mariano Martí, obispo de Puerto Rico, real cédula de 21 abril 1768, sobre edificación del nuevo templo de la villa de Aragua, vicariato de Cumaná*, tres folis (biografia de Marià Martí i Estallega, bisbe de Puerto Rico i de Veneçuela, que prepara el rector de Santa Maria del Mar des del 1980).

15. Roca y Coll, *Discursos...*, p. 22.

16. Amat, *Sermón...*, p. 18s.

17. Roca y Coll, *Discursos...*, p. 29s; també AMM: *Cartas reales*.

18. Amat, *Sermón...*, p. 18.

19. AMM: *Certificacions sobre la construcció de Santa Maria del Mar*, p. 5.

20. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 38s; també Biada y Viada, *Noticia...*, p. 30.

21. *Decret d'institució dels tres ardiaconats, Santa Maria del Mar, Penedès i Vallès*, f. 1; cf també Roca, p. 38s.

L'ardiac normalment no residia a la parròquia, la qual era regida pràcticament pel vicari perpetu i pels tres vicaris curats, juntament amb la Comunitat de preveres i beneficiats. Arran del concordat del 1753, l'ardiaconat de Mar va començar a ser proveït pel bisbe o pel rei, segons el mes de la vacant (cf Francesc Tort i Mitjans, *El obispo de Barcelona José Climent i Avinent (1706-1781). Contribución a la historia de la teología pastoral tarraconense en el siglo XVIII*: Biblioteca Histórica Balmes, serie II, vol. 29, Balmes, Barcelona 1978, p. 95, 137 i 142).

La figura de l'ardiac va quedar suprimida arran del concordat del 1851, a partir del qual el govern de Santa Maria del Mar resta a cura del rector, nomenat pel senyor bisbe de Barcelona (cf *Consueta dels Rvnts Sagristans Majors de Santa Maria del Mar*, Hereus Vda Pla, Barcelona 1890, p. 50; també Biada y Viada, *Noticia...*, p. 45. Cf *Concordato celebrado entre SS Pío IX y SM*

Isabel II, a: Alzog, *Historia Eclesiástica de España*, vol. 3, Librería Religiosa, Barcelona 1855, p. 590-602).

22. Cf AMM: *Certificacions...* f. 1; també Roca y Coll, *Discursos...*, p. 28; «el magnífico templo de esta insigne parroquia fue principiado donde estaba contenido el antiguo...», *ibidem* p. 22.

23. Les expressions relatives a la majestuosa i harmònica arquitectura de la basílica de Santa Maria del Mar se succeeixen sense parar en tots els segles, tant abans com després de la seva destrucció del 1936. Seria inabordable de transcriure el seguit d'expressions que conté el *Llibre de visitants il·lustres*, d'una colla d'anys ençà.

Si volem remuntar-nos a un altre temps, podem citar: «...nobilísimo templo», como lo apellida Capmany; «muy ilustre iglesia», en expresi6n de Pujades; «la más rica de las parroquias», como la llama Serra i Pontius; «templo gentil en su género y bien fabricado, cuanto puede darse», según afirma Ponz; «atrevimiento de los más brillantes y bien ejecutados de la arquitectura g6tica», en sentir del padre Villanueva...» (Roca y Coll, *Discursos...* dedicatori); «...Se levantaba ya otra basílica, honor de aquel siglo y modelo perfecto de la arquitectura g6tica para nacionales y extranjeros...» (Cots, *Sermón...*, p. 6); «Leímos, sorprendidos, en una gramática de los estilos, donde se encomiaba a los edificios que el arte g6tico levantó en España: «Mais aucun monument gothique de la Péninsule ne saurait être comparé à l'église de Sainte-Marie-de-la-Mer, à Barcelone»» («La Hormiga de Oro. Ilustración Católica», núm. 42 [1925], p. 202); «¿Qué serían esos negociantes y ciudadanos que erigían un santuario que rivaliza con los que se deben al poder y magnificencia de los mayores monarcas?» (Roca y Coll, *Discursos...*, p. 59); «...Desde su llegada a esta ciudad... demostró ya el Condestable predilección por esta iglesia, bastante bella y majestuosa en su g6tico estilo para atraer la atención de toda persona inteligente...» (Andrés Balaguer y Merino, *Don Pedro, el Condestable de Portugal (1429-66)*, Vicente Dorca, Girona 1881, p. 57). El Dr. Josep Torras i Bages el qualifica de «temple insigne» (*Litúrgia de les Hores*, II, p. 1.563).

24. Cf AMM: *Altar major de Santa Maria del Mar*, f. 2; també Amat, *Sermón...*, p. 35-37, i J.M. Garrut, *El templo de Santa Maria del Mar*, Barcelona 1952, p. 19.

25. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 11; AMM: *Cartas reales*, f. 3.

26. S'hi va col·locar l'última clau de volta el 3 de novembre de 1383, i es va acabar i dedicar el 15 d'agost de 1384, al cap de 55 anys i 5 mesos d'haver-lo iniciat. Cf *Consueta dels Rnds Sagristans*, p. 38-39; també Bia-

da y Viada, *Noticia...*, p. 16; Roca y Coll, *Discursos...*, p. 30 i 36; així com una gran varietat de publicacions, entre les quals destaca: Bonaventura Bassegoda i Amigó, *Santa Maria de la Mar. Monografia històrico-artística*, 2 vols, Barcelona 1925-1927, o bé en edició abreujada o compendi, a cura de Bonaventura Bassegoda i Musté i Joan Bassegoda i Nonell (Editores Técnicos Asociados, Barcelona 1976); cf també Joan Bassegoda i Nonell, *Guia de Santa Maria del Mar* (pròleg de Francesc Tort i Mitjans, rector de Santa Maria del Mar), Barcelona 1987.

27. Cf AMM: *Cartas reales*, f. 1; *Altar mayor de Santa María del Mar*, f. 2; cf també Amat, *Sermón...*, p. 36ss, i AMM: Bassegoda i Amigó, *Conferència...*, f. 19; també Balaguer i Merino, *Don Pedro...*, p. 61.

28. Cf AMM: *Certificaciones...*, f. 7.

29. Cf AMM: *Patriarcal reforma...*, f. 2.

30. Arxiu de l'autor.

31. Cf AMM: *La plaza de Santa Maria*, al *Llibre de deliberacions*, 1488, i notes posteriors.

32. Són els de 1410, 1427, 1448 i 1525; cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 45 i 59.

33. Cf Biada y Viada, *Noticia...*, p. 13. Fou reconstruïda el 1459 (cf AHB: *Fonts notariales, Contractes*, 1459).

34. Cf AMM: *Primitives ordinacions per a l'elecció dels obrers de Santa Maria del Mar*, 1475-1504, f. 5-9. Cal advertir que, ja abans, els laics, amb el nom genèric d'obers, col·laboraren amb l'Altar en la construcció i l'administració ordinàries; cf AMM: *Certificaciones...*

35. «...Los exorbitantes privilegios de que hacen mérito, correspondientes al figurado patronato, no pueden ser más que tolerados, o por una equivocada inteligencia de los principios arriba indicados, u obtenidos sospechosa o subrepticamente...» (*Informe dado por los Rvdos Vicario perpetuo y Procuradores generales de herencias, de la Iltre y Rvda Comunidad de beneficiados de la Parroquia de Santa María del Mar, de orden del Ilmo Sr. Obispo de la diócesis... y Dictamen fiscal*, Impr. Brusí, Barcelona 1840, p. 27; cf també AMM: *Visita pastoral de Santa Maria del Mar, de part de Francesc Sans, visitador general «sede vacante». Auto o decret de visita de 13-I-1656*, 28 capítols).

De fet, els obrers del segle XVIII actuen segons la tradició secular i canònica: «Los obrers i comissionats per la nova construcció de l'altar major... amb la deguda veneració, representen a VS que, havent-se tret de son lloc lo retaule principal i no podent ésser de utilitat alguna sa conservació, han pensat passar-lo a vendre al més donant... Per lo que suplican a VS se digne concedir-los

llicència necessària per efectuar dita venda, que lo rebrà a singular gràcia de VS. Barcelona, 11 de març de 1772» (carta dirigida a Fèlix Rico, vicari general, amb Climent de visita pastoral: Fèlix Rico és, a més, ardiaca; cf AMM: *Altar mayor de Santa Maria del Mar*, f. 19).

Tampoc no hi ha present la més petita idea de patronat laical a la visita pastoral del 1656 (cf AMM: *Visita pastoral de Santa Maria del Mar...*, 13-I-1656, f. 86-88; Antonio, obispo de Barcelona, *Reglamento para las Obras o Juntas de Fábrica de las parroquias del Obispado de Barcelona*, a «Boletín oficial eclesiástico del Obispado de Barcelona» 1 [1858], núm. 51, p. 813-818). Cf també nota 103.

36. Cf AMM: *Cementiri de les Moreres, de Santa Maria del Mar*, f. 11v-12.

37. Cf *Ordinacions dels Rnds Passioners de l'església parroquial de Santa Maria del Mar*, Tipografia Catòlica, Barcelona 1887, p. 14; també Roca y Coll, *Discursos...*, nota 86, p. 70.

38. Cf AMM: *Altar mayor de Santa Maria del Mar*. Climent havia de tornar en altres ocasions a Santa Maria del Mar (cf Josep Climent, *Plàtica que lo Ilmo Sr... bisbe de Barcelona féu en l'església parroquial de Santa Maria del Mar lo dia 6-VI, tercer de Pasqua de Pentecostès, de l'any 1775, abans de l'administració de la confirmació*, Bernat Pla, Barcelona 1775, bilingüe, 38 pp).

39. Cf AMM: *Altar mayor...*, f. 10v.

40. Cf A. Duran y Sanpere, *Barcelona. Divulgación histórica*, vol. 1, Barcelona 1945, p. 109-111.

41. Cf Duran y Sanpere, *Barcelona...* vol. 1, p. 263-264.

42. Cf Balaguer y Merino, *Don Pedro...*, p. 12-14.

43. Cf ibidem, p. 55-59; Roca y Coll, *Discursos...*, nota 69, p. 68; cf també Ricardo Suñé, *Nueva crónica de Barcelona*, Barcelona 1946, p. 28, i Ruy-Vélez, *El castillo de Piera y los palacios de Barcelona*, Barcelona 1946, p. 68.

44. Cf Biada y Viada, *Noticia...*, p. 17.

45. Cf Aymar i Puig, *Consueta*, manuscrit, p. 90.

46. Cf Biada y Viada, *Noticia...*, p. 17.

47. Cf Santiago Albertí, *Llonze de Setembre*, Barcelona 1964, p. 55; cf també Ruy-Vélez, *El castillo...*, p. 92; Roca y Coll, *Discursos...*, p. 62, i Amat, *Sermón...*, p. 27-28.

48. Cf Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 27.

49. Cf Francesc Tort i Mitjans, *Homilia predicada l'11 de setembre de 1986*, edició xerocopiada de la Lliga Es-

A photograph of a street sign mounted on a light-colored, textured wall. The sign is rectangular and white with black text. In the background, there is a dark metal fence with ornate scrollwork and a patterned fabric hanging behind it. The scene is lit from the left, casting shadows.

CARRER
DE
SANTA MARIA

piritual de la Mare de Déu de Montserrat, f. 1.

50. Cf Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 49.

51. Cf Josep Fiter i Inglés, *Degradació d'un sots-diaconat al Born de Barcelona*, a «La Renaixença», 6 (1876), p. 169-170.

52. L'11 de setembre de 1886, els nacionalistes catalans organitzaren la celebració d'una missa funeral en memòria d'aquests màrtirs; hi havia de predicar el Dr. Jaume Collet, al qual, per raons de prudència, li fou prohibit de fer-ho (cf Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 547).

Aquests darrers anys, a cada nova diada de l'11 de setembre, la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, de Barcelona, convoca els seus afiliats i tots els ciutadans a celebrar a Santa Maria del Mar una missa que s'ofereix en sufragi de tots els qui han mort o patit per la pàtria, sense limitar-se al 1714.

53. AHN: *Estado. Correspondencia del Gobernador*, lliçó 541; cf Albertí, *L'Onze de Setembre*, p. 390.

54. Personatges relacionats amb Santa Maria del Mar: vegeu l'Apèndix A, p. 112-113.

55. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 14 i 34-36.

56. Cf Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 378.

57. Cf AMM: *Altar major...*, f. 11-17v.

58. S'hi van registrar més de 44 ferits, tres dels quals també es van morir (cf Ramon Muntaner, *La Barcelona vuitcentista*, Barcelona 1929, p. 100).

Cf també AMM: *Notes varies interessants i curioses, referents a l'església parroquial de Santa Maria del Mar, de Barcelona, extretes del manuscrit que amb el títol de «Calaix de Sastre» començà a escriure el 10 de juliol de 1769 i acabà el 4 de febrer de 1819 Don Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, noble ciutadà, natural de Barcelona*. Tot el que es troba escrit en aquest llibre és transcripció fidel dels manuscrits citats, feta per l'antic feligrès d'aquesta parroquial església de Santa Maria del Mar, Aureli Capmany i Farrés, Barcelona, juliol de 1920 o 1940 (deu ser 20, però sembla 40), f. 35v, i també *La Il·tre Obra de Santa Maria del Mar descansarà amb son procurador de cobrances (que acostuma ser un individu de la Rvda Comunitat)...* f. 5 i 7.

59. Cf AHN: *Estado de las Cofradías de la ciudad de Barcelona y pueblos de su partido, 1771*, a *Consejos*, lliçó 7.106, núm. 65 (Roca y Coll, *Discursos...*, p. 14); cf també L. Daunís i Grau, *Noticia histórica de la Cofradía del Santísimo Sacramento... Agregada después a la de la Minerva, establecida en la iglesia parroquial de Santa María del Mar, de la ciudad de Barcelona*, Hereus Vda Pla, Barcelona 1848 (32 pp), p. 4-8.

60. Cf AHN: *Estado de las Cofradías...* cit.; també *Consueta dels Rvds Sagristans*, p. 34; Roca y Coll, *Discursos...*, p. 14; etc.

61. Cf AHN: *Estado de las Cofradías...* cit.; també Tort i Mitjans, *El obispo Climent...*, p. 344-47.

62. Cf Biada y Viada, *Noticia...*, p. 17; també Aymar i Puig, *Consueta...* f. 172, 33-34; Miguel Pardo Fernández, *El plato de Pobres vergonzantes*, Barcelona 1972-73, i A. Aymar i Puig, *Noticias del Plato de Pobres vergonzantes*, Tip. Católica Pontificia, Barcelona 1916.

63. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, nota 74, p. 68-69.

64. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, notes 87 i 89.

65. Cf AMM.

66. Cf Aymar i Puig, *Consueta...* p. 48; cf també AHN: *Estado de cosas en Cataluña, 1808-1809. Estado*, lliçó 80T.

67. Cf *Exposición que la Il·tre Obra y Sres Comisionados de la parroquia de Santa María del Mar de esta ciudad dirigieron al Excmo e Ilmo Sr. Obispo de esta diócesis en razón de lo ocurrido en la misma parroquia el día del domingo de Corpus del año 1839*, Impr. Brusi, Barcelona 1840; cf també *Informe dado por los Rvds. Vicario Perpetuo y procuradores generales de herencias de la Il·tre y Rvda Comunidad de Beneficiados de la parroquial iglesia de Santa María del Mar... de orden del Excmo e Ilmo Sr. Obispo de esta diócesis*, Impr. Brusi, Barcelona 1840.

68. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 62 i 50; Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 547.

69. Cf Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 592.

70. Cf Tort i Mitjans, *El obispo Climent...*, p. 139, 167, 213, 336, 347-351 i 362.

71. Cf Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 214.

72. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, nota 72, p. 68.

73. Cf AMM: *Cementiri de les Moreres, de Santa Maria del Mar*; a Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 53-54.

74. El març del 1895 es publicà una nova edició de *Los lastimosos recuerdos de la sagrada pasión de Ntro Sr. Jesucristo que se cantaban ante el crucifijo que se veneraba en dicho Fossar*. El fossar de les Moreres ocupava tota la plaça que porta avui el seu nom i gairebé tot el carrer de Santa Maria. En aquest fossar, i al lloc que ocuparia després la casa del número 9, hi hagué la capella en què es venerava el Sant Crist esmentat, que després va ser col·locat darrera el cor de Santa Maria del Mar (cf Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 291-292; cf tam-

bé p. 410).

75. Cf AMM: *Cementiri de les Moreres...*; cf també Tort i Mitjans, *El bisbe Climent...*, p. 341-342.

76. Cf AMM: *Notes varies interessants...*, f. 57; cf també AHN: *Viaje de SS MM a Barcelona, 1802-1803*, lli-gall 11.888.

77. Cf AMM: *Cementiri de les moreres...*, f. 24-25.

78. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 37.

79. Cf Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 5-6, 13 i 86.

80. Cf *Exposición que la Iltre. Obra...*, p. 11.

81. En el context de les dues guerres carlines, després del decret de desamortització anomenat de Mendizábal (1836), i després de la regència d'Espartero (1840-43), durant el període de govern dels moderats (1844-54), es publicà el 1851 el Concordat entre Pius IX i Isabel II, que reordenà el nombre i els límits d'arquebisbats i bisbats, i la fixació dels canonges i beneficiats per cada catedral. El Concordat aclareix que només queden quatre dignitats a cada catedral i, per tant, un sol ardiaca, la qual cosa anul·lava automàticament els ardiacons de Mar, del Vallès i del Penedès, sense que el Concordat en faci menció expressa (cf Alzog, *Historia Eclesiástica...*, vol. 3, p. 590-602).

82. Rectorologi de Santa Maria del Mar. Vegi's l'Apèndix B, p. 114-115

83. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 27.

84. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 22.

85. Cf Balaguer y Merino, *Don Pedro...*, p. 67.

86. Cf AMM: *Altars privilegiats per Pius VI, 1775*, f. 7.

87. Cf Tort i Mitjans, *El obispo Climent...*, p. 58; també Amat, *Sermón...*, p. 7.

88. Cf AMM: *Altar major...*, f. 2.

89. Cf Amat, *Sermón...*, p.11 i 36ss.

90. Cf AMM: *Estatutos de la Reverenda e Insigne Comunidad de Santa María del Mar*.

91. Cf AMM: *Estatutos de la comunidad...*, 1855; *Ordinacions de la Infermeria de Santa Maria del Mar, de Barcelona*, Hereus Vda Pla, Barcelona 1877, 14 pp.

92. Cf Ramon Buldú, *Sermón con motivo de la definición dogmática de la Inmaculada Concepción, predicado en Santa María del Mar*, Impr. Pons i Cia, Barcelona 1855, 16 pp; també Eduardo M. Vilarrasa, *La independencia y el triunfo del Pontificado. Conferencias predicadas en la iglesia de Santa María del Mar, de Barcelona*, Libr. Religiosa e Impr. Pablo Riera, Barcelona 1860,

82 pp.

93. Cf *Ordenanzas de la Asociación de la Corte de María, canónicamente erigida en el parroquial iglesia de Santa María del Mar*, Hereus Vda Pla, Barcelona 1848.

94. Cf Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 140.

95. Cf Ricardo Suñé, *Nueva crónica de Barcelona*, Barcelona 1946; també Aymar i Puig, *Consueta...*, p. 700.

96. Cf Roca y Coll, *Discursos...*, p. 33; també Biada y Viada, *Noticia...*, p. 1-44.

97. Entre d'altres respostes a aquest moviment en pro de Santa Maria del Mar, podem esmentar l'obra que va publicar l'arquitecte Dr. Bonaventura Bassegoda i Amigó entre el 1925 i el 1927. De la sortida del primer tom se'n fa ressó «La Hormiga de Oro. Ilustración Católica», num. 42 (1925), p. 202. L'autor de l'obra és l'avi del Dr. Joan Bassegoda i Nonell, arquitecte actual de Santa Maria del Mar i membre del seu Patronat.

98. El 28 d'octubre de 1875 es va procedir a la inauguració oficial i la benedicció del nou mercat del Born, «construït a l'extrem de l'antiga plaça d'aquell nom, al costat del Jardí del General... Formen el mercat tres naus, de quinze metres de llum les laterals, i vint-i-vuit, la central... La distribució està perfectament estudiada, distribuint-se 8.000 metres de superfície del total en 720 puestos...» La construcció havia anat a càrrec de la Maquinista Terrestre i Marítima; es va començar el 13 de juliol de 1874 i es va acabar el 15 de novembre de 1875; l'obra conté un milió de quilos de ferro (*Noves*, a «La Renaixença», núm. 6 [1875], p. 389).

99. La referència entre parèntesi és indicativa de la celebració dels cultes.

100. A més de recuperar els seus antecedents i implantació, la Confraria de la Santa Creu o del Bacallà disposa d'un ritual propi d'admissió dels seus membres, estrenat i publicat en la diada patronal, celebrada el 1989 el dia 21 d'octubre.

101. Actualment, és l'únic acte religiós unitari que se celebra en aquesta data a Barcelona. No hi ha cap autoritat; hi assisteix, en canvi, un bon nombre de gent. És una missa concelebrada que presideix el rector de Santa Maria del Mar, el qual hi predica l'homilia (cf AMM: *Homiliari del Dr Francesc Tort*, anys 1985-89).

102. Cf Lluís Permanyer, *1838 Uriach 1988 (Uriach 150 anys)*, Fundació Uriach 1838, Barcelona 1988, 108 pp.

«Tota empresa, de prop o de lluny, mira de servir l'home, que va ser creat a imatge i semblança de Déu. L'escriptura diu que Déu es amor. Per tant, els homes ens assemblem més i més a Déu com més bé ens esti-

mem. Les obres de misericòrdia corporals són obres d'amor, són obres que ens aproximen a la imatge de Déu que som. Una empresa de medicaments té com a destinatari immediat l'home. El medicament ha estat cercat en el fons per amor, per ajudar l'home. Quantes obres de misericòrdia s'han realitzat simultàniament o en el mateix fet de donar un remei als malalts!» (cf AMM: *Homiliari del Dr Francesc Tort*, anys 1985-89).

103. La Junta d'Obra de Santa Maria del Mar, igual que les de les altres parròquies, gaudí de facultats contemplades en els clàssics «poders»: és a dir que, arran de convenis i concòrdies amb l'Altar, tingué una activitat important en el camp específic de l'Obra, llogant, venent, etc. Cada dos anys, l'Altar convocava la feligresia i, d'entre els seus prohoms, se n'elegia una dotzena, o una catorzena, o una vint-i-quatrena, o una vint-i-cinquena de compromissaris, els quals, al seu torn, nomenaven els membres de la Junta d'Obra. Aquesta, un cop confirmada canònicament, elegia per dos anys el seu Consell, el qual, segons els anys, estigué format per dotze, catorze, etc. consellers.

En època recentíssima, allunyada ja de tot respecte estatutari, es concreta en una vint-i-cinquena. Certes suposicions bizantinistes referents a la «propietat» o al «patronat laical» sobre Santa Maria del Mar per part de la Junta esmentada, s'originaren a mitjan segle XIX, com a conseqüència de la mentalitat que va crear en certs nobles la Desamortització, la circumstància general de l'Església en aquell segle i també el marc de plets provocats per la Junta, que havia caigut en el vici de l'auto-reelecció, denegada naturalment pel Tribunal eclesiàstic de Barcelona. De fet, l'últim president, en contra de la normativa general legislada el 1858, ja feia quaranta anys seguits que predicava ser-ho, abans del nou Codi de Dret canònic, del 1983. Aquesta Junta d'Obra i el seu Consell de la vint-i-cinquena, que no tenen res a veure amb una institució legítimament elegida, s'han anat desvinculant lentament de l'Altar i han anat resultant així, també a la pràctica, unes institucions inviables i necessàriament ineficaces. Aquestes institucions antigues, per un nou i singular privilegi canònic, i segons l'esperit del decret del 1858, podrien continuar la seva missió. Per això, caldria restablir l'antiga tradició (cf Antonio, obispo de Barcelona, *Reglamento...* cit.). Cf també nota 35.

104. Es tracta d'un cor professional de cambra, concebut per a tota classe de serveis musicals, que disposa d'una dotzena de cantants de nivell solista i té també prevista, per a determinades ocasions, la intervenció d'un grup propi d'instruments històrics o moderns.

105. Arran del concert sobre el *Misteri d'Elx*, fet a San-

ta Maria del Mar pels mateixos actuant il·licitants, va semblar oportú de restablir la que no hi ha cap dubte que devia ser una tradició pròpia. Amb l'aportació per part del músic liturgista Jaume Planas, sota el títol de *Petit retaule de Maria Assumpta*, d'un conjunt d'elements vertebrats amb el nucli del breu drama litúrgic que s'havia celebrat a Santa Maria de l'Estany (del s. XIV, transcrit i publicat per M. Carmen Gómez i Muntané), la Capella de Música disposa d'una base on recolza la seva actuació i interpretació; per altra banda, la festa major de la basílica compta amb un nou valor afegit, simbòlic i artístic alhora. Pendent encara de publicació, donem com a referència: M. Carmen Gómez i Muntané i Jesús-Francesc Massip, *El drama litúrgic de l'Assumpció, de Santa Maria de l'Estany*, a: *Diversos, Món i Misteri de la festa d'Elx*. Generalitat Valenciana, València 1986, p. 111-112.

106. El director del «Full Parroquial de Santa Maria del Mar» és el pare Lluís-Antoni Sobrero ca, jesuïta, vicari parroquial de Santa Maria del Mar.

107. Van començar les obres el 19 de gener de 1987, i es van acabar el mes de maig següent, en què hi va ser restablert el culte. Pel novembre del 1988 s'hi va instal·lar un equip de megafonia.

108. Són, per ordre creixent de pes i, per tant, decreixent de so: la *Vedada*, del 1706, amb la inscripció «Ave Maria sine labe concepta» (uns 100 kg); l'*Andrea*, refosa el 1822, té inscrit «Ste Andrea ora pro nobis» (200 kg); la *Maria Salvaterra*, datada el 1799 i amb dedicació inscrita a «Jesus Maria Joseph, Salvaterra» (275 kg); la *Conventual*, anomenada també *Quaresma* per algú, sense més dades (650 kg), i l'*Assumpta*, refosa el 1850, reservada a les solemnitats. En va ser confiada l'electricificació a l'empresa Murua, de Vitòria, i a partir del 29 d'abril de 1988 han tornat a fer sentir els seus sons.

109. El primer orgue de què es té notícia documentada és del 1393, encomanat el 2 de juny al mestre orguener Bernat Pons, beneficiat de Sant Just de Narbona (cf Francesc de P. Baldelló, *La música en la basílica de Santa Maria del Mar*, a «Anuario Musical» 1962, p. 232).

110. El projecte alemany, en competència amb un «de la terra», com s'anomena el presentat sota el nom de «Els Marturians», va ser escripturat el 25 de gener de 1484 i enllestit el 7 d'octubre de 1486. Acabades la decoració i la pintura, previstos de confiar en principi als artistes Jaume Huguet i Bartomeu Bermejo, s'encomana fer un dictamen, el 24 d'abril de 1487, a tres músics i experts, els quals fan constar que «vist, palpat e sonat lo dit orgue, aquell dit orgue era bo, bo e bo» (cf F. de

P. Baldelló, *La música...*, cit, p. 234s).

111. Són nombroses les notícies documentades de reparacions, renovacions, restauracions i reconstruccions, degudes a vicissituds molt diverses. És el cas de la reparació dels danys causats per la bomba del 25 de juny de 1591; la que va fer a fons l'orguener aragonès José de Sesma el 1677; la renovació a fons del 1691, confiada al flamenc Andreu Bargere; la restauració feta del 1719 al 1721 pel constructor mallorquí Josep Bosch; la reconstrucció confiada el 1741 a Antoni Boscà, que ja hi havia fet treballs diversos des del 1734, o els que hi va fer el seu fill Josep pel desembre del 1783.

112. Va ser confiat de construir als germans Pere i Domènec Cavaillé, francesos emigrats amb motiu de la Revolució, i és va inaugurar en la solemnitat de Nadal del 1797, la qual cosa fou molt celebrada per tota la ciutat.

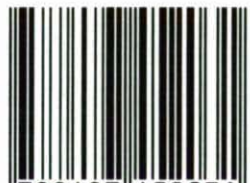
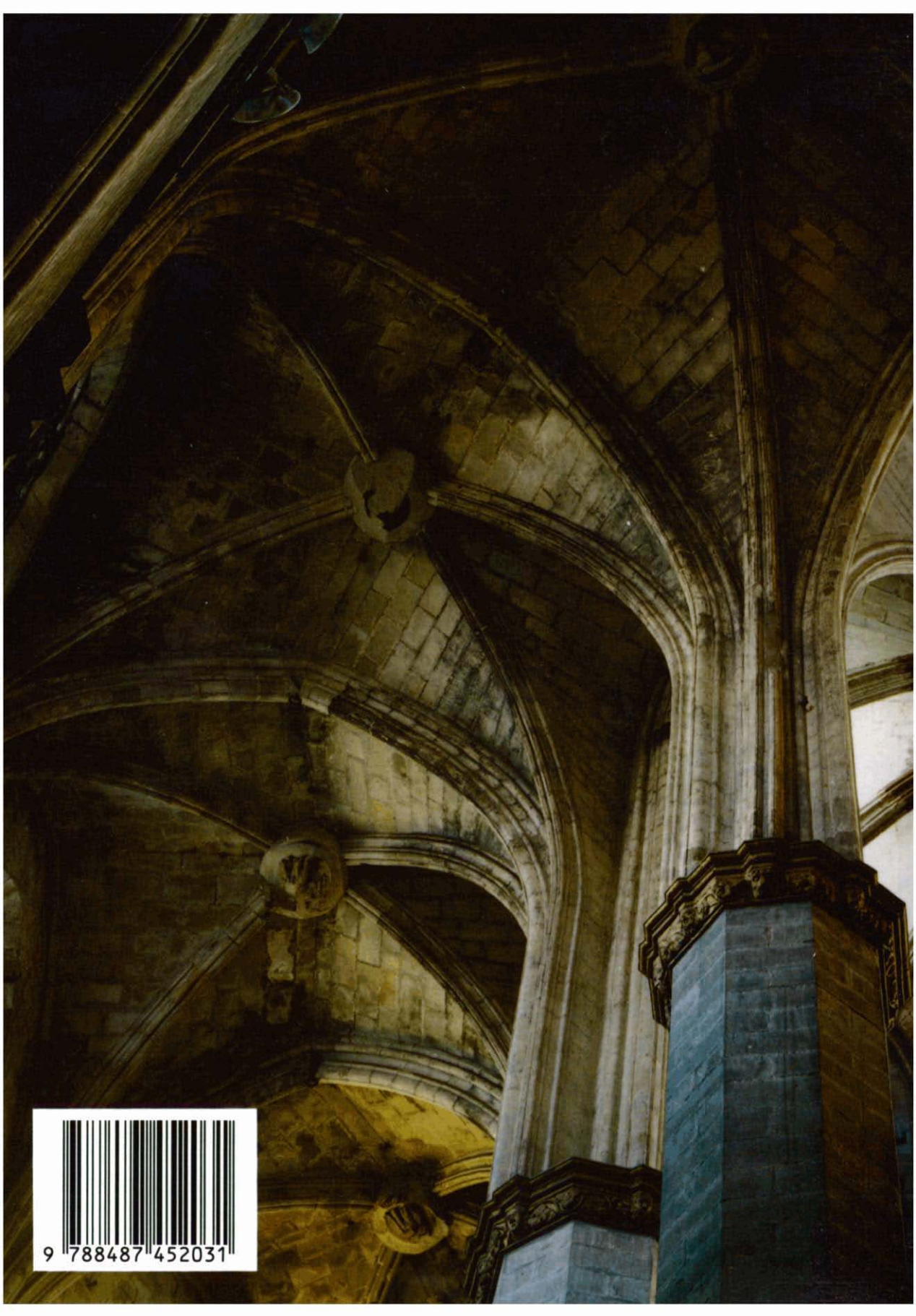
113. Construït per Gaietà Vilardebò, s'estrenava el diumenge 25 d'abril a la funció de sant Felicià. L'orgue major, però, va ser restaurat tot seguit per l'orguener Joan Puig i se'n va fer la prova el 22 de juliol de 1854.

114. Estrenat a inicis de la quaresma del 1987, va ser subvingut pel Col·legi Oficial d'Agents de Canvi i Borsa, de Barcelona (cf «Full Parroquial...», núm. 21, abril 1987).

115. Efectivament, en el context d'una circumstància casual del Departament de Música de la Generalitat, van cedir a Santa Maria del Mar l'orgue dels Trinitaris de Vic, que data del segle XVII. Demanat pressupost de restauració al senyor Grenzing i després d'haver aconseguit que la Fundació Uriach acceptés amb interès fer-se càrrec de la restauració, es va creure que, a fi de respectar les clàusules del conveni vigent, s'havia de comunicar als directius del Banc una oferta tan generosa: el cas és que, per carta del 7 de juliol de 1989, adreçada al senyor Esteve Mach, director oficial de relacions i patrocini del Departament de Cultura de la Generalitat, el mateix Banc Hispano-americà s'ha compromès a finançar l'orgue menor esmentat, amb una nova clàusula i conveni en simultani amb el vigent.

116. El 12 de febrer de 1988, festivitat de santa Eulàlia, fou signada per Manuel Plana, hereu de confiança de Rosita Nonell, la donació d'uns immobles que ella desitjà que passessin a la Parròquia (cf «Full Parroquial...», núm. 31, març 1988; cf AMM: *Escriptura de cessió i propietat*).

9 788487 452031